

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Jolana KRÁLOVÁ

**ÚČAST ROZVOJOVÝCH ZEMÍ NA MECHANISMU
ŘEŠENÍ SPORŮ SVĚTOVÉ OBCHODNÍ
ORGANIZACE**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Syrovátka

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 2. května 2012

.....
podpis

Děkuji Mgr. Miroslavu Syrovátkovi za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování této práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jolana KRÁLOVÁ**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Účast rozvojových zemí na mechanismu řešení sporů
Světové obchodní organizace**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je objasnit mechanismus řešení sporů fungující v rámci Světové obchodní organizace. Nejprve bude popsán vývoj tohoto mechanismu v čase, dále bude analyzováno jeho fungování. Stěžejní část práce bude věnována tomu, jak je současný mechanismus řešení sporů nakloněn rozvojovým zemím a jaká opatření mohou podpořit jejich postavení v rámci tohoto systému.

Struktura: 1. Úvod 2. Mechanismus řešení sporů - vývoj, instituce a procesy 3. Participace rozvojových zemí na mechanismu řešení sporů 4. Snahy rozvojových zemí o zlepšení jejich postavení v mechanismu řešení sporů 5. Revize mechanismu řešení sporů - podpora rozvojových zemí 6. Závěr

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 20 - 25 tisíc slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- Abbott, R. 2007. Are Developing Countries Deterred from Using the WTO Dispute Settlement System? European Centre for International Political Economy. Working paper No. 1.
- Bown, C. P. 2009. Self-Enforcing Trade: Developing Countries and WTO Dispute Settlement. Washington: Brookings Institution Press. ISBN 978-0815703235.
- Busch, M. L., Reinhardt E. 2003. Developing Countries and General Agreement on Tariffs and Trade/World Trade Organization Dispute Settlement. Journal of World Trade 37(4), 719-735.
- Donaldson, V., Janow, M. E., Yanovich, A. 2008. The WTO: Governance, Dispute Settlement & Developing Countries. New York: Juris Publishing. ISBN 978-1578232321.
- Qureshi, A. 2003. Participation of Developing Countries in the WTO Dispute Settlement System. Journal of African Law 47(2), 174-198.
- World Trade Organization. 2004. A Handbook on the WTO Dispute Settlement System: A WTO Secretariat Publication. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0521602921.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Miroslav Syrovátka, DiS.
Katedra rozvojových studií

Datum zadání diplomové práce: 28. ledna 2010

Termín odevzdání diplomové práce: 13. května 2011

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 28. ledna 2010

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá mechanismem řešení sporů Světové obchodní organizace a tím, jak je tento mechanismus využíván rozvojovými zeměmi. Cílem této práce bylo zhodnotit dosavadní účast rozvojových zemí v systému a identifikovat možné příčiny těchto zjištění. Ať už je pohled na dopady obchodní liberalizace jakýkoli, účinné vynucování vyjednaných závazků je zásadním předpokladem pro to, aby mnohostranný obchodní systém fungoval. Nový mechanismus řešení sporů je na rozdíl od toho, který existoval v rámci Všeobecné dohody o clech a obchodu, právně závazný a staví na formálních a propracovaných pravidlech. Ačkoli mnoho učenců vidí tento posun jako jeden z největších úspěchů multilaterálního obchodního systému, definice tohoto úspěchu do značné míry závisí na pohledu a zkušenostech každé členské země. Skutečnost, že převážná většina rozvojových zemí zůstává v systému řešení sporů neaktivní, je vysvětlena především menšími objemy obchodu, kterými tyto země disponují. Další důvody zahrnují relativní nedostatek právních a institucionálních kapacit, omezené finanční prostředky a strach z politických a ekonomických tlaků. Otázkou tak zůstává, jaké kroky by mohly rozvojové země učinit, aby mobilizovaly své omezené zdroje s cílem zlepšit účast v systému řešení sporů a jaké změny v pravidlech tohoto systému by jim v tom mohly pomoci.

Klíčová slova: GATT/WTO, mechanismus řešení sporů, rozvojové země

ABSTRACT

The paper addresses dispute settlement mechanism of the World Trade Organization and how it is used by developing countries. Its goal was to evaluate the participation of developing countries in the system and identify possible causes of these findings. Whatever is one's perspective on the impacts of trade liberalization, effective enforcement of negotiated commitments is a prerequisite for multilateral trading system to work. The new dispute settlement mechanism is, contrary to the one that existed under the General Agreement on Tariffs and Trade, legally binding and based on formal and elaborated rules. Although many scholars view this shift as one of the greatest success of the multilateral trading system the definition of success depends on the perspective and experience of each WTO member country. The fact that most develop-

ing countries almost universally fail to engage in the dispute settlement system is explained by their smaller trade volumes. Other reasons for this may include lack of legal and institutional capacity, constrained financial resources and fear of political and economic pressure. The question remains: what steps could developing countries take to mobilize their limited resources in order to participate more effectively in the system, and how could changes in the system's rules support these efforts.

Keywords: GATT/WTO, dispute settlement mechanism, developing countries

OBSAH

ABSTRAKT.....	6
ABSTRACT.....	6
OBSAH.....	8
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	10
SEZNAM TABULEK.....	12
SEZNAM GRAFŮ.....	12
1 ÚVOD.....	13
2 MECHANISMUS ŘEŠENÍ SPORŮ – VÝVOJ, INSTITUCE, PROCESY.....	16
2.1 Vývoj mechanismu řešení sporů GATT / WTO.....	16
2.1.1 Vývoj systému řešení sporů od GATT 1947 až ke vzniku WTO.....	16
2.1.2 Systém řešení sporů po vzniku WTO.....	21
2.2 Instituce.....	23
2.2.1 Orgán pro řešení sporů.....	24
2.2.2 Panel.....	24
2.2.3 Odvolací orgán.....	25
2.2.4 Arbitrážní řízení.....	26
2.2.5 Sekretariát WTO a Expertní skupiny.....	26
2.3 Proces řešení sporu.....	27
3 ÚČAST ROZVOJOVÝCH ZEMÍ V SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ WTO.....	31
3.1 Postavení rozvojových zemí v systému řešení sporů.....	31
3.2 Posouzení účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů.....	34
3.2.1 Vymezení pojmů – rozvojová země, spor.....	35
3.2.2 Kvantitativní zhodnocení účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů.....	37
3.2.3 Kvalitativní zhodnocení účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů.....	44
3.2.4 Shrnutí.....	47
3.3 Důvody nižší účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů.....	47
3.3.1 Malé trhy a nedostatek finančních zdrojů.....	49

3.3.2	<i>Nedostatek institucionálních, právních a lidských kapacit</i>	51
3.3.3	<i>Nedostatečná koordinace veřejného a soukromého sektoru</i>	53
3.3.4	<i>Nedostatek moci k vymáhání rozhodnutí WTO</i>	55
3.3.5	<i>Strach z politických a ekonomických tlaků</i>	58
3.3.6	<i>Některé závazky WTO nespádají pod pravomoc DSU</i>	60
3.3.7	<i>Shrnutí</i>	61
4	SNAHY O ZLEPŠENÍ POSTAVENÍ A PŘÍSTUPU ROZVOJOVÝCH ZEMÍ	
	K SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ	63
4.1	Externí právní podpora rozvojových zemí	63
4.1.1	<i>Role Poradního střediska pro právo WTO</i>	65
4.2	Mechanismy vyhledávání informací	70
4.3	Pomoc politických a ekonomických skupin a nevládních organizací z vyspělých zemí	71
4.4	Učení se praxí a účast třetích stran.....	72
4.5	Shrnutí.....	73
5	REVIZE MECHANISMU ŘEŠENÍ SPORŮ – PODPORA ROZVOJOVÝCH ZEMÍ	75
5.1	Usnadnění přístupu rozvojových zemí k systému řešení sporů WTO	75
5.1.1	<i>Více podpory rozvojovým zemím</i>	76
5.1.2	<i>Alternativní systémy řešení sporů</i>	77
5.1.3	<i>Náhrada nákladů za právní služby</i>	83
5.2	Účinnější nápravné prostředky	84
5.2.1	<i>Kolektivní odvěta</i>	85
5.2.2	<i>Křížová odvěta</i>	86
5.2.3	<i>Finanční kompenzace</i>	89
5.3	Shrnutí.....	91
6	ZÁVĚR	93
	POUŽITÁ LITERATURA	97
	PŘÍLOHY	107
	SEZNAM PŘÍLOH	107

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AB	<i>Appellate Body</i> Odvolací orgán
ACWL	<i>Advisory Centre on WTO Law</i> Poradenské centrum pro právo WTO
ADS	<i>Alternative dispute settlement</i> Alternativní řešení sporů
AGOA	<i>African Growth and Opportunity Act</i> Zákon o africkém růstu a příležitostech
DDA	<i>Doha Development Round</i> Rozvojové kolo z Dohá
DR-CAFTA	<i>Dominican republic-Central American Free Trade Agreement</i> Dominikánsko-středoamerická dohoda o volném obchodu
DSB	<i>Dispute Settlement Body</i> Orgán pro řešení sporů
DSM	<i>Dispute Settlement Mechanism</i> Mechanismus řešení sporů
DSU	<i>Dispute Settlement Understanding</i> Ujednání o řešení sporů
EBA	<i>Everything but Arms</i> Vše kromě zbraní
EU	<i>European Union</i> Evropská unie
GATS	<i>General Agreement on Trade in Services</i> Všeobecná dohoda o obchodu službami
GATT	<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i> Všeobecná dohoda o clech a obchodu

GSP	<i>Generalized System of Preferences</i> Všeobecný systém preferencí
IMF	<i>International Monetary Fund</i> Mezinárodní měnový fond
ITO	<i>International Trade Organization</i> Mezinárodní obchodní organizace
LDCs	<i>Least developed countries</i> Nejméně rozvinuté země
NAFTA	<i>North American Free Trade Agreement</i> Severoamerická dohoda o volném obchodu
OECD	<i>Organization for Economic Cooperation and Development</i> Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
S&D	<i>Special and Differential Treatment</i> Zvláštní a rozdílné zacházení
TBR	<i>Trade barriers regulation</i> Nařízení o obchodních bariérách
TRIPS	<i>Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights</i> Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví
TPRB	<i>Trade Policy Review Body</i> Orgán pro přezkoumávání obchodní politiky
USA	<i>United States of America</i> Spojené státy americké
WB	<i>World Bank</i> Světová banka
WTO	<i>World Trade Organization</i> Světová obchodní organizace

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Průměrná délka jednotlivých fází procesu řešení sporů (1995–2010)....	30
Tabulka č. 2 – Účast členských zemí WTO ve fázi konzultace	38
Tabulka č. 3 – Účast z hlediska žalující a žalované skupiny zemí	42
Tabulka č. 4 – Účast rozvojových zemí jako třetích stran	42
Tabulka č. 5 – Účast členských zemí z hlediska dosažené fáze v procesu	44

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Hlavní uživatelé systému řešení sporů z rozvojových zemí	39
Graf č. 2 – Účast členských zemí jako žalujících stran dle úrovně rozvoje	40
Graf č. 3 – Účast členských zemí jako žalovaných stran dle úrovně rozvoje.....	40
Graf č. 4 – Účast rozvojových zemí dle světových regionů	41

1 ÚVOD

Vytvoření systému pro řešení sporů Světové obchodní organizace (World Trade Organization, WTO) bylo jedním z hlavních výsledků Uruguayského kola vyjednávání, které dalo vzniknout i samotné organizaci. Nástroje, které tento systém nabízí, mají sloužit především k ochraně obchodních zájmů členských zemí, což může být považováno za jeden ze stěžejních bodů v jejich úsilí o dosažení rozvoje prostřednictvím hospodářského růstu. Mnozí tak tento počín vidí jako jeden z největších úspěchů mnohostranného obchodního systému. Nově přijaté Ujednání o řešení sporů, které znamenalo především posun od systému založeného na ekonomické a politické moci k systému, který staví na zásadách právního státu, je nazýván základním pilířem či dokonce korunným klenotem celé organizace.

Důraz na legalizaci a závaznost systému měl mít za následek především vyrovnání rozdílů mezi členskými zeměmi WTO, kterými jsou dnes z více než dvou třetin rozvojové země. Mnoho pozorovatelů tak očekávalo zvýšení účasti těchto zemí v novém systému. Od jeho vzniku dnes uplynulo více než sedmnáct let a může být řečeno, že tato očekávání byla naplněna jen z části. Systém zaznamenal vysoký nárůst uživatelů, mezi kterými se opakovaně objevují i některé rozvojové země. Převážná většina z této skupiny členských zemí však zůstává neaktivní, což vyvolává otázku, zda tento posílený systém řešení sporů splnil to, co bylo zamýšleno. Bez ohledu na tyto obavy nelze pochybovat o tom, že je mechanismus řešení sporů unikátním a nezbytným prvkem WTO, který členským zemím umožňuje využít právní opory v případě, kdy se domnívají, že byla narušena dříve sjednaná obchodní zvyhodnění.

Hlavním cílem diplomové práce je podrobně zhodnotit dosavadní účast rozvojových zemí v systému a analyzovat možné příčiny těchto zjištění. Významnou součástí práce je také analýza některých navrhovaných strategií ale i úprav celého systému, které by mohly rozvojovým zemím pomoci více a lépe využívat mechanismus řešení sporů WTO. Tento cíl se mírně odklání od toho obsaženého v původním zadání, jehož důležitou částí mělo být objasnění fungování a vývoje mechanismu řešení sporů WTO. V aktualizované verzi má však tato část spíše usnadnit pochopení celého tématu a je tedy pouze doplňující.

Kapitola následující po úvodu se nejprve věnuje vývoji systému řešení sporů od počátku jeho existence za éry Všeobecné dohody o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) až k vytvoření nového Mechanismu řešení sporů (Dispute Settlement Mechanism, DSM) spolu s WTO. Následně jsou v této kapitole popsány instituce, které jsou zapojeny do tohoto mechanismu, a prostor je věnován i tomu, jak samotný proces řešení sporů probíhá v praxi.

Třetí kapitola se již věnuje přímo rozvojovým zemím a jejich účasti v systému řešení sporů WTO. Nejprve budou popsány a zhodnoceny výhody, které jsou těmto zemím v systému řešení sporů přiznávány. Následující část třetí kapitoly již podává podrobné kvantitativní i kvalitativní posouzení účasti rozvojových zemí v systému a nakonec jsou diskutována některá z možných odůvodnění zjištěných výsledků.

Čtvrtá kapitola popisuje a hodnotí strategie a možnosti, kterých mohou rozvojové země v rámci systému řešení sporů využít, tak aby co nejúčinněji mobilizovaly své omezené zdroje a čelily dříve popsaným překážkám, s cílem zvýšit a zlepšit svou účast v tomto systému.

V poslední kapitole jsou pak nastíněny některé z nově navrhovaných reforem systému a také možnosti, které již systém nabízí, avšak nebyly doposud příliš využívány, a které by rovněž mohly podpořit účast rozvojových zemí v systému. Připojen bude i kritický pohled na tyto návrhy a zhodnocení možných dopadů potenciálního zavádění těchto změn v praxi.

Při psaní diplomové práce byla použita rešeršně-kompilační metoda sběru, třídění a zpracování dat, jejich následná analýza a interpretace. Informace byly získávány především z odborných článků a studií publikovaných v uznávaných zahraničních periodikách nebo v rámci světových renomovaných univerzit a mezinárodních organizací, ale také z tištěné zahraniční literatury. Použity byly i internetové zdroje – především pak právní texty smluv a data týkající se konkrétních sporů řešených v rámci Mechanismu řešení sporů pocházející z oficiálních webových stránek Světové obchodní organizace. Ve zbývajících částech práce byly využity jak teoretické, tak empirické studie zkoumající nejrůznější aspekty využívání systému řešení sporů s ohledem na rozvojové země.

Většina informací, které byly využity v diplomové práci, pochází ze zdrojů psaných v anglickém jazyce. Pro snadnější orientaci v textu je na začátku práce uveden seznam použitých zkratk s jejich celým názvem v původním i českém jazyce. Odkazy na zdroje jsou uváděny přímo v textu v závorkách a na konci práce je uveden souhrnný seznam všech zdrojů. Diplomová práce je doplněna tabulkami, grafy a schémata, které byly samostatně zpracovány podle dostupných dat a které jsou umístěny buď přímo v textu, nebo jsou uvedeny na konci práce jako přílohy.

2 MECHANISMUS ŘEŠENÍ SPORŮ – VÝVOJ, INSTITUCE, PROCESY

2.1 Vývoj mechanismu řešení sporů GATT / WTO

Ujednání o řešení sporů (Dispute Settlement Understanding, DSU) je jedním z výsledků Uruguayského kola obchodních jednání Světové obchodní organizace. Na základě tohoto Ujednání funguje od 1. ledna 1995 mechanismus řešení sporů WTO. Současný systém řešení sporů ve WTO je však do značné míry výsledkem dlouhodobého vývoje pravidel, procedur a praktik vyvinutých za půlstoletí éry Všeobecné dohody o clech a obchodu (WTO, 2004). Jistý mechanismus řešení sporů totiž fungoval i tehdy, avšak jeho efektivita byla a stále je mnoha odborníky zpochybňována. Po vzniku WTO dochází k nepochybnému zefektivnění mechanismu, a to především v oblasti rozhodovacích procesů.

Dá se říci, že celkový vývoj GATT/WTO se odráží i ve vývoji jeho systému řešení sporů. Od svého založení je mechanismus řešení sporů ovlivněn napětím mezi dvěma hlavními navzájem protichůdnými názory na to, jak při řešení sporů postupovat. Na jedné straně je zde přístup favorizující flexibilní vyjednávání založené na kompromisech a diplomatických metodách při urovnávání sporů (někdy tento přístup bývá označován jako power-oriented). Opozitní přístup vidí řešení sporů jako řádný právní proces, který má vycházet z jasných písemných standardů a podléhat nestrannému objektivnímu rozhodnutí o tom, zda jsou konkrétní postupy daných zemí v souladu se závazky GATT a potažmo WTO (jedná se o tzv. rule-oriented) (Srinivasan, 2007). Obecně lze říci, že systém řešení sporů GATT/WTO nejprve silně spoléhal na přístup spoléhající především na diplomacii, postupem času se však stával stále více legalizovaným.

2.1.1 Vývoj systému řešení sporů od GATT 1947 až ke vzniku WTO

Systém řešení sporů fungoval v éře GATT téměř 50 let a dá se říci, že v porovnání s ostatními světovými systémy zabývajícími se spory, relativně úspěšně. Problematika

řešení sporů však byla v dohodě GATT upravována jen velmi stručně a poskytovala pouze ty nejpovrchnější pokyny pro smluvní strany¹ (Roberts, 2008). Systém byl nedokonalý z velké části díky problematickým začátkům, které doprovázely vznik GATT. Tato dohoda totiž vznikla pouze jako prozatímní ujednání o snížení cel mezi 23 státy světa do doby, než bude vytvořena samostatná Mezinárodní obchodní organizace (International Trade Organization, ITO) po vzoru bretonwoodských institucí.² Tato organizace však nezískala dostatečnou podporu a s ní ani plánovaná charta ITO, ve které měl mít systém řešení sporů široké institucionální záštítění. Jeho postupy a procedury měly mít striktní pravidla, možnost arbitráží i odvolání se k Mezinárodnímu soudnímu dvoru (Jackson, 1998). Dá se říci, že původní systém měl být velmi legalizovaný. Prozatímní povaha dohody GATT naproti tomu, alespoň na začátku, silně propagovala pozici obhájců diplomatického přístupu (Roberts, 2008).

V GATT byl systém řešení sporů upravován pouze v článcích XXII a XXIII (GATT, 1947). Článek XXII smlouvy GATT hovoří o konzultacích a uvádí, že členové mají právo k urovnávání sporů využít nejprve konzultací, a pokud by ty byly neúspěšné, zmocňuje celé členství jako orgán ke konzultaci se stranami sporu s cílem ukončit tento spor. Článek XXIII také ustanovuje konzultace jako nezbytnou podmínku pro vyvolání procedury sporu. Dále se zabývá tím, v jakých případech je možné spor vyvolat. Zde jsou používány pojmy „Nullification or Impairment“, které můžeme volně přeložit jako „anulace či narušení“, a to ve významu anulace či narušení výhod vyplývajících z dohody GATT některým z jejích členů (WTO, nedatovánoA).

Na samém počátku systém fungoval na bázi diplomatických přístupů k řešení sporů. Pokud spory nebyly vyřešeny ve fázi konzultace, byly předány tzv. pracovním skupinám, které zahrnovaly všechny smluvní strany GATT, tedy rovněž strany, kterých se spor konkrétně týkal. V průběhu 50. let 20. století se systém začal postupně měnit a vytvářet nová, striktnější pravidla. Pracovní skupiny byly nahrazeny Panely expertů, které se ustanovovaly na ad hoc bázi, a skládaly se ze tří až pěti zástupců, mezi kterými se již nemohl vyskytnout žádný zástupce člena v daném sporu. Tyto Panely hlásily své zprávy Generální radě skládající se ze všech členských států, která je dále mohla

---

¹ Smluvní strany, tedy Contracting parties jsou v jazyce WTO všechny členské země WTO.

² Bretonwoodskými institucemi je nazýván Mezinárodní měnový fond (International Monetary fund, IMF) a Světová banka (World Bank, WB).

přijímat pouze na základě všeobecného konsensu (Roberts, 2008). Systém však ve svých počátcích fungoval poměrně dobře, mimo jiné i vzhledem k faktu, že členové smlouvy GATT představovali jen malou skupinu podobně smýšlejících států (se silným vlivem těch nejvyspělejších ze západního bloku), jejichž hlavním cílem bylo snižování překážek v mezinárodním obchodě. V tomto období bylo řešeno několik desítek sporů, a to především pomocí neformálních jednání (Srinivasan, 2007). Ačkoli rozhodnutí byla v této době vyjadřována v nejasném diplomatickém jazyce a na základě společného intuitivního vnímání práva a nevyslovených, ale sdílených předpokladů, míra shody s nimi byla poměrně vysoká (Hudec, 1993).

Persson (2007) ve své práci dále popisuje, že se situace mění již v 60. letech, kdy se základna GATT poměrně rychle rozšiřuje³, a stejně tak roste i objem světového obchodu. Na poli GATT tak vzniká stále heterogennější skupina, díky čemuž se začínají objevovat nové a palčivější otázky, z nichž některé nejsou dořešeny dodnes. Pokud jde o systém řešení sporů, dochází mezi členy ke stále většímu napětí ohledně toho, jak má být tento systém spravován. Rozpor mezi zastánci diplomatického přístupu (především Evropské společenství, které v této době zastupovalo šest západoevropských států a mělo tak v GATT velmi silnou pozici) a přístupu, který má být založen na jasně daných pravidlech (ten byl podporován především rozvojovými zeměmi, které v něm viděly způsob, jak narovnat nerovný poměr sil, který dle nich ve sporech zvýhodňoval hospodářské giganty, a o něco později především Spojenými státy) se táhl napříč celým vývojem systému řešení sporů. Tyto rozpory měly za následek i útlum v celkovém využívání systému pro řešení sporů, které bylo v tomto období téměř nulové.

Na začátku 70. let docházelo k dalšímu rozšiřování počtu členů GATT. V této době však již byla překonána krize ve využívání systému pro řešení sporů a bylo opět vznášeno více případů. Systém byl však stále více považován za neefektivní. Za jeho největší defekt bylo považováno to, že až příliš podléhal principu pozitivního konsensu (tedy souhlasu všech členských států) při rozhodování, který byl nutný k postupu ze všech klíčových fází procesu. Kterýkoli členský stát tak mohl snadno bránit dalšímu postupu v procesech nebo blokovat rozhodnutí či doporučení vydávaná Panely. Navíc nebyly stanoveny jasné cíle a při procesech řešení sporů tedy docházelo k nejasnostem ohledně

---

³ Na počátku Kennedy Round v roce 1964 měla smlouva GATT již 62 signatářů a v roce 1970 již 77, z nichž 52 členů představovaly rozvojové země (WTO, nedatovánoB).

postupů a velkým zpožděním ve všech jeho fázích. Kritizována byla i možná zaujatost ustanovovaných Panelů (Roberts, 2008). V tomto období se také objevuje stále větší tlak ze strany USA o nastolení na pravidla orientovaného (rule-oriented) systému řešení sporů, a to především z důvodů zajištění dodržování pravidel stanovených v rámci GATT všemi členskými zeměmi. Na opačném pólu stálo Evropské společenství, které dále prosazovalo zachování stávajícího stavu.

K jistým změnám došlo během Tokijského kola vyjednávání probíhajícího v letech 1973 až 1979. Z několika multilaterálních vyjednávání vznikly tzv. Kodexy Tokijského kola (Tokyo Round Codes), které se zabývaly např. problematikou antidumpingu, subvencemi či technickými normami.⁴ Tyto kodexy pak obsahovaly vlastní systémy pro řešení sporů, v určitých aspektech odlišné od toho, který doposud fungoval v rámci GATT. To mělo za následek vznik nejasností a dalších neshod o tom, který postup má být uplatněn v konkrétních sporech. Následně docházelo k situacím nazvaným jako forum-shopping či forum-duplication, kdy si v prvním případě členský stát v podstatě mohl vybrat tu dohodu a její systém řešení sporů, který byl v daném případě pro stranu nejvýhodnější (Persson, 2007). Druhým případem byla situace, při níž členský stát vznesl dva samostatné spory v rámci různých dohod v téže záležitosti.

Na konci Tokijského kola v roce 1979 byl přijat dokument s názvem *Understanding Regarding Notification, Consultations, Dispute Settlement and Surveillance*, který měl být snahou o úpravu dosavadního systému. Tento dokument však nenaplnil svá očekávání. Bylo upozorňováno především na nejasnost právního rámce a nedostatečné institucionální zaštitění tohoto dokumentu. Změny v systému byly spíše nepodstatné a týkaly se především práce a postupů Panelu či aspektů transparentnosti (Palmer, Mavroidis, 2004). Zásadní problémy, tedy především samotný fakt a důsledky požadavku pozitivního konsensu v rozhodovacích fázích procesu řešení sporů, zůstaly nedotčené. Přesto však toto Ustanovení znamenalo jistý posun ve vývoji celého systému a v následujících letech docházelo i ke zvýšení počtu řešených sporů, které však stále častěji nebyly zdárně dořešeny. Kvůli přetrvávajícímu požadavku přijmout rozhodnutí Panelu pozitivním konsensem totiž docházelo k značnému nárůstu blokáží prohrávající

---

⁴ Tokijské kolo bylo prvním kolem, které se zabývalo netarifními bariérami. Jeho závěrem bylo vyhotoveno několik dohod týkajících se netarifních bariér, které však neměly podporu celého členství GATT, a začaly tak být neformálně označovány jako kodexy (WTO, 2010).

stranou sporu. Tento nárůst navíc odrážel skutečnost, že stále více sporů se týkalo oblastí, které nebyly dostatečně jasné, jejichž právní výklad byl rozporuplný a týkal se klíčových oblastí, jako jsou dotace nebo zemědělství, a dalších dosud nevyřešených, které byly předmětem následujícího Uruguayského kola obchodních jednání probíhajícího v letech 1986 až 1994.⁵ Mnoho nevyřešených sporů přednesených v tomto období bylo v podstatě snahou smluvních stran jasněji definovat ustanovení GATT a nahradit tak vyjednávání (Hudec, 2002). Napětí mezi členy se dále stupňovalo a v období před zahájením Uruguayského kola vyjednávání tak v GATT panoval poměrně jednotný názor ohledně nutnosti reformovat celý systém řešení sporů.

K významnějším změnám dochází v průběhu Uruguayského kola vyjednávání, které označovalo reformu systému řešení sporů, především v otázkách způsobu přijímání rozhodnutí, za jeden ze svých hlavních cílů. V roce 1989 se členské země dohodly na určitých předběžných pravidlech pro řešení sporů a podepsaly tzv. *Improvements to the GATT Dispute Settlement Rules and Procedures* (Persson, 2007). Toto rozhodnutí představovalo krok směrem ke konečné dohodě a obsahovalo např. uznání práva strany vznášející spor přednést ho před Panel bez nutnosti pozitivního konsensu, podrobnější časové rámce pro řízení Panelu či pravidla možnosti zahrnutí třetích stran do sporu (WTO, nedatovánoC). Nejpalčivější otázka týkající se způsobu přijímání rozhodnutí Panelu však stále zůstávala nevyřešena.

Dle Srinivasana (2007) byla jedním z faktorů, který uspořádal řešení reformy systému řešení sporů GATT, politika, kterou na konci 80. let začaly prosazovat Spojené státy. Ty požadovaly striktnější dodržování pravidel zakotvených v GATT všemi jejími členy, avšak to se ukazovalo jako stále větší problém. Frustrace USA z nedostatečného pokroku v legalizaci systému řešení sporů se týkala především oblasti exportu zemědělských surovin, kde se Spojeným státům nedařilo prosazovat ve svých sporech, ale také např. nedostatečného řešení problematiky práv duševního vlastnictví v rámci GATT. V roce 1988 tak bylo představeno rozšíření amerického obchodního zákona⁶ umocňující Spojené státy k jednostranným zásahům (obchodním sankcím) vůči zemím, které stát sám shledá jako porušující povinnosti vyplývající ze smlouvy GATT.

---

⁵ To byly především služby či práva duševního vlastnictví.

⁶ Paragraf 301 amerického obchodního zákona z roku 1974 umožňuje uvalovat obchodní sankce proti těm státům, jež dle názoru USA porušují pravidla světového obchodu.

Ostatní členské státy neměly tak konkrétní cíle týkající se dalšího vývoje systému. Nicméně, jak již bylo řečeno, všichni významní i méně významní aktéři se shodovali na tom, že je třeba systém reformovat. Pokud jde o Evropské společenství, jeho dřívější striktní názor na zachování diplomatických přístupů v systému byl postupným procesem vyjednávání zmírňován.⁷ Podobně na tom byly i další mocné země, Japonsko a Kanada. Rozvojové země neměly se systémem mnoho zkušeností, avšak jejich tradiční postoj podporoval takový mechanismus řešení sporů, který budou schopny úspěšně využívat (Stoler, 2004).

Obava z unilaterálních zásahů ze strany USA ale velmi rychle ovlivnila atmosféru mezi ostatními členy GATT. Ti proti těmto krokům protestovali a požadovali, aby Spojené státy změnilly své právní předpisy. USA naopak namítaly, že je současný systém řešení sporů příliš slabý na ochranu jejich obchodních zájmů. Nebezpečí amerických unilaterálních zásahů bylo pro ostatní členy příliš vysoké a snaha o jeho zamezení se tak stala jedním z hlavních faktorů, které uspíšily přijetí rozhodnutí o vytvoření nového, silnějšího a na striktních pravidlech založeného systému řešení sporů (Hudec, 1993). Následně tedy vzniká Ujednání o pravidlech a postupech řízení řešení sporů (*Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes*), které bylo součástí závěrečného dokumentu (*Final Act*) ustanovujícího WTO a podepsaného dne 15. dubna 1994 v Marakéši.

2.1.2 Systém řešení sporů po vzniku WTO

Nový systém řešení sporů je zakotven ve výše zmíněném Ujednání o pravidlech a postupech řízení řešení sporů, který je běžně označován jako Ujednání o řešení sporů (*Dispute settlement Understanding*, dále jen DSU). Toto ujednání kodifikuje pravidla a postupy nutné pro řízení sporů ve WTO a je výsledkem důkladného přepracování minulého systému. Dle článku 3.2 Ujednání o řešení sporů (WTO, nedatovánoD) je hlavním účelem mechanismu zajišťovat bezpečnost a předvídatelnost mnohostranného obchodního systému.

---

⁷ Větší legalizaci systému bylo dlouho bráněno především v oblasti zemědělství (Stoler, 2004).

Celkový výkon systému řešení sporů GATT byl i přes své očividné nedostatky považován za poměrně úspěšný⁸ a jeho základní právní rámec tak po vzniku WTO zůstává platný a vybudovaná judikatura je v rámci mechanismu i nadále využívána⁹ (Read, 2007). Oproti textu smlouvy GATT 1947 je však nové Ujednání důkladně propracovaný a dlouhý dokument, který řeší mnoho z nedostatků původního systému. Za hlavní změny můžeme považovat ty, které se týkají rozhodovacích procesů. DSU totiž ve svých procesech zavádí tzv. pravidlo negativního konsensu, tedy nepřijetí rozhodnutí ve sporu jen v případě shody všech jejích členů, a tím v podstatě znemožňuje členským zemím blokovat postup procesu do jeho dalších fází. Právo jakékoli členské země zahájit proces sporu ustanovením Panelu bylo přiznáno již v Ujednání z roku 1989 (viz výše), DSU však takovou praxi automatického přijímání rozhodnutí rozšiřuje i na další fáze sporu, tedy přijímání zpráv Panelu a Odvolacího orgánu a v případě nedodržování doporučení v těchto zprávách, automatické schvalování odvetných opatření (Hoekman, Kosteckí, 2010).

Automatické přijímání rozhodnutí členskými zeměmi nesporně vede k větší soudržnosti systému jako celku. Pokud jde o další významné změny, nový systém vytváří jednotný a ucelený mechanismus zahrnující do své působnosti všechny původní i nové dohody. V rámci DSU jsou tedy řešeny všechny spory vzniklé na základě dohod schválených v rámci WTO, tj. GATT, GATS (General Agreement on Trade in Services), tedy obchod se službami, a TRIPS (Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights), tedy oblast práv duševního vlastnictví. Různé dohody navíc dále nezahrnují svá vlastní pravidla pro řešení sporů a problémy, které vznikaly po zavedení tokijských kodexů, již nejsou relevantní (Jackson, 1997). DSU dále zavádí přísnější časové lhůty pro různé fáze řízení sporu, definuje standardní podmínky pro Panely. Navíc je vytvořen Odvolací orgán (Appellate Body). Dle Stolera (2004) představovalo vytvoření tohoto orgánu nutný kompromis v Ujednání, ve kterém se pak snadněji mohlo prosadit automatické

---

⁸ Někteří autoři – mezi nimi například Hudec (2002) – fungování systému řešení sporů za doby GATT nezavrhuje a naopak upozorňuje na některé pozitivní aspekty, které jsou často přecházeny a které ukazují, že mechanismus pracoval lépe, než bylo všeobecně uznáváno. V praxi totiž země možnost zablokovat proces řešení sporů využívaly jen omezeně. Hudec upozorňuje, že po dobu prvních třiceti let fungování GATT byla úspěšnost, tedy vyřešené případy, až 90 % a míra nepřijímání zpráv členy byla ve větší míře využívána až v 80. letech, kdy klesala k 80 %. V tomto období, tedy od počátku 80. let až po vznik WTO v roce 1995, proběhla polovina z celkového počtu případů (Read, 2007). Jak bylo řečeno výše, tento nárůst byl zčásti výsledkem skutečnosti, že se stále více sporů týkalo klíčových, právně sporných nebo ještě nedořešených oblastí.

⁹ Článek XVI Dohody o zřízení Světové obchodní organizace stanovuje, že GATT jurisprudence bude „průvodcem“ judikatury a praxe WTO (WTO, nedatovánoE).

přijímání rozhodnutí Panelu. Bylo totiž předpokládáno, že Odvolací orgán bude chránit před automatickým přijímáním špatně odůvodněných právních závěrů. Permanentní status tohoto orgánu navíc sliboval větší soudržnost a informovanost, pokud jde o právní rozhodování.

Nový systém řešení sporů ve WTO měl za cíl napravit nedostatky systému předchozího a stát se silnějším, což znamenalo, že by mohl vydávat závazná rozhodnutí a mít svou vlastní organizační strukturu. Obecně lze říci, že se všechny členské země shodovaly na stejných konturách reformy. Hlavní hráči chtěli silnější a závaznější systém, který by se mohl vypořádat s větším rozsahem a složitějšími otázkami WTO, zatímco rozvojové země podporovaly silnější systém hlavně proto, že byl založen na pravidlech a ne na moci, jak tomu bylo v éře GATT. Legalizace systému měla mít samozřejmě za následek vyrovnání rozdílů mezi členy WTO, což se do jisté míry povedlo.

Shaffer (2008) však upozorňuje na fakt, že legalizace mezinárodního systému urovnávání obchodních sporů má i své logické nedostatky. Těmi je především zvýšení nákladů na vedení sporů a nároků na potřebu lidských zdrojů. Ačkoli zavedení nového systému řešení sporů v rámci WTO představuje významný úspěch v mezinárodním právu, systém ani zdaleka není tak neutrální, jak je proklamováno. Pokud jde o vyvolávání a vedení obchodních sporů, větší a bohatší země byly a stále jsou v mnohem lepší pozici.

2.2 Instituce

Pokud jde o subjekty, které jsou zapojeny do procesu řešení sporů ve WTO, je možné rozlišovat mezi politickými institucemi, jako je Orgán pro řešení sporů a nezávislými institucemi soudního typu, ke kterým patří Panely, Odvolací orgán anebo arbitři. Administrativní a znaleckou podporu zajišťuje systému Sekretariát WTO, respektive experti či expertní skupiny. Charakteristiky i funkce všech těchto orgánů a institucí jsou popsány v dokumentu WTO (2004) i textech samotného Ujednání o řešení sporů následovně.

2.2.1 Orgán pro řešení sporů

Hlavní institucí, která se spravuje systém řešení sporů, je Orgán pro řešení sporů (Dispute Settlement Body, DSB), který se skládá ze všech členů WTO. DSB je v podstatě Generální radou WTO¹⁰, která jedná dle potřeby buď právě jako Orgán pro řešení sporů nebo jako Orgán pro přezkoumávání obchodní politiky (Trade Policy Review Body, TPRB). Jak již bylo řečeno, jedná se o politickou organizaci, jejíž členové jsou vládní představitelé, ve většině případů diplomatictí zástupci sídlící v Ženevě a spadající pod ministerstvo obchodu či zahraničních věcí jednotlivých členských zemí. Jako úředníci dostávají instrukce od svých vlád o tom, jaké pozice mají zaujmout a jaké požadavky v rámci procesů řešení sporů prezentovat.

Dle článku 2.1 Ujednání o řešení sporů (WTO, nedatováno^D) má DSB pravomoc stanovit Panely, přijímat zprávy Panelu a Odvolacího orgánu, kontrolovat provádění rozhodnutí a doporučení a schvalovat případná odvetná opatření, tedy pozastavení povinností vyplývajících z působnosti dohody. DSB také jmenuje členy Odvolacího orgánu a celkově je odpovědný za správu DSU, tj. za dohled nad celým procesem řešení sporů.

2.2.2 Panel

Panely, tedy skupiny odborníků, představují kvazi-soudní orgány, jež jsou ve WTO pověřeny rozhodovat o sporech mezi členskými zeměmi. Panely ustanovuje DSB vždy, když o to za náležitých podmínek požádá některá ze členských zemí, avšak výjimkou je případ, ve kterém by došlo ke shodě celé DSB tak neučinit (princip negativního konsensu). Panely se obvykle skládají ze tří (ve výjimečných případech z pěti) odborníků vybraných na ad hoc bázi – pro každý spor je tak vždy ustanovován nový Panel. Složení jednotlivých Panelů navrhuje Sekretariát WTO a nejdůležitějším kritériem pro výběr členů Panelu je jejich kvalifikovanost¹¹ a nezávislost – členové Panelu mají působit jako

---

¹⁰ Generální rada je nejvyšším rozhodovacím orgánem WTO sídlícím v Ženevě. Jeho členy jsou zástupci všech členských zemí WTO.

¹¹ Článek 8.1 DSU uvádí příklady osob, které se mohou stát členy Panelu. Jsou jimi vysoce kvalifikovaní státníci i osoby z nevládní sféry, např. ty, které sloužily nebo prezentovaly případy Panelů, sloužily jako zástupci členského státu nebo smluvní strany GATT 1947. Dále jimi mohou být i zástupci Rady či Výboru jakékoli dohody spadající pod GATT/WTO nebo Sekretariátu WTO, jakož i osoby, které působily,

soukromé osoby, nikoli jako zástupci vlád či jakýchkoli jiných organizací. Sekretariát WTO má dále za úkol vést a spravovat seznam možných kandidátů na tyto posty. Kandidáti jsou do seznamu navrhováni jednotlivými členskými státy.

Jakmile je takový Panel ustanoven (a to Orgánem pro řešení sporů na základě principu negativního konsensu), jeho úkolem je objektivně přezkoumat skutkovou podstatu a právní aspekty případu v oblasti daných dohod či dohod zmíněných stranami sporu a vypracovat takovou zprávu, která pomůže Orgánu pro řešení sporů v tvorbě doporučení či rozhodnutí pro strany ve sporu. Ve svých zprávách mají Panely za úkol učinit závěry o tom, zda tvrzení strany, která podala stížnost, jsou opodstatněná, a zda jednání či opatření učiněná žalovanou stranou, jsou nekonzistentní s pravidly WTO (články 9 a 11). Jak již bylo řečeno, přijetí zpráv Panelu podléhá opět procesu negativního konsensu Orgánem pro řešení sporů.

2.2.3 Odvolací orgán

Odvolací orgán (Appellate Body, AB) je jednou z hlavních inovací nového systému řešení sporů. Je po panelovém řízení druhou a závěrečnou fází soudní části procesu. Na rozdíl od Panelu se však jedná o permanentní orgán, který se skládá ze sedmi stálých členů (opět uznávaných odborníků v oblasti obchodu a práva, nezávislých na vládách států), kteří jsou voleni na dobu čtyř let s možností jednoho opakování.¹² Jejich hlavním úkolem je přezkoumávat zprávy Panelu, která byla odvolána jednou ze stran sporu (nikoli však třetí stranou). Proces odvolání je omezen pouze na právní otázky a výklad práva ve zprávě Panelu. Skutková podstata sporu, přezkum starých či nových důkazů zde již nesmějí být řešeny. Dle článku 17.13 DSU může závěrečná zpráva Odvolacího orgánu buď potvrdit, změnit nebo zrušit právní zjištění a závěry Panelu. Tato zpráva pak opět podléhá již bezpodmínečnému přijetí Orgánem pro řešení sporů jednajícím dle principu negativního konsensu.

---

vyučovaly či publikovaly na poli mezinárodního obchodního práva a politiky nebo sloužily jako vysocí obchodní úředníci v některé z členských zemí (WTO, nedatovánoD).

¹² Jednotlivými odvolanými případy se pak zabývají vždy tři z těchto sedmi členů, kteří se střídají. Každé dva roky se část členství Odvolacího orgánu obměňuje.

2.2.4 Arbitrážní řízení

Kromě Panelů a Odvolacího orgánu se do sporů mohou zapojit ještě arbitři, a to buď jako jednotlivci, nebo jako skupina. Arbitrážní řízení je označováno za alternativní formu rozhodování ve WTO a může být vyvoláno k rozřešení několika předem daných záležitostí v procesu řešení sporů. V praxi jich však doposud bylo využíváno jen v několika málo případech. Nejčastěji se arbitrážní řízení konají ve fázi implementace doporučení či rozhodnutí Panelu, kterou je povinována ta strana, která spor prohrála. Dle článku 21.3 DSU, je arbitráže třeba v případě, kdy se strany sporu nedohodnou na tzv. přiměřeně dlouhé době¹³, po které poražená strana musí přivést svá opatření, která byla předmětem sporu, v soulad s pravidly WTO. Článek 22.6 DSU dále umožňuje využít arbitráže v situacích, kdy se strany sporu nemohou dohodnout ohledně navrhované úrovně pozastavení koncesí nebo jiných závazků WTO. Výsledkem arbitrážního řízení je rozhodnutí závazné pro všechny strany sporu.

2.2.5 Sekretariát WTO a Expertní skupiny

Sekretariát WTO v čele s generálním ředitelem má, pokud jde o systém řešení sporů, podpůrnou funkci. Generální ředitel WTO může ex offio poskytovat tzv. good offices, zprostředkovávat jednání či smířčí řízení mezi stranami, a to s cílem pomoci jim urovnat jejich spor. Tyto a další služby (např. speciální školení či další poradenství ve věcech týkajících se sporů) jsou pak poskytovány především rozvojovým zemím (o tom blíže v podkapitole č. 3.1). Generální ředitel dále přebírá funkci rozhodování v některých fázích sporu, a to především v těch případech, kdy se strany samy nedohodnou na přijatelném řešení věci.

Panely zase mohou kdykoli využít externí znaleckou pomoc. Spory ve WTO totiž často zahrnují komplexní skutkové otázky technické či vědecké povahy (např. v případech, ve kterých se vyskytuje zdravotní riziko související s určitým produktem). Jak bylo popsáno výše, členové Panelu jsou odborníci v oblasti mezinárodního obchodu či práva, ne však v jiných oblastech. Článek 13 DSU tak z těchto důvodů dává Panelům právo

---

¹³ Přiměřeně dlouhá doba neboli „reasonable period of time“ je termín používaný v případě, že z nějakého důvodu není možné, aby strana vyhověla rozhodnutím či doporučením DSB ihned.

požadovat informace a technické rady od jakékoli fyzické osoby či organizace. Dle DSU mohou Panely dokonce vytvářet tzv. Expertní skupiny (Expert review groups), které se pak mohou radit či hledat informace v jakýchkoli zdrojích (a to i vládních), které uznají za vhodné. Tyto expertní skupiny však zatím nebyly vytvořeny a Panel doposud využíval pomoci expertů pouze na individuální bázi.

2.3 Proces řešení sporu

Spory jsou ve WTO nejčastěji vyvolávány porušováním dohod v rámci WTO. Situace vedoucí ke sporu nastane např. v případě, že nějaký člen WTO zavede nové obchodní bariéry (cla či dotace), které však porušují pravidla WTO nebo dříve vyjednané vzájemné výhody (tzv. koncese) a snižují nebo zhoršují možnost přístupu na trh pro jiné členy WTO. Strany sporu mohou být pouze členské státy WTO, nikoli jednotlivci z členských zemí. Proces řešení sporů stanovený v Ujednání o řešení sporů je poměrně dobře strukturovaný, jak je vidět v příloze č. 1.

Dle Hoekmana a Kosteckého (2010) prochází každý spor ve WTO těmito fázemi:

Pokud země v potenciálním sporu nevyřeší problém samy neformální cestou, prvním krokem v procesu je formální žádost žalující strany o konzultace. Každý spor v rámci WTO tedy nejprve začíná dvoustrannou **konzultací**. Cílem této fáze je umožnit stranám ve sporu pochopit skutkový stav a právní nároky a v nejlepším případě se pak dohodnout na oboustranně přijatelném řešení situace. Strany v této fázi také mohou požádat generálního ředitele WTO o pomoc ve sporu, jak je popsáno v podkapitole 2.2.5.

Pokud konzultace selžou a strany nejsou do 60 dní schopny vyřešit spor, nastává druhá fáze, a tou je **žádost o stanovení Panelu**. Tu je nutné provést písemně dle příslušných pokynů DSU – je zde nutné uvést konkrétní sporná opatření, kterých se žalovaná strana měla dopustit, a stručně shrnout právní základ dané stížnosti. Již v této fázi se ke sporu mohou připojit i další strany (řečené třetí strany) jako žalobci v případě, že to původní žalující strana dovolí (jsou to například země, které obchodují stejné zboží ovlivněné spornou politikou). Pokud je žádost řádně provedena, musí být přijata, a to nejpozději

na 2. zasedání DSB po jejím podání (jejímu přijetí zamezí pouze shoda všech členů DSB).

Třetí fází začíná samotný proces soudního typu, kterým je v první řadě **činnost Panelu**. Cílem práce Panelu je objektivní posouzení skutkové podstaty sporu a toho, zda jednání žalované strany je či není v souladu s příslušnými dohodami WTO. Během procesu probíhá mezi Panelem a stranami ve sporu několik jednání a Panel zde předkládá prozatímní výsledky šetření, ke kterým je možné se vyjadřovat. Výsledným produktem činnosti Panelu je pak závěrečná zpráva pro DSB obsahující rozhodnutí a doporučení, kterými by se strany měly řídit. Tato zpráva by měla být Panelem vypracována do šesti, ve výjimečných případech do devíti měsíců od jeho ustanovení. Zpráva je nejprve předána stranám ve sporu a později všem členským zemím.

Čtvrtá etapa zahrnuje **možnost přijetí rozhodnutí nebo volbu odvolání**. Zpráva Panelu podléhá procesu schválení DSB, a to nejpozději do 60 dnů od jejího vypracování. Pokud některá ze stran nesouhlasí s rozhodnutím DSB, má ještě možnost obrátit se na Odvolací orgán. Jak už bylo řečeno, jeho činnost se však omezuje pouze na právní otázky nebo výklad práva v rámci zprávy vytvořené Panelem. Odvolací proces může trvat maximálně 90 dnů a závěrečná zpráva orgánu je již konečná (může potvrdit, změnit nebo zrušit právní zprávu Panelu) a opět je předána ke schválení DSB, který ji může odmítnout pouze na základě všeobecné schody.

Poslední fází procesu je pak samotná **implementace rozsudku**. V případě, že obžalovaná strana prohraje spor, je nucena vyhovět rozhodnutím a doporučením Panelu nebo Odvolacího orgánu. Pokud okamžité plnění není možné, členské zemi je pak vymezena již zmiňovaná přiměřeně dlouhá doba na to, aby své obchodní politiky přivedla do souladu s rozsudkem. Jestliže ve stanovené době neučiní dotčený stát kroky k nápravě, musí opět vstoupit do jednání s žalobcem, aby se dohodli na vzájemně akceptovatelné kompenzaci (odškodnění), což může být např. snížení cel v oblastech zvláštního zájmu stěžovatele. Není-li dosaženo dohody ani v tomto případě (opět po uplynutí přiměřeně dlouhé doby), stěžovatel může podat žádost o povolení pozastavení výsad nebo závazků vůči žalovanému státu, tedy povolení k využití odvetných opatření. V případě odvetných opatření zde existuje pravidlo, které určuje jejich primární použití v oblastech týkajících se daného sporu. Je-li však toto z nějakého důvodu neproveditelné nebo neú-

činné, může stěžovatel požádat o povolení odvety i v jiných odvětvích v rámci téže dohody, respektive na základě úplně jiné dohody WTO. Takovému postupu se v procesu řešení sporů WTO říká „cross-retaliation“, tedy křížová odvěta. Povolení o využití odvetných opatření je nejpozději do 30 dnů opět automaticky přijato DSB, je to však právě tento orgán, který určuje rozsah a monitoruje jejich provádění. Všechna odvetná opatření mají být dočasná, a to do doby, než žalovaný stát vyhoví požadavkům a nepřivede své obchodní politiky do souladu s dohodami WTO. Pokud strany nesouhlasí s charakterem či rozsahem odvetných opatření, může být povolán arbitr, který o těchto záležitostech nejpozději do 60 dnů rozhodne.

Ve fázi implementace rozhodnutí Panelu nebo Odvolacího orgánu může být ještě vyvolán spor o to, zda žalovaná a odsouzená strana plní daná rozhodnutí DSB. Na základě článku 21.5 DSU tak může být požádáno o ustanovení Panelu, který rozhodne o tom, zda strana dodržuje své závazky, tedy zda opatření k nápravě jsou v souladu s rozhodnutím WTO v případě či zda vůbec existují. Jedná se zde o tzv. Compliance Panel. Tento Panel má za úkol vydat do 90 dnů zprávu o dodržování, která však může být opět předána Odvolacímu orgánu k přezkoumání. Obě zprávy podléhají automatickému přijetí DSB (Grimmett, 2010).

Pokud by spor měl projít všemi popsányi fázemi, jeho předpokládaná maximální délka by se pohybovala kolem jednoho a půl roku. Implementace rozhodnutí může trvat další rok, a v případě využití možnosti arbitráže se spor může protahovat o dalších několik měsíců. Je však nutné upozornit, že většina lhůt pospaných výše není právně závazná a v mnoha případech ji jednoduše lze překročit. Spory jsou tak často mnohem delší, než je proklamováno. To je však pro některé subjekty velmi náročné a mnoho z nich to také odrazuje od toho, žádat vlastní vlády a dovolávat se systému. Je však nutné zdůraznit, že spory často neprocházejí všemi fázemi a mnoho z nich nikdy nedosáhne ani fáze ustanovení Panelu. Dle Horna, Johannessona a Mavroidise (2011) je průměrná délka různých fází sporu následující (viz tabulka č. 1).

Tabulka č. 1 – Průměrná délka jednotlivých fází procesu řešení sporů (1995–2010)

Fáze procesu	Průměrná doba	Daná lhůta	Vysvětlení
Konzultace	164,6 dnů	60 dnů	Ode dne žádosti o konzultace ke dni ustanovení Panelu.
Panel	444,9 dnů	180/270 dnů	Ode dne ustanovení Panelu ke dni rozeslání jeho zprávy.
Odvolací orgán	90,3 dnů	60/90 dnů	Ode dne oznámení o odvolání ke dni rozeslání zprávy Odvolacího orgánu.
Přiměřeně dlouhá doba (dohodnuto stranami)	9,29 měsíců		Celková doba potřebná k dohodě mezi stranami.
Přiměřeně dlouhá doba (rozhodnuto arbitráží)	11,7 měsíců		Průměrná doba rozhodnuta arbitrážemi.
„Compliance“ Panel	253,0 dnů	90 dnů	Od data žádosti o „compliance“ Panel k rozeslání jeho zprávy,
Odvolací Orgán (compliance)	87,6 dnů		Ode dne oznámení o odvolání ke dni rozeslání zprávy o dodržování Odvolacího orgánu.

Zdroj: Horn, Johannesson a Mavroidis, 2011

3 ÚČAST ROZVOJOVÝCH ZEMÍ V SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ WTO

V současné době čítá Světová obchodní organizace 153 členů a dalších přibližně třicet zemí zastává status pozorovatelské země.¹⁴ Z tohoto počtu dnes rozvojové země tvoří přibližně dvě třetiny všech členů WTO. Nicméně podíl těchto zemí na mezinárodním obchodu je pouze třetinový¹⁵ a tento nepoměr má jeden z rozhodujících vlivů i na jejich účast v mechanismu řešení sporů. Vytvoření Ujednání o řešení sporů je dle mnoha autorů jedním z hlavních úspěchů Uruguayského kola, a to zejména pro rozvojové země. Nový systém měl mimo jiné za cíl oprostít se od mocenských politik a všem členským zemím bez rozdílu dát možnost prosadit svá obchodní práva. Mnoho signatářů doufalo, že formální charakter systému zvýší participaci rozvojových zemí i jejich úspěšnost v systému, a to především v konfrontaci se silnými hráči WTO.

3.1 Postavení rozvojových zemí v systému řešení sporů

Formální postavení rozvojových zemí v systému řešení sporů je, stejně jako v celé organizaci, do jisté míry zvýhodňováno, a to v rámci konceptu tzv. zvláštního a rozdílného zacházení (Special and Differential treatment, S&D), který těmto zemím v určitých aspektech přiznává nadstandardní podmínky. Zvýhodněné postavení rozvojových zemí v rámci nového systému řešení sporů WTO je zmíněno hned v několika článcích DSU přímo se zabývajících kategorií rozvojových nebo nejméně rozvinutých zemí.

Jako první můžeme zvláštní zacházení poskytované rozvojovým zemím nalézt v obecných zásadách článku 3 DSU, který v odstavci 12 těmto zemím dává možnost rozhodnout se pro využití ustanovení z roku 1966¹⁶ jako alternativy k ustanovením obsaženým v článcích 4 (Konzultace), 5 (Good offices, mediace a zprostředkování),

---

¹⁴ Země se statusem pozorovatele jsou povinny začít jednání o přistoupení do WTO, a to nejpozději do pěti let po získání tohoto statusu (WTO, nedatovánoF).

¹⁵ Podíl rozvojových členských zemí WTO na světovém exportu činí přibližně 36 %, jak je možné vidět v příloze č. 3.

¹⁶ Toto rozhodnutí bylo přijato 5. dubna 1966 a týkalo se postupů podle článku XXIII GATT vztahujícím se ke sporům mezi rozvojovými a rozvinutými členskými zeměmi.

6 (Ustanovení Panelu) a 12 (Postupy Panelu) DSU. V případě, že rozvojová země podá stížnost proti vyspělé členské zemi, má právo vyvolat toto staré rozhodnutí, které pak v procesu může mít před ustanoveními z DSU přednost. V některých případech je využití Rozhodnutí z roku 1966 pro rozvojové země výhodnější. Jsou to např. okolnosti týkající se článku 5 DSU, kde mohou být pro rozvojové země sjednány lepší výchozí podmínky, u některých ustanovení zase Rozhodnutí může ospravedlnit rychlejší časové rámce, u jiných (článek 4 – Konzultace) však není rozdíl mezi ustanoveními fakticky znatelný (Waincymer, 2002).

V novém Ustanovení existuje celá řada opatření, které stavějí nebo jdou nad rámec rozhodnutí z roku 1966 a celkové praxe za éry GATT. Mezi nimi lze jmenovat např. článek 4.10 DSU, který vyzývá všechny smluvní státy WTO, aby během konzultací věnovaly zvláštní pozornost konkrétním problémům a zájmům rozvojových zemí. Článek 8 týkající se složení Panelu v odstavci 10 uvádí, že pokud se spor týká rozvojové a rozvinuté země, ta rozvojová je oprávněna žádat, aby alespoň jeden ze tří představitelů Panelu byl z rozvojové země. Článek týkající se postupů Panelu (12.10) zase umožňuje prodloužení fáze konzultace v případě požadavku rozvojové země a toho, že s tím všechny strany ve sporu budou souhlasit. Tento článek navíc v zájmu dodržení řádného a spravedlivého procesu stanovuje, že má být rozvojové členské zemi, na kterou byla podána stížnost, přiznáno „dostatečné množství času“ na přípravu a prezentaci vlastní argumentace. V praxi jsou ale lhůty pro předkládání materiálů sjednávány zpravidla na základě konsensu (Footer, 2001). Následující článek (12.11) pak nabádá, aby byla ve zprávě Panelu výslovně uvedena forma, jakou byla s ohledem na rozvojové země vzata v úvahu relevantní ustanovení o zvláštním a rozdílném zacházení, a to pokud jde o dohody, které byly ve sporu vzneseny rozvojovou zemí.

Co se týká fáze implementace rozhodnutí Panelu či Odvolacího orgánu, článek 21 (Dohled nad prováděním doporučení a rozhodnutí) v první řadě stanovuje, že je třeba věnovat zvláštní pozornost záležitostem ovlivňujícím zájmy rozvojových členských zemí, a to pokud jde o opatření, která jsou předmětem sporů. Toto ustanovení (21.2) je ve svém charakteru obecnější a mohlo by tedy být adresováno jakémukoli orgánu v systému řešení sporu pověřenému dohledem nad prováděním rozhodnutí. S tímto souvisí i paragraf 7 tohoto článku, který popisuje situaci, kdy rozvojová země vznáší záležitost, a navrhuje zde DSB k tomu, aby zvážil, jaká další opatření může přijmout

s ohledem na dané okolnosti. Panely by se měly zabývat i tím, jestli a jak byly vzaty v úvahu relevantní ustanovení týkající se zvláštního a rozdílného zacházení pro rozvojové země a také brát v úvahu nejen obchodní aspekty opatření, která jsou předmětem sporu, ale také jejich dopad na hospodářství rozvojové členské země.

Článek 24 se pak zabývá výhradně nejméně rozvinutými zeměmi a říká, že ostatní členské země by měly být zvláště zdrženlivé při podávání stížností proti některé z těchto zemí. V případě, že je této zemi zjištěna vina, má být zvláštní zdrženlivost prováděna i při žádání o náhradu škody nebo při povolení pozastavit uplatňování koncesí nebo jiných závazků WTO. Druhý paragraf článku 24 pak stanovuje, že v případě sporu zahrnujícího LDC, kde nebylo v průběhu konzultací nalezeno uspokojivé řešení, má generální tajemník WTO či předseda DSB na žádost této země nabídnout svoji podporu či umožnit smířčí řízení s cílem pomoci stranám vyřešit jejich spor, před tím, než bude podána žádost o ustanovení Panelu. WTO navíc podle článku 27 DSU může všem rozvojovým zemím v rámci jejich sporů poskytovat právní poradenství a pomoc, a to prostřednictvím Sekretariátu WTO. Za tímto účelem má Sekretariát zprostředkovat služby kvalifikovaného právního experta, a to jakékoli rozvojové zemi, která o to požádá. Článek však upozorňuje na nutnost zachování nestrannosti¹⁷ Sekretariátu, což se zdá být zásadním omezením celé této podpory.

Pokud jde o všechna tato ustanovení, doposud byly vyjádřeny značné pochybnosti týkající se jejich využitelnosti a případné prospěšnosti pro rozvojové země (Footer, 2001). Při pohledu do praxe zjišťujeme, že většina z těchto favorizujících ustanovení nebyla dosud použita a když ano, tak pouze v omezené míře či s diskutabilními výsledky. Když pomíneme poměrně malé množství ustanovení týkajících se rozvojových a nejméně rozvinutých zemí v DSU, je upozorňováno především na to, že se tato ustanovení ukazují být spíše deklarativního a nepovinného charakteru (Delich, 2002). V člancích se často opakuje normativní jazyk typu „má“ nebo „měl by“. Například pojem „zvláštní pozornost“ zájmům a problémům rozvojových zemí objevující v článku 4 nemá dle Delich při konzultacích velký význam a nikdy nebyl rozvinut ani ve zprávách Panelu nebo Odvolacího orgánu. Podobné je to i s ustanoveními článku 21, které zmiňují doložku zvláštního a rozdílného zacházení. Tyto instrukce však nejsou formulovány

---

¹⁷ Sekretariát by měl být ve své činnosti neutrální a měl by v první řadě sloužit zájmům organizace jako celku a ne individuálním členům.

v konkrétních podmínkách a není tak vůbec jasné, jak takového zacházení má být dosaženo. Této možnosti proto prozatím bylo využito jen sporadicky. Ukazuje se tak, že tato ustanovení nejsou příliš relevantní, pokud jde o obranu nebo prosazování práv rozvojových zemí.

Ustanovení týkající se LDCs logicky neměla využití žádné, jejich účast v systému je totiž téměř nulová. Jiná zvýhodňující ustanovení zase vyžadují mnoho zdrojů a odborných znalostí na vysoké úrovni, které však většina především menších rozvojových zemí postrádá. Na základě článku 27 je nabízena technická pomoc, ta je nicméně poskytována pouze několika málo poradci a je, vzhledem k velkému počtu případů, nedostačující (Delich, 2002). Je zde také nutné poznamenat, že rozvojová země může o pomoc požádat až poté, co předloží spor do WTO. Některé studie však naznačují, že by právní pomoc byla prospěšnější ještě předtím, tak aby napomohla členské zemi rozpoznat narušení povinností WTO jinou stranou a také dopředu vyhodnotila možné náklady, ale i výsledky, které by vyvolání sporu mohlo mít. Požadovaná neutrálnost Sekretariátu WTO navíc brání dostatečnému rozmachu pomoci pro rozvojové země, protože do jisté míry omezuje charakter i rozsah těchto právních služeb.¹⁸

Dle Delich (2002) by některé z výše popsaných problémů mohlo pomoci řešit Poradenské centrum pro právo WTO (ACWL), které by mohlo hrát důležitou úlohu v pomoci vládám rozvojových zemí prezentovat a sledovat případy (viz kapitola č. 4). Zmiňuje i mezinárodní financování v oblasti tréninku úředníků veřejné správy, zkoumání obchodních politik průmyslových zemí a budování sítí s dalšími rozvojovými zeměmi s cílem společné prezentace případů.

3.2 Posouzení účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů

Jak již bylo řečeno, nový systém řešení sporů je dle mnoha pozorovatelů jedním z hlavních úspěchů Uruguayského kola a často je tento úspěch zmiňován v souvislosti s postavením rozvojových zemí. Od vzniku organizace, tedy od počátku roku 1995, až

---

¹⁸ Volnějším uplatněním principu neutrality by však mnoho členů WTO mohlo vidět jako favorizování vybraných účastníků sporu, což by následně mohlo znesnadnit podpůrnou roli Sekretariátu i mezinárodní charakter jeho činnosti (Footer, 2001).

do konce roku 2011 bylo ve WTO formálně předloženo 427 sporů. Toto číslo je téměř o 50 % větší než počet řešených sporů za celých 47 let fungování Všeobecné dohody o clech a obchodu.¹⁹ K tak vysokému nárůstu ve využívání systému došlo především kvůli celkovému rozrůstání organizace, rozšiřování oblastí, kterými se organizace začala zabývat, i celkovému zájmu členských zemí o nový systém řešení sporů. Nový systém tak v porovnání s obdobím GATT nabývá na významu, těší se velkému zájmu teoretiků a je také předmětem mnoha výzkumů.

Dle mnoha autorů se dosavadní empirické zkušenosti pro rozvojové země jeví jako pozitivní. Po vzniku WTO rozvojové země nepochybně zvýšily svou účast v systému řešení do sporů. Přibylo sporů vyvolaných rozvojovými zeměmi proti velkým hráčům, jako jsou Spojené státy nebo EU, ale stále více se objevují i spory mezi rozvojovými zeměmi navzájem. Autoři přiznávají, že nejméně rozvinuté země (LDCs) využívaly systému řešení sporů jen ve velmi omezené míře.

3.2.1 Vymezení pojmů – rozvojová země, spor

Ačkoli je zde patrný poměrně pozitivní trend, posuzování účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů WTO však velmi závisí na tom, jak jsou dostupná data a statistiky interpretovány. První nejasnost nastává již při definici rozvojové země. V dohodách a textech WTO se nachází tři hlavní kategorie členů organizace. Jsou jimi rozvinuté členské země, rozvojové členské země a v rámci druhé skupiny ještě nejméně rozvinuté členské země. Pokud jde o rozvojové země jako celek, Sekretariát WTO udává jejich počet na 2/3 z celkového počtu členských zemí. WTO však ve svých dohodách nemá zakotvenou definici vyspělé ani rozvojové země, jak to činí např. Světová banka. Ve WTO je používána metoda sebeurčení, kde se každý členský stát může rozhodnout, zda bude označován jako vyspělá či rozvojová země. Protože status rozvojové země přináší ve WTO řadu práv či úlev, ostatním členským zemím je dána možnost toto rozhodnutí napadnout, pokud by měly za to, že je neoprávněné (Mitchel, 2006). Žádná jasná kritéria pro stanovení rozvojové země tedy neexistují,

---

¹⁹ Dle Bowna (2009) bylo během éry GATT předneseno celkem 254 sporů.

a určování statusu tedy postrádá na transparentnosti. Podskupinou rozvojových zemí jsou LDCs, jejichž definici WTO přebírá od Organizace spojených národů.²⁰

Pro účely šetření této diplomové práce je tedy za prvé nutné rozlišit skupinu rozvinutých a rozvojových zemí. Do skupiny vyspělých zemí budou počítány v první řadě všechny členské země Evropské unie, Spojené státy americké a další státy obecně považované za vyspělé. U některých zemí je však zařazení sporné. Po vzoru výzkumné práce Horna et al. (2011), která analyzuje účast členských zemí WTO v systému řešení sporů, budou do skupiny vyspělých zemí kromě výše zmíněných zařazeny také ostatní členské země Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD)²¹ a také ty, jež jsou v současné době v pokročilé fázi přístupových jednání do této organizace, stejně jako země které nejsou jejími členy, avšak mají velmi vysoké HDP na osobu, jako je např. Singapur či Hongkong. Samostatnou skupinou jsou nejméně rozvinuté země světa. Z celkového počtu 48 LDCs je jich v současné době 31 členy WTO a dalším 12 je přiznán status pozorovatelské země. Zbylé členské státy budou patřit do skupiny rozvojových zemí. Z nich je pak pro účely této diplomové v některých šetřeních utvořena ještě samostatná skupina tří členských států – Brazílie, Čína a Indie – jejichž účast v systému řešení sporů je tak vysoká, že by mohla rovněž zkreslovat výsledky. Seznam členských zemí a jejich zařazení do výše zmíněných skupin je uveden v příloze č. 2.

Další problém při posuzování účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů nastává při pokusu vymezit samotný spor. Ve WTO je obchodní spor definován jako jakákoli formálně podaná žádost o konzultaci, které je pak přiděleno číslo DS (např. DS 127). Pro účely posuzování účasti členských zemí v systému řešení sporů WTO však existují různé způsoby, jak spor definovat. Vhodná volba definice závisí především na tom, jaký je účel zkoumání. V rámci tohoto šetření bude, po vzoru většiny literatury na toto téma, spor definován jako každá bilaterální žádost o konzultaci ve WTO. To znamená, že v případě hromadného podání žádosti o konzultace, je počítán každý samostatný členský stát jako jednotlivý žalující zahajující spor. Např. spor týkající se dovozu baná-

---

²⁰ Vymezení nejméně rozvinutých zemí je založeno na 3 kritériích, a to za prvé na kritériu nízkého příjmu, za druhé na kritériu nízké úrovně lidských zdrojů a jako poslední na kritériu ekonomické zranitelnosti.

²¹ Členskou zemí OECD je od roku 2010 také Chile. Od data jejího přistoupení se však Chilská republika nezapojila do žádného ze sporů a její účast v této práci bude stejně jako u práce zmíněných autorů započítávána ke skupině rozvojových zemí.

nů, který byl zahájen Ekvádorem, Guatemalou, Hondurasem, Mexikem a Spojenými státy proti Evropské unii je v databázi WTO počítán jako jediný spor (DS 27). V této práci je však spor počítán jako pět bilaterálních žádostí o konzultace, tedy pět samostatných sporů. Po této úpravě se tedy celkový počet sporů podaných ve WTO mezi lety 1995 až 2011 zvyšuje z výše zmíněných 427 na 455 bilaterálních sporů. Je také jasné, že ty spory, které procházejí všemi fázemi, budou o mnoho nákladnější a zaberou více času i prostředků, než ty, které končí ve fázi konzultací nebo dříve. V šetření se tak pracuje nejprve se spory definovanými jako žádosti o konzultace, avšak zjišťovány jsou také údaje o tom, kolik z těchto sporů prochází dalšími fázemi procesu.

3.2.2 Kvantitativní zhodnocení účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů²²

Jak je možné vidět v tabulce č. 2, z celkového počtu 455 bilaterálních sporů jich byly přibližně 2/3 zahájeny vyspělými a 1/3 rozvojovými zeměmi. Co se týká rozvinutých zemí, jsou to pouze Spojené státy a Evropská unie, které jsou zodpovědné za 40 % veškerých žádostí o konzultace. Při bližším pohledu na účast rozvojových zemí zjistíme, že za celou třetinu žádostí o konzultace učiněných rozvojovými zeměmi jsou zodpovědné pouze 3 státy (Brazílie, Čína a Indie, v tabulce označeny jako BČI). Zbylé 2/3 sporů byly iniciovány ostatními rozvojovými zeměmi a skupina nejméně rozvinutých zemí podala za 17 let fungování systému řešení sporů jediný spor.²³ LDCs jsou o něco častěji zapojeny jako třetí strany²⁴, avšak celkově se tato kategorie zemí účastnila v méně než 1 % všech bilaterálních sporů. Je také nutné poznamenat, že i aktivita rozvojových zemí mimo vytyčenou skupinu BČI je velmi koncentrovaná. Do skupiny rozvojových zemí patří, jak je možné vidět v příloze č. 2, 77 členských zemí WTO, avšak v systému je opravdu aktivní jen malé procento z nich. Když pomineme zmíněnou Brazílii, Čínu a Indii, 5 a více sporů za celou dobu fungování WTO iniciovalo pou-

---

²² V následující sekci jsou data čerpána ze tří zdrojů. Většina údajů pochází z oficiálních stránek WTO (WTO, nedatovánoG). Dalšími pomocnými zdroji byla kniha *Self-enforcing trade: developing countries and WTO dispute settlement* (Bown, 2009) a statistická analýza dat týkajících se sporů od roku 1995 do roku 2010 (Horn, Johannesson, Mavroidis, 2011).

²³ Byl to Bangladéš, který zahájil spor proti Indii týkající se antidumpingových opatření. Tento spor nakonec skončil ještě ve fázi konzultace vzájemně přijatelným řešením (tzv. mutually agreed solution).

²⁴ Každý členský stát mající nějaký zájem na konkrétním sporu má možnost účastnit se jako tzv. třetí strana. Všechny třetí strany, které oznámily svůj zájem Orgánu pro řešení sporů, mohou v průběhu jednoho zasedání Panelu písemně prezentovat své názory a stanoviska ke sporu. Tato stanoviska mají být předána stranám sporu a mohou se také odrazit v konečné zprávě Panelu (WTO, nedatovánoD).

hých 10 států z této skupiny.²⁵ Navíc není překvapivé, že těmi neaktivnějšími rozvojovými členy jsou mimo tři uvedené giganty další významné rozvojové ekonomiky, jako je Argentina, Chile nebo Thajsko.

Pokud se podíváme na spory z hlediska obžalované strany, jsou poměry účasti rozvojových a rozvinutých zemí podobné. V porovnání s vyvoláváním stížností jsou vyspělé země na straně obžalovaných ještě o něco častěji než ty rozvojové. Na Spojené státy a EU opět připadá největší podíl ze všech, tentokrát téměř celá polovina veškerých obvinění. Jako samostatný subjekt je třetí nejvíce žalovanou zemí Čína, která obdržela celkem 23 žádostí o konzultace.²⁶ Co se týká rozvojových zemí jako žalovaných stran, tři velké rozvojové ekonomiky (BČI) byly žalovány ve 40 % ze všech případů v této kategorii. Zbývající podíl je rovněž velmi koncentrován, a to z velké části mezi asijské a latinskoamerické země se středními příjmy. Proti žádné z nejméně rozvinutých zemí zatím nebyla ve WTO podána formální stížnost.

Tabulka č. 2 – Účast členských zemí WTO ve fázi konzultace

	ŽALUJÍCÍ	%	ŽALOVANÝ	%
Vyspělé země:	304	66,8	315	69,2
EU+USA	182	40	221	48,6
Ostatní VZ	122	26,8	94	20,6
Rozvojové země:	151	33,2	140	30,8
BČI	52	11,5	57	12,5
LDC's	1	0,2	0	0
Ostatní RZ	98	21,5	83	18,3
CELKEM	455	100	455	100

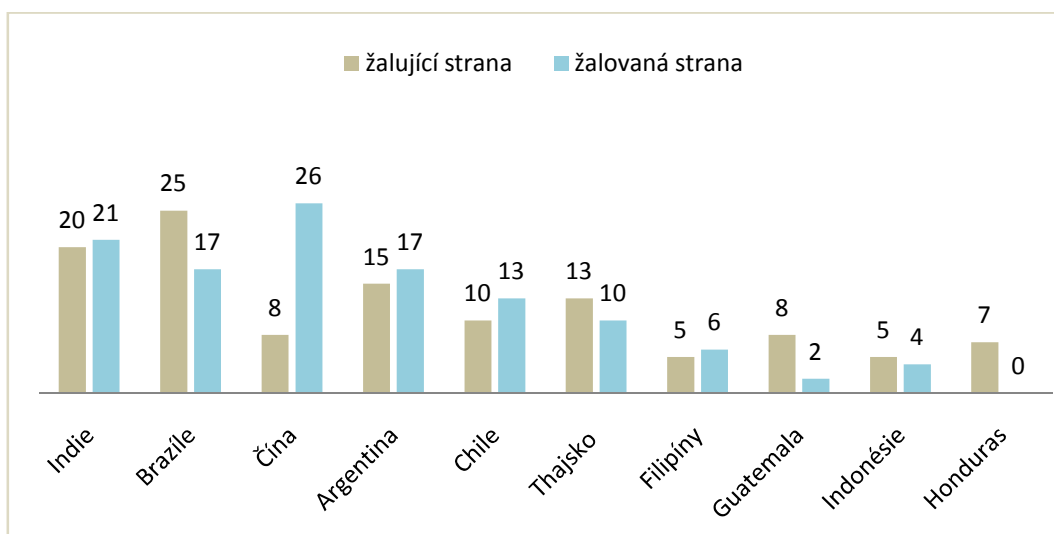
Zdroj: World Trade Organization (WTO), nedatovánoG

Graf č. 1 ukazuje deset neaktivnějších rozvojových členských zemí. Těchto deset států stojí za bezmála 80 % veškeré aktivity všech rozvojových zemí v systému, a to jak z pozice žalující strany, tak z pozice té žalované.

²⁵ Jsou jimi Argentina, Chile, Kolumbie, Kostarika, Guatemala, Honduras, Indonésie, Panama, Filipíny a Thajsko.

²⁶ Toto číslo je obzvlášť vysoké vzhledem k tomu, že Čína vstoupila do WTO až v roce 2001 a první stížnost na ni byla podána až v roce 2004.

Graf č. 1 – Hlavní uživatelé systému řešení sporů z rozvojových zemí

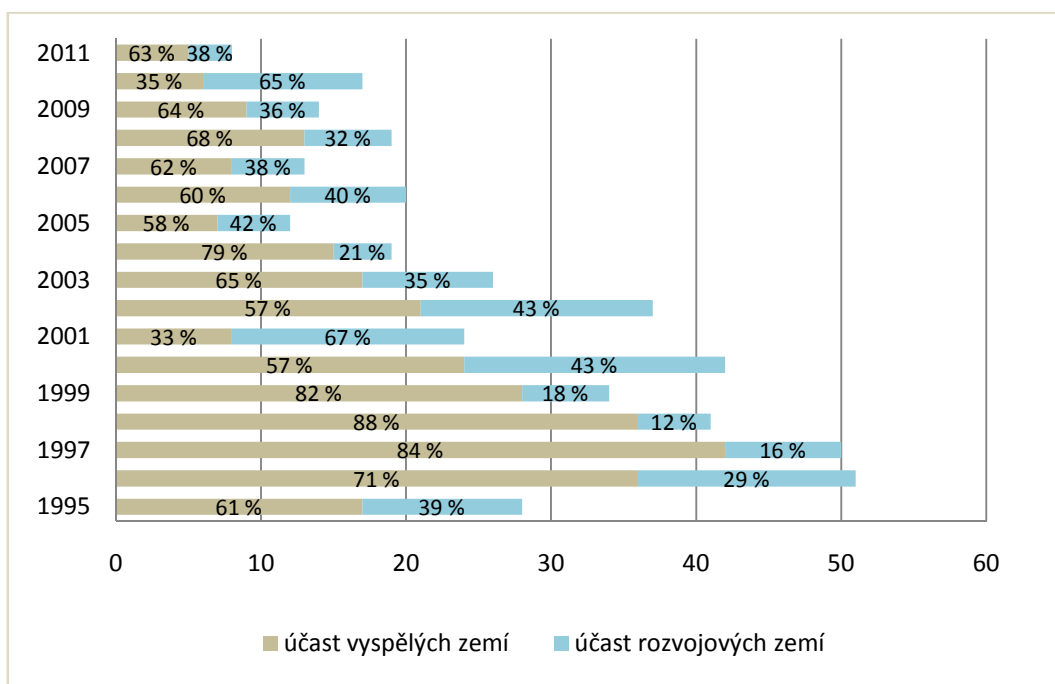

Zdroj: World Trade Organization (WTO), nedatovánoG

Následující dva grafy podávají výpověď o tom, jak se počty sporů ve WTO vyvíjely v čase a jak byly tyto spory v každém roce rozděleny mezi skupinu rozvojových a rozvinutých zemí. Je možné vidět, že vrcholu ve využívání systému bylo dosaženo hned na počátku období jeho fungování a časem se tato aktivita členských zemí postupně snižovala. Průměrný počet zahájených sporů v první polovině období (od roku 1995 do roku 2002) je přibližně 39 sporů za rok, kdežto v druhém časovém úseku (od roku 2003 do konce roku 2011) bylo průměrně zahájeno 16 sporů ročně, v porovnání s prvním obdobím tedy méně než polovina.²⁷ Pokles ve využívání systému je o něco patrnější u skupiny vyspělých zemí, a to především co se týká Spojených států a Evropské unie. Rozvojové země byly v tomto ohledu o něco stabilnějšími uživateli systému.

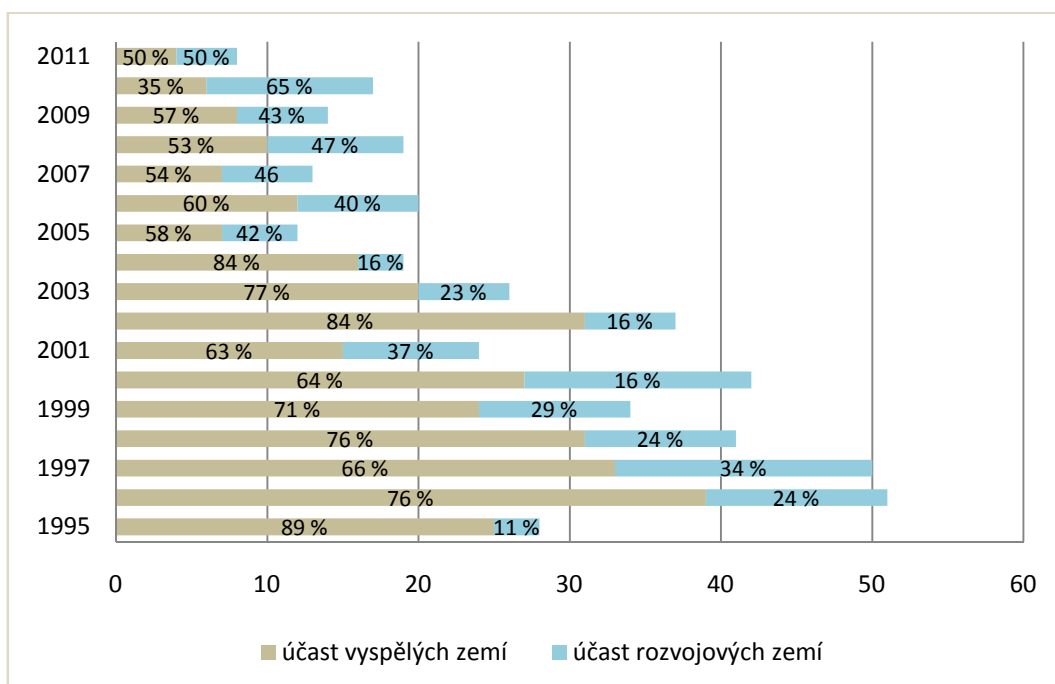
²⁷ Možné důvody tohoto poklesu jsou dle Bowna (2009) vysvětleny například tím, že bezprostředně po ukončení Uruguayského kola vyjednávání členské země hojně využívaly systému kvůli potřebě vyřešit ty záležitosti, které nebyly spolehlivě vyjasněny v průběhu kola samotného. Bown se také domnívá, že v mnoha případech šlo i o chuť zemí vyzkoušet nový systém, a to možná bez úmyslu plně využít celý jeho potenciál, ale pouze zjistit, co může vyvolání sporu členské zemi přinést. Z makroekonomického hlediska by za poklesem využívání systému řešení sporů v novém tisíciletí mohl být také výrazný hospodářský růst v řadě členských zemí a prudký nárůst světového exportu v tomto období (především mezi lety 2001-2006). V dobách ekonomického růstu je totiž obvykle kladen menší důraz na protekcionistická opatření, a existuje tak méně možností k vyvolání sporů. V souvislosti s tímto předpokladem mnozí teoretikové předpovídali nárůst využívání systému v souvislosti se světovou hospodářskou krizí, která začala v polovině roku 2008. Při pohledu na graf je však patrné, že se tyto předpovědi prozatím nenaplnují.

Graf č. 2 – Účast členských zemí jako žalujících stran dle úrovně rozvoje

Zdroj: World Trade Organization (WTO), nedatovánoG

Graf č. 3 – Účast členských zemí jako žalovaných stran dle úrovně rozvoje

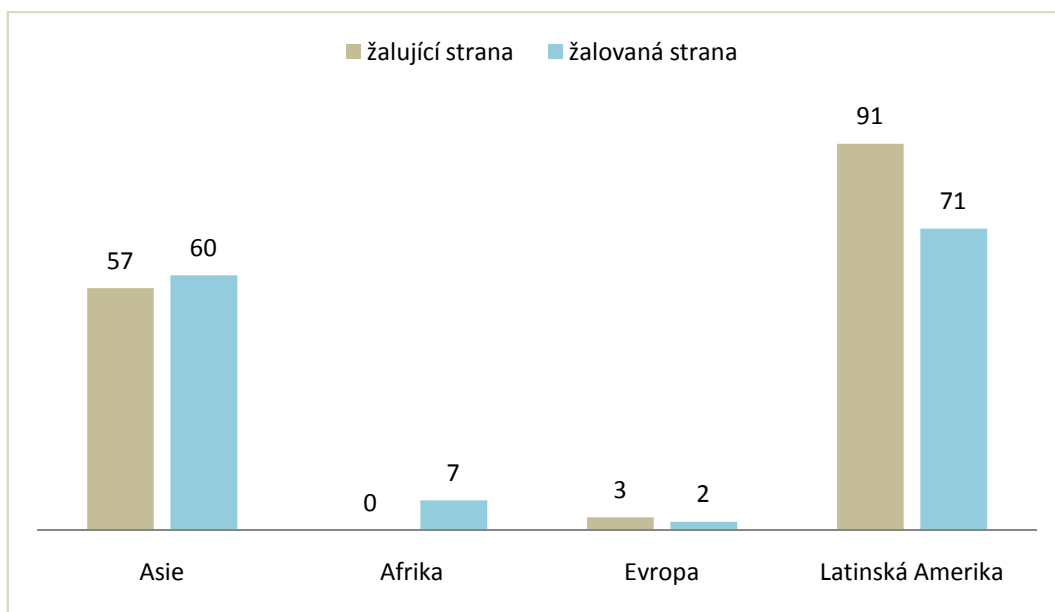
Zdroj: World Trade Organization (WTO), nedatovánoG

Graf č. 4 je názorným důkazem vysoké koncentrace aktivity rozvojových zemí v systému řešení sporů zmíněné výše. Naprostá většina těchto sporů zahrnovala v první řadě země z regionu Latinské Ameriky a v té druhé ty z regionu Asie. Nízký podíl

evropských rozvojových zemí v systému není překvapením – členy WTO jsou pouze čtyři evropské země zařazené mezi rozvojové (Albánie, Makedonie, Moldavsko a Ukrajina). Zarážející je především fakt, že žádná z afrických zemí doposud nevyvolala ve WTO jediný spor. A pokud jde o účast afrických zemí jako žalovaných stran, účastnily se pouze dvě země tohoto kontinentu – ve třech případech to byla Jihoafrická republika, ve čtyřech pak Egypt.

Graf č. 4 – Účast rozvojových zemí dle světových regionů

Zdroj: WTO (World Trade Organization), nedatovánoG

V tabulce č. 3 můžeme pozorovat, kdo v systému řešení sporů žaluje koho z hlediska skupin rozdělených dle stupně jejich rozvoje. Na rozvojové země míří přibližně 30 % ze všech 304 žalob učiněných vyspělými zeměmi. Jsou to ve větší míře Evropská unie spolu se Spojenými státy, které žalují rozvojové země (více jak 1/3 žalob ze strany EU a USA je namířena proti RZ). Ostatní vyspělé země žalují ty rozvojové v menší míře (pouze ve 26 případech z celkových 122 jimi učiněných žalob). Co se týká rozvojových zemí jako žalobců, celé dvě třetiny ze 151 takových případů byly namířeny proti členům ze skupiny vyspělých zemí, a to z valné většiny (v 84 případech ze 102) buď na Spojené státy, nebo na Evropskou unii. Tento trend byl patrný především v letech bezprostředně po ukončení Uruguayského kola. V pozdějších letech se stále častěji objevují i spory, kde se rozvojové země vyzývají navzájem (celkově se jedná asi o 30 % veškerých žalob této skupiny zemí).

Tabulka č. 3 – Účast z hlediska žalujících a žalované skupiny zemí

		ŽALOVANÝ			
		EU + USA	Ostatní VZ	RZ	Celkem
ŽALUJÍCÍ	EU + USA	66	51	66	183
	Ostatní VZ	71	25	25	121
	RZ	84	18	49	151
	Celkem	221	94	140	

Zdroj: World Trade Organization (WTO), nedatovánoG

Tabulka č. 4 – Účast rozvojových zemí jako třetích stran

		TŘETÍ STRANA	%
Vyspělé země:		800	54,4
	EU+USA	206	14
	Ostatní VZ	594	40,4
Rozvojové země:		671	45,6
	BČI	228	15,5
	LDC's	15	1
	Ostatní RZ	428	29,1
CELKEM		1471	100

Zdroj: World Trade Organization (WTO), nedatovánoG

Jak je vidět v tabulce č. 4, jako třetí strany jsou rozvojové země v procesu řešení sporů WTO zastoupeny poměrně často. Tento způsob účasti v systému je obecně motivován v první řadě zahraničními obchodními zájmy, ale také např. obecnou nespokojeností s judikaturou ve sporné oblasti či se způsobem, jakým žalující i žalované strany ve sporu argumentují. Zájem účastnit se jako třetí strana může plynout i z touhy vzdělávat národní byrokratické složky prostřednictvím nepřímé účasti ve sporech nebo jednoduše potřebou sledovat aktivitu systému s cílem poznat, jak věci ve WTO fungují (Bown, 2009). Obecně platí, že ty země, které jsou častými primárními uživateli DSU (jako žalobci či žalovaní), se rovněž velmi často zajímají i o spory mezi jinými členskými zeměmi z postu třetí strany. Rozvojové země se jako třetí strany účastnily v téměř polovině všech aktivit tohoto charakteru. Tato účast je stále poměrně vysoce

koncentrovaná jen mezi několik rozvojových členských zemí, avšak zapojují se i některé jinak ne příliš činné členské země. V tomto ohledu je důležité zmínit zapojení nejméně rozvinutých zemí, které se jako třetí strany účastnily v 15 případech.

Jako poslední je sledováno to, jak spory procházejí systémem řešení sporů a v jakých fázích nejčastěji končí. Rozvojové i rozvinuté země učinily mezi lety 1995 až 2011 celkem 455 žádostí o konzultace. V tomto případě však bude z důvodu zvýšení přesnosti šetření počítáno pouze se spory řešenými mezi lety 1995 až 2008, tak aby všechny započaté případy měly dostatek času na řádné ukončení. Počet žádostí učiněných vyspělými zeměmi a rozvojovými zeměmi se tak snižuje na 426 (137 učiněných rozvojovými a 289 vyspělými zeměmi). Při bližším pohledu na spory vyvolané rozvojovými zeměmi zjišťujeme, že z celkového počtu jich více jak polovina (56 %) nepostoupila do další fáze sporu. Ukončené ve fázi konzultace jsou ty spory, které byly vyřešeny buď na základě vzájemně přijatelného řešení (mutually agreed solution) mezi stranami sporu či na základě rozhodnutí žalující strany nepokračovat dále ve sporu nebo ještě častěji ty spory, které zatím nedospěly k žádnému oficiálnímu rozhodnutí a jsou brány jako nevyřešené či neaktivní.²⁸ Z celkového počtu 137 žádostí o konzultace učiněných rozvojovými zeměmi postoupilo 60 případů dále do fáze ustanovení Panelu a zpracování jeho zprávy, 41 z těchto případů pak pokračovalo v procesu odvolání. U žádostí vyvolaných vyspělými zeměmi jsou poměry obdobné. Celkově je o něco méně žádostí, které mají neukončený status a naproti tomu zase více sporů, které byly ukončeny ve fázi konzultace či ve fázi Panelu nebo Odvolacího orgánu. Zdá se, že neexistuje žádný na první pohled zřejmý vztah mezi úrovní hospodářského rozvoje stran účastnících se sporu a tím, v jaké fázi procesu je spor ukončen.

Pokud se však podíváme blíže na spory, které mezi sebou vyvolávají rozvojové země navzájem, zjišťujeme, že jsou poněkud odlišné od ostatních dvojic popsanych výše. Tyto spory se totiž v o hodně menší míře dostávají do fáze vydání zprávy Panelu,

---

²⁸ Z celkových 426 sporů vytvořených v období 1995 až 2008 jich je dnes celá třetina (141) klasifikována jako neskončená. Dle studie autorky Reynolds (2009) však přibližně 75 % z těchto neaktivních sporů dosahuje nějakého řešení mimo záznamy systému WTO. Asi čtvrtina takto definovaných sporů byla nebo je projednávána v rámci jiných případů v systému, menší podíl sporů byl vyřešen prostřednictvím alternativních systémů řešení sporů (např. v rámci NAFTA). Největší podíl představují spory, které dostály nějakého řešení. Většinou však toto řešení neznamenalno přímé vítězství strany, která spor vyvolala, ale spíše přirozené vypršení doby, po kterou bylo sporné opatření v platnosti (např. spor České republiky proti Maďarsku, který se týkal ochranných opatření na dovoz výrobků z oceli, se stal irrelevantní po té, co obě tyto země vstoupily do EU).

respektive Odvolacího orgánu. Pouze jedna čtvrtina těchto sporů (11 ze 43) vyvolaných mezi lety 1995 až 2008 vedla k vydání zprávy Panelu. U ostatních dvojic tento poměr v průměru stoupá na téměř polovinu sporů – 185 z 383 sporů vyvolaných mezi roky 1995 až 2008 vedlo k vytvoření zprávy Panelu.

Tabulka č. 5 – Účast členských zemí z hlediska dosažené fáze v procesu

Fáze procesu	RZ	%	VZ	%
Žádost o konzultace	137	100	289	100
Neukončené spory	53	38,7	88	30,4
Ukončeno ve fázi konzultace	24	17,5	65	22,5
Ukončeno zprávou Panelu nebo odv. orgánu	60	43,8	136	47,1

Zdroj: World Trade Organization (WTO), nedatovánoG

3.2.3 Kvalitativní zhodnocení účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů

Co se týká úspěšnosti výsledků sporů, posouzení je o něco těžší. Existuje méně systematických záznamů o tom, jak se rozvojovým zemím, které se již účastní v systému řešení sporů, daří v porovnání s vyspělými zeměmi. Mnoho autorů na toto téma předkládá své teorie, které však často podávají protichůdné výsledky, a to i z toho důvodu, že často pracují s odlišně definovanými proměnnými. Zkoumáno je často to, jak si rozvojové země vedou v porovnání s těmi vyspělými.

Jedno z nejnovějších šetření přinášejí Horn, Johannesson a Mavroidis (2011), kteří hodnotí úspěšnost členských zemí z hlediska právního nároku vytvořeného v rámci jednotlivých sporů a toho, jak byl tento nárok přijat v procesu řešení sporů. Tato analýza počítá pouze se spory, které dosáhnou vytvoření zprávy Panelu či Odvolacího orgánu. Po dobu jejich zkoumání (1995–2010) se takových sporů dle autorů uskutečnilo 176 a členskými zeměmi v nich bylo předloženo bezmála 3000 právních nároků.²⁹ Přibližně 70 % z těchto nároků bylo učiněno vyspělými a 30 % rozvojovými zeměmi. Autoři

²⁹ Nárokem se rozumí jednotlivá tvrzení o tom, kde a jak žalovaná strana porušila dohody či nějak omezila výhody vyplývající z ustanovení některé z dohod WTO. V žádosti o ustanovení Panelu musí žalující strana uvést všechny nároky, jež mají být Panelem řešeny (WTO, nedatovánoD).

klasifikují rozhodnutí o právních nárocích učiněné orgány DSB (Panel a Odvolací orgán) do tří skupin. Za prvé jsou to nároky, u kterých bylo dáno za pravdu žalující straně, za druhé nároky, kde bylo dáno za pravdu žalované straně a jako poslední autoři zahrnují ty právní nároky, u kterých je výsledek nejasný. Následně je vypočítána průměrná míra úspěšnosti u jednotlivých skupin členských zemí (Spojené státy a Evropská unie zde označovány jako G2; ostatní vyspělé země; rozvojové země a jako poslední Brazílie, Indie a Čína). Získaná data odhalují, že míra přiznaných nároků v poměru k jejich celkovému počtu je mezi skupinami členských zemí velmi obdobná, a to i přes administrativní a kapacitní rozdíly, které podle všeho mezi těmito skupinami existují. Míra úspěšnosti se u těchto skupin jako žalobců pohybovala od 53,9 % u skupiny rozvojových zemí k 64 % u skupiny G2. Rozdílnější výsledky nachází autoři při podrobnějším pohledu na spory mezi čtyřmi zmíněnými skupinami. Výrazně úspěšnější byly žaloby podané skupinou G2 proti skupině rozvojových zemí, ale také spory kde se země ze skupiny rozvojových zemí žalovaly navzájem (v obou případech asi 83% míra úspěšnosti). Naproti tomu, výrazně méně úspěšná byla skupina rozvojových zemí ve sporech proti ostatním vyspělým zemím (pouze 29% míra úspěšnosti). Autoři však nijak neanalyzují příčiny těchto výsledků. Celkově se dá říci, že výsledky této analýzy mohou být v rozporu s některými staršími teoriemi, když říkají, že co se týká úspěchu v soudních řízeních, nejsou rozvojové země zvláště znevýhodněny. Tento trend však může být vysvětlen i tím, že většina rozvojových zemí využívajících systém a spadajících tedy do tohoto výzkumu, patří buď mezi velké země či země se středními příjmy. Je zde také nutné podotknout, že v této analýze není zkoumána faktická stránka věci, tedy to, jaký měly jednotlivé právní nároky ekonomický význam ani to, jak byly tyto nároky uplatňovány po ukončení sporu.

Busch a Reinhardt (2003) se na problematiku úspěšnosti rozvojových zemí v systému řešení sporů dívají také z pohledu toho, jak se rozvojovým zemím daří zajistit si pro sebe více ústupků v obchodních politikách v rámci řešení sporů oproti výsledkům z doby GATT. Analýza³⁰ těchto autorů ukazuje, že úspěšnost žalujících stran, tedy situace, kdy žalovaná strana na základě výsledku sporu plně liberalizovala obchod ve sporné oblasti, byla u rozvojových zemí přibližně na 36 % pro období GATT a v rámci prvních pěti let

---

³⁰ Tato analýza je z roku 2003 a není konzistentní s šetřením z kapitoly 3.2.2. Jsou zde použita pouze data z let 1980 až 2000 a skupiny rozvojových a vyspělých zemí se částečně liší od těch, které jsou k vidění v příloze č. 2.

fungování nového systému se úspěšnost pohybovala okolo 50 %. Vyspělé země zvýšily svou úspěšnost ze 40 % za zkoumané období v éře GATT na celých 74 % po roce 1994. Pokud bereme v potaz pouze údaje vztahující se k období WTO, dá se konstatovat, že rozvinuté země byly oproti rozvojovým úspěšnější v asi o jednu čtvrtinu více případech. Opět se však tento rozdíl dále zvětšuje, pokud se vyloučí silní rozvojové členové (Brazílie, Indie nebo Mexiko).

Bush a Reinhardt (2000) také poukazují na fakt, že žalované členské země mají tendenci nabízet nejvíce ústupků ještě ve stádiu konzultací či ve fázi Panelu a rozhodně před tím, než je vynesena rozsudek.³¹ Jak je vidět v tabulce č. 5 předchozí části (str. 43), do fáze vydání rozhodnutí zprávy Panelu nedospěje značné procento sporů, a to jak těch vyvolaných rozvojovými, tak rozvinutými zeměmi. Autoři ve své práci zdůrazňují, že vyjednávání tzv. ve stínu zákona, tedy před fází soudního procesu, mohla za většinu z dosažených ústupků a zastávají názor, že je to spíše hrozba právního odsouzení, než rozhodnutí samo o sobě, která přináší řešení ve sporu. Většina reforem vedoucích nakonec k vytvoření DSU však měla za cíl pomoci rozvojovým zemím vést spory ve fázích Panelů až ke konečnému rozhodnutí, ale již se tolik nezabývala možnostmi vyřešení sporu v časných fázích. Ukazuje se, že právě zde mají opět především ty menší rozvojové země velké mezery. Skutečnost, že obžalovaná strana již nemůže ovlivnit nebo jednoduše blokovat ustanovení Panelu totiž znamená, že je kladen o hodně větší důraz na právní přípravu ve fázích před Panelem. Výsledky práce těchto autorů v žádném případě nenaznačují, že Ustanovení o řešení sporů nějak poškozují zájmy rozvojových zemí. Je zde ale stále patrná nerovnost mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi a ta se teď týká především právních a institucionálních kapacit, jak je probíráno dále v této kapitole. Tato nerovnost by se v průběhu času mohla vyrovnávat za pomoci nových forem právní pomoci rozvojovým zemím a také s růstem trhu soukromých právních služeb v oblasti obchodního práva WTO. Důraz tito autoři kladou na vyjednávání ve fázi konzultací a před ní, protože dle nich systém funguje nejlépe, pokud jsou jeho členové schopni a ochotni řešit spory pomocí ústupků dříve, než dojde k verdiktu.

---

³¹ S vytvořením nového, legalizovaného systému se procento formálních stížností, které byly nějakou cestou vyřešeny před tím, než Panel vydal rozhodnutí, zvýšilo (Busch, Reinhardt, 2000).

3.2.4 Shrnutí

Po vytvoření nového mechanismu řešení sporů WTO bylo mnohými očekáváno zlepšení v jeho fungování, a to především co se týká postavení, účasti a úspěšnosti rozvojových zemí v tomto systému. Po sedmnácti letech fungování tohoto systému je jasné, že se v něm rozvojové země účastní ve větší míře, než tomu bylo za éry GATT. Ukazuje se však, že nový systém není sám o sobě zárukou vyšší účasti či lepších výsledků pro rozvojové země jako skupinu. V podkapitole 3.2.2 bylo vyzpozorováno, že dominantními uživateli systému jsou, i přesto, že jejich podíl účasti v systému WTO v posledních letech poněkud poklesl, Spojené státy spolu s Evropskou unií. V závěsu za nimi jsou další velké vyspělé ekonomiky (Kanada, Japonsko, Jižní Korea) a spolu s nimi i země rychle se rozvíjející (tzv. emerging countries), mezi které v tomto ohledu můžeme zařadit Brazílii, Indii, Mexiko nebo Čínu. Menší a chudší rozvojové státy jsou v systému aktivní spíše sporadicky. Podáno z jiného pohledu, více než 80 členských států, z nichž naprostá většina patří do skupiny rozvojových zemí, nestálo za celé období fungování DSU ani na straně žalující ani obžalované. Díky možnosti účastnit se jako třetí strany se sice o něco rozšiřuje počet zemí, které se nějakým způsobem zapojily do sporů ve WTO, je však nutné tento trend příliš nepřeceňovat. I přes toto zjištění zůstává více než 50 členských zemí WTO, které nemají se systémem vůbec žádnou aktivní zkušenost. V následující části této kapitoly jsou uvedeny některé z důvodů, proč tomu tak je.

3.3 Důvody nižší účasti rozvojových zemí v systému řešení sporů

Nízká účast většiny rozvojových zemí v systému řešení sporů je primárně odrazem jak nižšího HDP těchto zemí, tak nízkých podílů, které mají v porovnání s vyspělými zeměmi na světovém obchodu. V příloze č. 3 je ukázáno, že členské země WTO zařazené do skupiny rozvojových zemí jsou zodpovědné přibližně za 36 % světového exportu, přičemž více než 1/3 z tohoto poměru tvoří jediná země – Čína. Skupina nejméně rozvinutých zemí pak na světovém exportu netvoří ani jedno celé procento (UN International Merchandise Trade Statistics, nedatováno). Mnoho studií podalo důkazy o tom, že vysoká účast velkých zemí (USA, EU, Japonsko, Kanada, Jižní Korea, Mexiko, Brazílie, Indie) a naproti tomu nízké či žádné zastoupení většiny malých

a chudých států do značné míry reflektuje rozdíly v objemu a rozmanitosti jejich zahraničního obchodu. V první řadě je vyšší účast těchto zemí vysvětlena tím, že tyto státy mají více možností a prostoru pro potenciální spory (Horn et al., 1999).

S tím však souvisí i další, druhotné faktory, které mohou rovněž omezovat účast rozvojových zemí v systému nebo tyto země od účasti nějakým způsobem odrazovat. Mnoho autorů vytváří a popisuje kategorie těchto navzájem propojených faktorů. Cílem této kapitoly není obsáhnout všechna možná omezení, kterým rozvojové země v systému čelí, ale spíše se zaměřit na ta, která jsou v současné literatuře považována za nejdůležitější, a zhodnotit jejich význam. Je také nutné poznamenat, že rozvojové země jsou skupinou velice heterogenní a závěry ohledně důvodů jejich nižší účasti v rámci systému sporů nelze příliš zevšeobecňovat.

Dá se říci, že rozhodnutí, zda země zahájí či nezahájí spor, závisí na analýze nákladů a přínosů, které vyvolání konkrétního případu může pro danou zemi přinést. Rozhodnutí vyvolat spor u WTO by tedy mělo přijít v tom případě, kdy předpokládaná hodnota výsledku potenciálního sporu (např. to, že země prosadí jí upřený přístup na trh jiné členské země) předčí náklady spojené s jeho vedením. Pro rozvojové země je však tato analýza poměrně náročná. Především malé rozvojové země jsou již od počátku v nevýhodě – jejich potenciální přínosy z vyhraného sporu budou vždy menší než prospěch vyspělých zemí, protože operují s celkově menšími hodnotami vývozu. Náklady na právní a jiné služby jsou však pro všechny členské země velmi podobné a pro chudé rozvojové země mnohdy znamenají takové částky, které si vzhledem k omezeným lidským a finančním zdrojům, často nemohou dovolit. Situaci příliš nepomáhá ani slabé propojení veřejného se soukromým sektorem, který je prvotním příjemcem informace o uzavření trhů či jiném porušení dohod WTO. Podniky a firmy v rozvojových zemích jsou často velmi malé a rozptýlené a samotné se nedokážou organizovat takovým způsobem, aby vhodně reagovaly na tyto situace a prosazovaly své zájmy na národní úrovni, respektive aby se zapojily do financování vzniklých sporů. Dalším často zmiňovaným determinanem pro případné podání žaloby je moc, kterou žalující země disponuje nad ostatními státy, jinými slovy tedy opět velikost trhů. Především malé rozvojové země jsou i malými spotřebiteli, kteří nemusí být schopni, i v případě výhry ve sporu, vytvořit dostatečný tlak na žalovanou stranu potřebný k tomu, aby tato země plnila rozhodnutí jí nařízená. Malé a chudé země jsou také často

ekonomicky i politicky závislé na těch větších a bohatších a jejich rozhodování ohledně zahájení sporu tedy ovlivňují i takové faktory, jako je rozvojová spolupráce nebo regionální obchodní vztahy.

3.3.1 Malé trhy a nedostatek finančních zdrojů

Jednou z hlavních nevýhod, které čelí rozvojové země v systému řešení sporů, je nedostatek zdrojů v poměru se zdroji, které mají k dispozici vyspělé země. Již několikrát bylo zmíněno, že nový systém řešení sporů WTO, na rozdíl od předešlého mocensky založeného systému GATT, staví na jednotných pravidlech a dává tak rovnou šanci prosadit svá obchodní práva ve WTO všem členským zemím bez rozdílu. Avšak vznik nové organizace s sebou pro chudší země nese i mnohá úskalí. Rok 1995 znamenal významné rozšíření oblastí, které WTO pokrývá – dohody, které vstoupily v platnost, s sebou přinesly mnoho nových právních norem a nařízení, které více než kdy dříve staví na podrobných vědeckých a ekonomických analýzách (např. dohody o uplatňování sanitárních či fyto-sanitárních opatření). Samotný systém řešení sporů je navíc o mnoho složitější a více technicky zaměřený.³² Pro jeho efektivní využití je tedy potřeba obrovské množství zdrojů a kapacit.

Na problematiku nedostatku finančních zdrojů se dá pohlížet z několika hledisek, která spolu navzájem souvisejí. Tím základním je skutečnost, že pro rozvojové země jsou relativní náklady na vedení sporu mnohem vyšší ve vztahu k jejich obchodním podílům, velikosti ekonomik či státních rozpočtů. Důležitá je zde skutečnost zmíněná na počátku této podkapitoly, a to, že malé a chudé země mají logicky menší podíly na světovém obchodu. Nordström a Shaffer (2007) upozorňují na to, že systém řešení sporů je slepý k těmto rozdílům mezi zeměmi a nerozlišuje mezi spornými nároky v součtu činícími 1 milion amerických dolarů nebo 1 miliardu. Každý spor prochází stejnými fázemi a počítá s podobnými náklady, které nejsou zanedbatelné.³³ Pro země

---

³² Jak bylo popsáno v kapitole 2, nové Ujednání o řešení sporů mělo za následek podstatné rozšíření celého procesu. Nejenže přibýlo možností, kde mohou být sporná opatření členských zemí zkoumána (konzultace, Panel, Odvolací orgán, arbitráže), závaznější charakter celého systému měl také za následek to, že se spory berou mnohem vážněji a na přípravu i obranu ve sporu je tedy potřeba vynaložit mnohem více zdrojů (Nottage, 2009).

³³ Jen právní služby činí odhadem půl milionu amerických dolarů, pokud spor prochází všemi fázemi procesu až k odvolacímu řízení.

disponujícími nízkými objemy obchodu je tak obvykle nelogické účastnit se systému řešení sporů, protože jednoduše nemohou nárokovat takové částky, aby se jim to vyplatilo. Pro Spojené státy či EU jsou obchodní ztráty v hodnotě jednoho milionu v porovnání s jejich podílem na světovém obchodu zanedbatelné – činí přibližně 6 stotisícin procent jejich celkového exportu. Pro velmi malé členské státy však může mít tato částka značný význam, v některých případech dosahuje řádově několika procent. Podrobněji je tento rozdíl mezi členskými zeměmi ukázán v příloze č. 4.

Podobně, pro rozvojové země jsou náklady na vedení sporu mnohem vyšší ve vztahu k velikosti jejich státních rozpočtů, které jsou už tak velmi omezené a zatížené mimo jiné např. vysokými dluhy. Náklady příležitosti vedení sporů jsou oproti jiným potřebám státu hodně vysoké (Shaffer, 2006). Navíc tyto země čelí vyšším nákladům i z hlediska absolutních hodnot. Menší podíly na světovém obchodu i méně zdrojů možných k vynaložení na vedení sporů logicky znamenají nižší participaci na systému. Tato již snížená možnost participace se pak odráží ve vyšších nákladech na konkrétní případ v důsledku toho, že tyto země nemohou těžit z úspor z rozsahu. Oproti tomu, např. Spojené státy či Evropská unie, které lze považovat za nejčastější uživatele systému (ať už jako žalobci či žalovaní), mohou rozprostřít své náklady mezi velké množství sporů a tyto fixní náklady využít např. pro budování vnitřních právních kapacit. Příprava a vedení konkrétního sporu pak již neznamená takové finanční navýšení nákladů a rozhodování zda zahájit spor je tak mnohem snazší. Chudší země si však z kapacitních důvodů nemůže dovolit realizovat takové množství případů, aby se jí vyplatilo budovat vlastní právní a znalecké základny. Pokud se rozhodne pro zahájení sporu u WTO, často jí nezbyvá, než využít externích právních služeb. Ty jsou ovšem velmi nákladné. Dle Nordströma a Shaffera (2007) existuje mnoho faktorů, které ovlivňují cenu právních služeb. K těm základním patří složitost sporu (z hlediska právního i věcného) a to, kolika fázemi spor projde před jeho uzavřením. Tito autoři vypočítali, že náklady na středně složitý spor se pohybují okolo půl milionu amerických dolarů, pokud má spor projít všemi fázemi sporu až k odvolacímu řízení.³⁴ V případě prodloužení procesu o spory, které se týkají implementace rozhodnutí apod., se účet za právní služby může vyšplhat na několik milionů amerických dolarů. Celkový náklad navíc může sahat ještě

---

³⁴ Nordström a Shaffer odhadují, že přibližně 100 tisíc amerických dolarů stojí spor ukončený ve fázi konzultace, dalších 320 tisíc dolarů je třeba, pokud spor postoupí do panelového řízení, případné odvolací řízení může vyjít na dalších 135 tisíc amerických dolarů.

daleko výše, protože předchozí odhady např. nezapočítávají prostředky potřebné k investigaci potenciálních narušení obchodních dohod ve fázi před zahájením samotného sporu. Když se vezmou v potaz všechny tyto okolnosti, znamená to vynaložení obrovských objemů finančních prostředků pro už tak výrazně omezené rozpočty rozvojových zemí. Je však nutné poznamenat, že část nákladů může být dotována a to např. za pomoci Poradenského centra pro právo WTO (ACWL) či jiných podpůrných programů, nebo mohou být využity prostředky soukromého sektoru, což bude nastíněno v podkapitole 3.3.3.

3.3.2 Nedostatek institucionálních, právních a lidských kapacit

Úspěšné využívání systému řešení sporů však nezahrnuje pouze náklady spojené s najímáním soukromých právníků a odborníků, ale vyžaduje, aby odbornými právními, ekonomickými a také technickými znalostmi byly vybaveny vlády a další její zástupci, tak aby mohlo docházet k efektivní spolupráci mezi všemi subjekty zapojenými ve sporu. A s tím souvisí další problém, kterému čelí rozvojové země, a to je nedostatek lidských a institucionálních kapacit. Jen velmi málo zemí má možnost vysílat do Ženevy, tedy hlavního sídla WTO, početné delegace či v rámci domácích institucí zřizovat speciální oddělení pro záležitosti organizace. Až jedna čtvrtina členských zemí WTO, většinou pocházejících z Afriky, nemá v Ženevě žádné stálé zastoupení a vyřizuje záležitosti WTO např. z Bruselu (Horlic, Fennel, 2011). Shaffer (2006) dále upozorňuje, že mnoho rozvojových zemí, které v Ženevě stálou misi mají, její činnost spojují s činností v ženevském sídle OSN. Většina vlád rozvojových zemí totiž nepřirazuje obchodním záležitostem nejvyšší priority, a mise jsou tak velmi početně omezené a často postrádají kvalifikovaný personál s vzděláním v oblasti mezinárodního obchodu. Zástupci spíše tradičně pochází z řad diplomatů, nikoli právníků či odborníků na mezinárodní obchod a ani jejich kariérní postup není odvislý od jejich kompetencí v odborných záležitostech či úspěchů při vedení sporů.

Busch, Reinhardt a Shaffer (2009) ve své práci analyzují některé problémy, kterým rozvojové země čelí, pokud jde o jejich vnitřní právní kapacity. Tito autoři na základě rozsáhlého výzkumu a rozhovorů se zástupci pro záležitosti WTO z rozvojových i rozvinutých zemí dochází k závěru, že pro rozvojové země znamenají slabé právní

kapacity jednu z největších překážek přístupu k systému řešení sporů. Kromě očekávaných problémů týkajících se chybějících pracovníků specializovaných na otázky WTO, nedostatečných zkušeností a odborných a právních znalostí či jazykové bariéry³⁵, autoři poukazují i na některá specifická omezení, s kterými se země potýkají a která podle vlastních hodnocení považují za významná. Delegation v Ženevě mají často problémy vyplývající z nedostatečné koordinace, spolupráce a podpory domovského centra. Práce v záležitostech WTO je mimořádně časově náročná³⁶ a vyžaduje vysokou míru oddanosti. Není ale možné, aby tuto práci zvládal početně velmi omezený personál zahraniční mise rozvojové země. Mnoho zasedání rad či výborů WTO je však velmi významných i proto, že je na nich přímo i nepřímo sledováno to, jak země dodržují pravidla a závazky vyplývající z WTO. Jsou tam i pravidelně diskutovány a posuzovány potenciální a skutečné obchodní spory. Nemožnost účastnit se těchto zasedání z kapacitních důvodů tak dále подрývá schopnosti rozvojových zemí efektivně těžit z účasti v systému. Navíc nedostatek podpory a špatná byrokratická koordinace v obchodních otázkách může zástupce v Ženevě dále odrazovat a snižovat jejich motivaci k další aktivní účasti na systému. Shaffer (2006) podává ve své práci výpověď jednoho z bývalých delegátů rozvojové země, který potvrzuje závažnost tohoto problému, když říká, že za celou dobu trvání uruguayského kola vyjednávání jeho mise obdržela pouhé dvě instrukce z hlavního města. V tomto ohledu je problémem také zdoluhavé a neefektivní vyřizování záležitostí mezi delegacemi v Ženevě a ministerstvy členských zemí, které často подрývá snahy již tak vytížených pracovníků. Významně omezujícím faktorem je také vysoká fluktuace zástupců rozvojových zemí vycházející z tradičního principu rotace diplomatických pracovníků. To však mnohdy znamená nedostatek kontinuity jejich práce a подрývání již získané odbornosti a zkušeností v záležitostech WTO. Dle delegáta WTO jedné latinskoamerické země je běžnou praxí vlády přidělovat pracovní místa v rámci WTO na 2 až 3 roky a pak pracovníky přesunovat do nesouvisejících odvětví (Busch et al., 2009).

---

³⁵I když má WTO tři oficiální jazyky – angličtinu, francouzštinu a španělštinu, angličtina je ve výrazné převaze. Cizojazyčné, ale i francouzsky i španělsky hovořících delegace jsou v nevýhodném postavení, pokud jde o časové ztráty vynucené překladem dlouhých právních dokumentů nebo preferenci členů Panelu vést rozhovory pouze v angličtině (Shaffer, 2006).

³⁶Odhaduje se, že existuje více než 70 nejrůznějších rad, výborů, pracovních skupin a dalších uskupení, které ročně pořádají na téměř 3000 setkání (Shaffer, 2006).

3.3.3 Nedostatečná koordinace veřejného a soukromého sektoru

Význam partnerství veřejného a soukromého sektoru vychází ze samé podstaty WTO. Ačkoli jsou obchodní bariéry vytvářeny vládami, je to soukromý sektor, který jako první pocítuje jejich dopady a který má prospěch nebo naopak újmu z výsledků sporů (Shaffer, Melandéz-Ortiz, 2010).

Dle Shaffera (2006) se účast na systému odvíjí od schopnosti členské země získávat a zpracovávat informace o obchodních praktikách, jejich dopadech, příčinách a vztazích k právům a povinnostem WTO a následně účinně mobilizovat zdroje s cílem přednést soudní spor nebo vyjednat výhodné řešení. Vlády žádné členské země však nejsou s to rozpoznat a ověřit veškerá potenciální narušení pravidel a povinností WTO, která mohou negativně ovlivňovat jejich obchodní toky. Kromě právních a institucionálních kapacit popsaných výše, je tedy v tomto ohledu důležité zmínit zapojení soukromého sektoru a jeho koordinaci s tím veřejným. Subjekty soukromého sektoru, nejčastěji vývozcí, jsou i v rozvojových zemích ti, kdo jako první pocítí, že nějaká země zavedla nové obchodní bariéry. A tak záleží i na jejich ochotě spolupracovat mezi sebou, na jejich kapacitách, míře znalostí obchodních pravidel WTO, na motivaci a schopnosti řešit potenciální obchodní problémy s příslušnou vládou a neméně pak na jejich ochotě sdílet finanční zátěž. Všechny tyto předpoklady jsou však v rozvojových zemích jen těžko k nalezení.

Pravidla DSU stanovují, že jsou to jediné vlády členských zemí, které mohou vyvolat spor ve WTO. Pro efektivní využití systému je tedy v první řadě zásadní existence nákladově efektivních mechanismů, pomocí kterých by se subjekty soukromého sektoru mohly obracet na vládu a komunikovat s ní s cílem zahájit spor u WTO. Dle Toresse (2011) téměř ve všech rozvojových zemích chybí jakékoli formy takovéto komunikace, natož pak formálně zavedené mechanismy, jaké jsou běžné ve vyspělých zemích. Nejčastěji zmiňovaným příkladem formálního mechanismu spolupráce soukromého a veřejného sektoru je ten fungující ve Spojených státech v rámci paragrafu 301 amerického obchodního zákona z roku 1974 nebo mechanismus Evropské unie uplatňovaný prostřednictvím článku 133 Dohody o Evropské unii nebo novějšího Nařízení

o obchodních bariérách (Trade barriers regulation, TBR).³⁷ Ve vyspělých zemích jsou silně vyvinuté i neformální styky soukromého s veřejným sektorem, jež staví na formálních mechanismech a jejichž význam v současné době vzrůstá (Bohl, 2009).

Jak bylo řečeno, takovéto mechanismy ve většině rozvojových zemí zatím nemají pevné místo a může se tak lehce stát, že některé potenciálně úspěšné případy se k vládě vůbec nedostanou. V rozvojových zemích je většina subjektů soukromého sektoru stále relativně slabá a nevyvinutá, a pokud neexistuje nějaký fungující regulační mechanismus, nejsou tyto podniky schopny úspěšně přednést vládě dostatečně přesvědčivé argumenty. I tak mohou být vyslyšeny jen ty případy, které jsou zaštitěny velkými a mocnými koncerny. Výše je popsáno, že vlády rozvojových zemí musí pečlivě zvažovat náklady a přínosy spojené s vedením sporu a jedním z faktorů při tomto rozhodování může být i schopnost podniků podílet se na financování celého případu, jak je běžné v rozvinutých zemích. Jako jeden z největších problémů vidí mnoho autorů to, že soukromé subjekty v rozvojových zemích zastávají zastaralý názor, že záležitosti mezinárodní obchodní politiky jsou doménou státu. Bohl (2009) podává výpověď jednoho ze zástupců latinskoamerické členské země WTO. Dle tohoto zástupce je jedním z největších problémů Latinské Ameriky to, že většina podniků stále věří, že za všechny záležitosti související s WTO, včetně finanční stránky věci, je zodpovědná pouze vláda. Je pravdou, že přednesení sporu před WTO a jeho vedení až do konce procesu je pouze v kompetenci státu. Avšak jak ukazují analýzy a příklady z USA a EU, soukromý sektor při procesech hraje jednu z nejdůležitějších rolí, a to jak, co se týče identifikace obchodních bariér a stanovování priorit, tak i mobilizace potřebných zdrojů a podpory při vedení sporů, např. při tvorbě argumentace či shánění důkazů. Dle Delich a Tussie (2004) je klíčovým prvkem úspěšného zapojení podniků do systému řešení sporů to, aby bylo dosaženo pocitu sdílené odpovědnosti na konečném výsledku.

V souvislosti s výše zmíněnými předpoklady dávají Sanchez et al. (2008) za příklad pravděpodobně jednu z nejúspěšnějších rozvojových zemí v systému – Brazílii.

---

³⁷ Americký i evropský model se v mnoha bodech liší, v zásadě jsou však založeny na tomto principu. Prostřednictvím formálního mechanismu je vývozcům, soukromým podnikům či profesním sdružením umožňováno upozorňovat na existenci opatření jiných zemí bránících v přístupu na jejich trhy. Tyto subjekty se s příslušnými státními orgány stávají partnery – podniky např. poskytují potřebné informace či prostředky, příslušné úřady pak mají za úkol provést šetření s cílem určit, zda dané opatření je či není v rozporu se závazky WTO a zda má nepříznivý dopad na obchod dané země. Následně je pak rozhodnuto o tom, zda bude oficiálně zahájen spor (Bohl, 2009).

V reakci na nová uspořádání v systému WTO se Brazílie nechala inspirovat modely USA a EU a investovala velké množství zdrojů do restrukturalizace institucí zabývajících se záležitostmi WTO. Byl vytvořen mezirezortní orgán pro vyšetřování, přípravu a schvalování potenciálních sporů, země také pro záležitosti řešení sporů vyvinula tzv. systém tří pilířů. Tento mechanismus se v první řadě skládá ze specializované divize pro řešení sporů se sídlem v hlavním městě (první pilíř), která je koordinována s brazilskou misí v Ženevě (druhý pilíř). Systém uzavírá spolupráce těchto dvou jednotek se soukromým sektorem (třetí pilíř) a jím financovanými advokátními kancelářemi, ekonomickými poradci atd. Důraz je zde kladen i na rozšiřování odborných znalostí – na vzdělávání mladých advokátů z brazilských advokátních kanceláří a podnikatelských sdružení a vládních odborníků v oblasti obchodu. Rozšiřování kapacit se děje prostřednictvím aktivní spolupráce široké škály nestátních aktérů: soukromých brazilských podniků, odborových svazů, soukromých poradenských a advokátních kanceláří, jak se sídlem v Brazílii, tak ve Washingtonu či Ženevě, stejně jako s akademické veřejnosti, médií a dalších aktéry občanské společnosti. Důležitým přínosem třetího pilíře je, že prostřednictvím mechanismů koordinace veřejného a soukromého sektoru brazilská vláda obhajuje vlastní zájmy v jednotlivých případech v rámci WTO.

Posílení partnerství veřejného a soukromého sektoru bylo jedním ze zásadních kroků, který této zemi pomohl dosáhnout takových úspěchů ve WTO. Je však nutné podotknout, že Brazílie v tomto ohledu investovala nemalé finanční prostředky. Nicméně, jak bylo naznačeno v podkapitole 3.3.1, co se týká většiny menších rozvojových zemí, investovat do rozvoje koordinačních mechanismů a zvyšování právní a obchodní odbornosti na všech úrovních může být jak pro vládu, tak pro subjekty soukromého sektoru velmi problematické. V porovnání s přínosy, které jim mohou vyhrané spory přinést, mohou být tyto investice až příliš vysoké.

3.3.4 Nedostatek moci k vymáhání rozhodnutí WTO

V nejrůznějších publikacích je často zmiňováno, že pro menší a chudší členské země bylo vytvoření nového systému řešení sporů velkým přínosem. Hudec (2002) však zdůrazňuje, že mnoho akademiků má stále za to, že pro chudé země je vyvolávání tohoto mechanismu proti vyspělým členům jen ztrátou času a finančních prostředků.

I v případě, že by taková země vyhrála spor a měla tak právně doložené to, že žalovaný stát porušil některé z dohod, tato země však sama o sobě nemá žádný účinný způsob, jak prosadit tato rozhodnutí. Jak je popsáno v podkapitole 2.3, pokud žalovaná členská země neplní rozhodnutí učiněné Panelem či Odvolacím orgánem a schválené DSB, může být ze strany žalobce žádána buď kompenzace, jejíž přijetí však závisí na dohodě obou stran sporu. Následnou možností je povolení k uplatnění odvetných opatření, a tedy uložení diskriminačních obchodních sankcí ze strany žalující země.³⁸ Tyto nápravné prostředky jsou dle DSU pouze dočasnými opatřeními, nemají působit retroaktivně, a jejich rozsah je omezen na obchodní škody způsobené původním nezákonným obchodním opatřením. Jejich cílem je tedy pouze podnítit členskou zemi, aby odstranily příslušná opatření a vyhověly rozhodnutím DSB. Mnoha autorů je však s ohledem na tato opatření zpochybňována efektivita celého systému.

Z ekonomického hlediska je totiž jasné, že malé země s malými trhy nejsou schopny způsobit za pomoci takto nastavených prostředků větším a vyspělejšími členskými zeměmi, které obchodují obrovské množství zboží i služeb po celém světě, dostatečné ekonomické či politické ztráty, tak aby byl vytvořen tlak potřebný k vyvolání žádoucího chování. Často je také upozorňováno, že tato odvetná opatření mohou pro ekonomicky slabé země znamenat spíše škody. Nottage (2009) podává příklad a uvádí spor Antiguy a Barbudy proti Spojeným státům z roku 2003, který se týkal poskytování hazardních a sázkových služeb a kde bylo po 4 letech této zemi arbitrem přiznáno právo využít odvetných opatření. Sami zástupci tohoto malého ostrovního státu uvedli, že i pokud by byl uzavřen veškerý obchod se Spojenými státy (přibližně 180 milionů amerických dolarů ročně, což činilo asi 0,02 % veškerého vývozu Spojených států), nemělo by to na ekonomiku USA prakticky žádný vliv a země by takto malý objem obchodu mohla lehce přesunout jinam. Navíc, malé a chudé státy jsou často závislé na exportu z vyspělých zemí a odvetná opatření, která nejpravděpodobněji znamenají zvýšení obchodních bariér, by pro ně mohla znamenat vysoké riziko. Logicky se tyto země mohou obávat toho, že pokud zvýší cla, zvýší tím i cenu zboží a služeb, na kterých jsou závislé. Výše zmíněné argumenty vedou mnoho autorů k závěru, že kompenzační či odvetná opatření jsou více či méně neúčinným nástrojem v rukou menších hráčů.

---

³⁸ Shaffer se pozastavuje nad tímto ustanovením DSU: „Je ironií, že právní důsledek obchodní diskriminace může být jeho autorizovaná eskalace“ (Shaffer, 2003, 38).

Nicméně, některé empirické studie se snaží zpochybnit působení výše zmíněných teoretických předpokladů v praxi. Besson a Mehdi (2004) ve své studii nenachází žádnou statistickou podporu pro tato tvrzení a dochází tedy k závěru, že na výsledek sporu mezi rozvojovou a vyspělou zemí nemá asymetrie mezi velikostí trhu, a tedy odvetná síla, žádný znatelný vliv. Další autoři zpochybňují význam teoretických nedostatků odvetných opatření v DSU důkazy o poměrně vysoké míře plnění rozhodnutí orgánů DSU žalovanými státy, a to i v případě, že žalující stranou je malá či rozvojová země. Tato zjištění potvrzuje i chování členských zemí v systému ještě za dob GATT. Hudec (2002) poukazuje na fakt, že i za dob fungování GATT, kdy byla nápravná opatření ještě více neúčinná, protože obžalovaný stát měl možnost vetovat jakékoli rozhodnutí, systém v tomto ohledu přesto fungoval poměrně efektivně. Míra plnění rozhodnutí orgánů DSU členskými zeměmi se pohybovala na 90 % v prvních třiceti letech fungování GATT a v pozdějším období klesla asi na 80 %.³⁹ Co se týká novodobé historie systému, Wilson (2007) zkoumá případy přednesené k WTO od jejího počátku až do března roku 2007 a přichází na to, že míra plnění rozhodnutí Panelu nebo Odvolacího orgánu je rovněž velmi vysoká (většina z 90 % rozhodnutí, kde bylo shledáno nějaké porušení dohod WTO a navrženo odstranění nevyhovujících obchodních politik, byla stranou sporu splněna). Hudec (2002) se domnívá, že to nejsou pouze ekonomické faktory, které určují, zda se země bude řídit soudními rozhodnutími. Obžalovaný členský stát tím může např. projevit snahu o zachování legitimacy celého systému, ať už s cílem vlastního prospěchu v případných budoucích sporech, nebo pod tlakem jiných vlivných členských zemí. Torres (2012) zastává názor, že pokud v systému dochází k nedodržování rozhodnutí DSB, není to ani tak odrazem ekonomických sil stran ve sporu, ale spíše povahou sporu samotného – např. toho, jaké by mělo odstranění sporných opatření politické dopady.

Skutečností je, že za dobu fungování WTO došlo k využití nápravných prostředků poskytovaných systémem řešení sporů jen ojediněle. První možnost nabízená pravidly DSU, tedy domluva o vyrovnání či kompenzaci v rámci WTO dohod je problematická,

---

³⁹Za celé období fungování GATT byla odplata povolena pouze jedinkrát, čtyřikrát bylo takové rozhodnutí vetováno obžalovanou stranou (Nottage, 2009).

a proto jí téměř v žádném sporu nebylo využito⁴⁰. Je ale možné, že se strany sporu mohou na kompenzaci dohodnout bez oficiálního zaznamenání úřady WTO. Využití odvetných opatření je o něco častější, avšak stále poměrně nízké. Pouze ve dvaceti z celkových 455 případů byla podána žádost o odvetu a k jejímu povolení došlo ve třinácti případech. K faktickému uplatnění odvetu v rámci systému navíc dochází jen zřídka, země se totiž téměř vždy snaží naleznout oboustranně přijatelná řešení.⁴¹

Celkově lze říci, že když už dojde na spor, odvetná síla členské země není tím hlavním faktorem, který určuje, zda se žalovaná strana bude řídit rozhodnutími orgánů DSU, nebo toho, jak celý spor dopadne. Pro rozvojové země však tato nerovnováha sil stále může znamenat odrazující faktor při rozhodování, zda vůbec podá stížnost k WTO. Je také nutné poznamenat, že vynucování práv a povinností vyplývajících z dohod WTO je složitější proces, který nezahrnuje pouze ekonomické faktory, jako je síla trhů, ale závisí i na politických a dalších vlivech.

3.3.5 Strach z politických a ekonomických tlaků

Za další z často jmenovaných problémů, kterým mohou v systému rozvojové země čelit, jsou obavy z politické nebo ekonomické odplaty ze strany žalovaných zemí, zejména

---

⁴⁰ Pro to existuje více důvodů. Za prvé, v případě že má dojít ke kompenzaci, strany sporu se musí dohodnout na vzájemně přijatelném řešení – kompenzace je tedy spíše dobrovolnou záležitostí. Z článku DSU navíc vyplývá, že kompenzace by měly být poskytovány v souladu se zásadou nediskriminace. Pro stranu, která spor prohrála, by tedy kompenzační ústupky mohly mít ve skutečnosti závažnější dopad, než splnění původního rozhodnutí. Navíc, pro vládu této země by bylo obtížné prosadit kompenzační opatření a tedy zvyšovat konkurenční prostředí v odvětvích, které nebyly původním předmětem sporu (McRae, 2008).

⁴¹ Zde můžeme opět zmínit případ Brazílie, u níž se dá vzhledem k velikosti jejího trhu přepokládat, že hrozba odvetu může proti velkým zemím obstát. Spor (DS 267 United States — Subsidies on Upland Cotton) započal v roce 2002 žádostí o konzultaci s USA a týkal se jejich dotační politiky uplatňované v odvětví produkujícím bavlnu. Brazílie tvrdila, že některé z dotací poskytovaných Spojenými státy farmářům a výrobcům bavlny nepříznivě ovlivnily potenciál země na mezinárodních trzích s bavlnou tím, že snížily mezinárodní cenu bavlny. Tento spor prošel všemi fázemi – přes rozhodnutí Panelu a Odvolacího orgánu až k povolení odvetných opatření orgánem pro řešení sporů v roce 2009. Tehdy bylo v arbitrážním řízení rozhodnuto o tom, že Brazílie může využít odvetných opatření, které byly vypočítány na americké zboží v částce přibližně 829 milionů amerických dolarů na rok 2010, povolena byla také možnost křížové odvetu (tedy její využití u dohod GATS a TRIPS). V roce 2010 Brazílie oznámila záměr využít tohoto povolení a podala seznam amerického zboží, které má podléhat dovoznímu clu a také předběžný seznam amerických patentů a práv duševního vlastnictví, které hodlá omezit. Následně však došlo k otevření opětovných jednání mezi USA a Brazílií a od plánované odvetu bylo nakonec ustoupeno. V memorandu o porozumění Spojené státy výměnou za odstoupení Brazílie od odvetných opatření souhlasily např. s tím, že učiní některé dílčí změny ve svém exportním programu a stanoví roční fond technické pomoci pro budování kapacit brazilského bavlnářského odvětví. Jednání ještě nejsou u konce, avšak zdá se, že k odvetným opatřením namířeným proti Spojeným státům nakonec nedojde (Schnepf, 2010).

mají-li tyto země výrazně vyšší úroveň rozvoje a jsou-li mezi stranami sporu ekonomické či politické vazby. Jak bylo zmíněno na počátku této kapitoly, každá země musí před podáním sporu k WTO zvážit potenciální náklady a přínosy tohoto sporu. I přesto, že jedním z hlavních důvodů pro reformu systému byla snaha depolitizovat proces řešení sporů, každé rozhodnutí o zahájení sporu bude zákonitě zahrnovat politický rozměr (Shaffer, Melendéz-Ortiz, 2010). Chudé a malé země mohou čelit vysokým politickým nákladům při vedení sporů proti vyspělým zemím (především proti Evropské unii a Spojeným státům), na kterých mohou být závislé skrze bilaterální rozvojovou pomoc, politická, vojenská, obchodní či jiná partnerství. Tyto země mohou mít jednoduše strach z toho, že se jim mocné země budou nějakým způsobem mstít, např. že budou v budoucnosti čelit odvetné žalobě. Země se také mohou obávat toho, že by mohly být omezeny některé z jejich dříve sjednaných preferenčních dohod (např. v rámci Všeobecného systému preferencí⁴²), toky rozvojové pomoci či oddlužovací iniciativy.

Horlick a Fenell (2011) v této souvislosti podávají příklad Egypta a Mozambiku, které se odmítly podílet na sporech i jako třetí strany. Egypt se rozhodl upustit od společného vedení sporu s USA proti Evropské unii v záležitosti geneticky modifikovaných potravin.⁴³ Autoři upozorňují na skutečnost, že Egypt mohl mít ulehčené rozhodování díky tomu, že vedoucím žalobcem byly Spojené státy, a tak mohl z velké části využívat jejich argumentace. Pokud jde o odvetnou sílu, samotná přítomnost USA ve sporu by v případě jejich vítězství pravděpodobně zaručovala dostatečnou sílu pro prosazení rozhodnutí orgánů WTO. I přesto se však zdá, že zapojení Egypta do sporu nebylo v nejlepším zájmu této země, a to kvůli obavám z narušení aktuálních a potenciálních obchodních styků s Evropskou unií a také z přerušení toků rozvojové pomoci. Také Mozambik, který patří do skupiny nejméně rozvinutých zemí světa, upustil od účasti ve sporu namířeném proti americké dotační politice uplatňované na bavlnu.⁴⁴ A to i přes prohlášení prezidenta mozambické bavlnářské asociace, že tyto politiky výrazně ovlivňují výši ceny bavlny v Mozambiku, a tedy kvalitu života milionů jeho

---

⁴² Všeobecný systém preferencí (Generalized system of preferences, GSP) rozvojovým zemím přiznává výjimku z pravidla doložky nejvyšších výhod a poskytuje jim v některých případech preferenční přístup na trhy vyspělých zemí a také z pravidla reciprocity, kde zase nejsou povinny snižovat cla stejným tempem jako vyspělé země. V rámci pravidel WTO však tento princip funguje jako jednostranné a dobrovolné ujednání spíše než právní závazek.

⁴³ DS 291, European Communities — Measures Affecting the Approval and Marketing of Biotech Products.

⁴⁴ Jednalo se o již zmíněný případ Brazílie proti Spojeným státům (DS 267, United States — Subsidies on Upland Cotton).

obyvatel. Jedním z důvodů pro to neúčastnit se sporu mohla být i snaha o zachování obchodních i dalších výhod, které Spojené státy Mozambiku zaručují, dá se říci na základě dobré vůle. Mezi tyto výhody patřily např. citlivé otázky, jako jsou kvóty na dovoz cukru, nebo nejrůznější formy rozvojové pomoci.

Samozřejmě je velmi obtížné určit, co přesně se skrývá za rozhodnutím země upustit od přednesení sporu k WTO, a zda a případně do jaké míry jsou výše popsané tlaky vyspělými zeměmi opravdu uplatňovány. O takových jednáních ze strany těchto zemí neexistuje dostatek empirických důkazů, např. také proto, že většina konzultací a dalších setkání mezi stranami zůstává důvěrná. Je však zřejmé, že mnoho rozvojových zemí považuje tyto důsledky za reálné a zachování toků rozvojové pomoci, vojenské podpory či preferenčních systémů pro vývoz domácí produkce pro ně zůstávají nejvyšší prioritou.

3.3.6 Některé závazky WTO nespádají pod pravomoc DSU

Jedním z významných, ale často opomíjených důvodů nižší participace rozvojových zemí v systému může být i to, že závazky vztahující se na část obchodu těchto zemí nejsou v rámci DSU vymahatelné. Mnoho z těchto zemí využívá ve svých obchodních stycích jednostranně zvýhodňujících opatření, která však nemusí podléhat pravidlům mechanismu řešení sporů. Jedná se o nejrůznější regionální obchodní dohody či v některých případech již zmíněný Všeobecný systém preferencí. V rámci něho je to např. African Growth and Opportunity Act (AGOA)⁴⁵ poskytovaný Spojenými státy nebo program Vše kromě zbraní (Everything but Arms, EBA⁴⁶), který je opatřením Evropské unie. Vzhledem k jejich právní struktuře fungují regionální a jednostranná opatření mimo jurisdikci WTO a výhody, které poskytují, nemusí být chráněny mechanismem řešení sporů (Nottage, 2009).

---

⁴⁵ AGOA je iniciativou, která rozšiřuje GSP, a poskytuje zemím subsaharské Afriky bezcelní a bezkvótní přístup na trhy Spojených států pro textilní, oděvní, zemědělské a další produkty.

⁴⁶ EBA garantuje bezcelní a bezkvótní přístup na trhy EU pro veškerý export z nejméně rozvinutých zemí s výjimkou zbraní a střeliva.

Na jednu stranu může tato skutečnost pro rozvojové země znamenat poměrně výrazné obavy, a to ve smyslu naznačeném v předchozí podkapitole.⁴⁷ S ohledem na soudy o participaci rozvojových zemí v systému je však to, že vysoká část jejich obchodu nemusí podléhat pravidlům DSU, velmi významné. Dle studie vydané v rámci OECD v roce 2005 se přibližně polovina veškerého exportu rozvojových zemí⁴⁸ směřujícího na trhy Evropské unie a Austrálie, a jedna třetina jejich exportu směřujícího na trhy USA, Kanady a Japonska, děje v rámci preferenčních pravidel (Lippoldt, Kowalski, 2005). Navíc pro velmi chudé nebo malé země hrají tyto preferenční programy podstatnou roli, a to pokud jde o celkový podíl na jejich exportu. Z toho vyplývá, že tyto země mohou mít relativně méně prostoru pro podávání stížností. Dle Abotta (2007) je jedním z faktorů nižší účasti rozvojových zemí s omezeným rozsahem exportu to, že některé spory mohou být řešeny pomocí bilaterálních vyjednávání na daných trzích, což se může za určitých podmínek jevit jako lepší alternativa k systému WTO. Avšak není jasné, jak často se taková neformální vyjednávání odehrávají ani jakých dosahují výsledků. V rámci některých obchodních dohod jsou také ustanovována alternativní fóra⁴⁹ pro řešení sporů, která mohou částečně nahradit reformovaný systém WTO, rozhodně však nedosahují takového rozvoje.

3.3.7 Shrnutí

Na počátku kapitoly bylo uvedeno, že každá země kalkuluje potenciální přínosy a náklady sporu a podle toho se rozhoduje, zda se systému řešení bude nebo nebude účastnit. Za předpokladu, že rozvojová země rozpozná potenciální narušení pravidel WTO, jen zřídka v jejích kalkulacích přínosy předčí náklady. Je to v první řadě velikost ekonomik a objemy obchodních toků, které předurčují možnosti rozvojových zemí v systému řešení sporů. Obecně se dá říci, že menší ekonomická síla rozvojových zemí znamená i menší trhy a exportní objemy a to zase znamená menší potenciální přínosy z vedení sporu, který však vždy vyžaduje vysoké finanční vklady. Méně finančních zdrojů tedy znamená méně příležitostí pro využití systému, a to zase nedává

---

⁴⁷ Vyspělé země totiž například mohou kdykoliv vyloučit některé produkty ze seznamu GSP, zvýšit zvýhodněné sazby, zavést množstevní omezení preferenčních či uplatňovat přísnější pravidla původu, a poškozené země proti nim nemají žádnou systémovou obranu.

⁴⁸ Těch rozvojových zemí, které jsou zmocněny využívat těchto preferencí.

⁴⁹ Vlastní systém řešení sporů má např. Severoamerická dohoda o volném obchodu (North American Free Trade Area, NAFTA).

prostor k rozvíjení právního a institucionálního zázemí a spolupráce se soukromým sektorem, které jsou pro efektivní participaci na systému zásadní. V některých případech mohou mít vliv i mocenská omezení, a tedy zpochybnitelný dopad odvetných opatření rozvojových zemí na ekonomiky velkých hráčů a rovněž strach z politického a ekonomického tlaku. V následujících kapitolách jsou uvedeny některé z návrhů, které byly vytvořeny, a které mají za cíl tyto pro rozvojové země nepříznivé okolnosti zvrátit či zmírnit.

4 SNAHY O ZLEPŠENÍ POSTAVENÍ A PŘÍSTUPU ROZVOJOVÝCH ZEMÍ K SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ

V poslední části předchozí kapitoly byla diskutována některá z omezení, kterým rozvojové země v porovnání s vyspělými zeměmi v systému řešení sporů WTO čelí. Aby mohly alespoň částečně vyrovnávat tyto nerovnováhy, rozvojové země musí pečlivě zkoumat nejrůznější strategie, které by jim mohly pomoci mobilizovat své omezené zdroje, a co nejefektivnějším způsobem je využít pro obhajobu svých obchodních zájmů. Hlavní strategií všech rozvojových zemí by měla být vlastní snaha o kontinuální navyšování právních a institucionálních kapacit a koordinaci obchodní politiky na všech úrovních, od národní, regionální až po globální. Zvláštní pozornost musí být věnována především rozvoji koordinačních mechanismů a budování vztahů se soukromým sektorem a dalšími zástupci občanské společnosti.

V následující kapitole jsou nastíněny některé z podpůrných strategií a možností, kterých mohou rozvojové země v rámci systému využít. Stěžejní část kapitoly se zaměřuje na roli Poradního střediska pro právo WTO, které je v tomto ohledu považováno za jeden z nejperspektivnějších mechanismů pomoci rozvojovým zemím. Nastíněny budou však i další možnosti, které by rozvojovým zemím mohly usnadnit jejich pozici v systému řešení sporů

4.1 Externí právní podpora rozvojových zemí

Podpora rozvojových zemí v jejich účasti na systému řešení sporů WTO může být poskytována pomocí částečně dotovaných právních služeb či *pro bono*⁵⁰, a to od nejrůznějších právních center, soukromých advokátních kanceláří, ale také od vzdělávacích institucí a dalších skupin podporujících zájmy těchto zemí.

Jednou z nejčastěji zmiňovaných možností podpory rozvojových zemí v systému je vytvoření center právních služeb, a to po vzoru těch, jaká jsou zřizována na státní

---

⁵⁰ Celý latinský název zní *pro bono publico*, tedy pro veřejné blaho a nejčastěji je používán pro označení právních služeb poskytovaných advokáty, kteří tak činí bezplatně a zcela dobrovolně.

úrovni v oblasti pracovního práva, např. v případech diskriminace či nezákonného ukončení pracovního poměru (Bown, 2009). V tomto kontextu je odůvodnění pro zřízení těchto center jednoduché – soukromé právní firmy nemají zájem na zastupování klientů, jejichž případná náhrada škody je zanedbatelná v porovnání s náklady na vedení případu. Tuto práci tak přebírají specializovaná centra, která jsou obvykle dotována z vládních fondů. V roce 2001 bylo ustanoveno takové centrum i pro obchodní spory vedené v rámci WTO. Je jím v této práci již několikrát zmiňované Poradní středisko pro právo WTO (ACWL). Dá se říci, že je toto centrum obecně považováno za mechanismus nejlépe podporující rozvojové země, pokud jde o oblast práva WTO. Podrobnější analýze fungování ACWL, jeho vlivům na rozvojové země i případným nedostatkům tak bude věnována samostatná podkapitola.

Ačkoli je ve světě celkem běžné, že především velké soukromé advokátní kanceláře poskytují své právní služby na pro bono základě, v souvislosti s podporou rozvojových zemí v systému řešení sporů tato praxe zatím není příliš vyvinuta. Jak popisují Bown a Hoekman (2005), taková praxe advokátních firem se děje především z důvodu snahy zvýšit povědomí o vlastní činnosti a také zlepšit pověst celé firmy za pomoci účasti na takových sporech, které mají precedenční potenciál či dostatečně přitahují pozornost veřejnosti. Právě obchodní spory probíhající v rámci WTO jsou mnohými považovány za vyhovující takovým požadavkům. DSU totiž v rámci obchodních sporů představuje „nejvyšší soud“ mezinárodního soudního systému a pracovat i na relativně méně přitažlivých případech může pro soukromé firmy znamenat jistou prestiž. V současné době však existuje jen několik málo advokátních kanceláří a také soukromých osob, které jsou oficiálně zapojeny do podobné činnosti, a to navíc pouze jako externí právní poradci podporující činnost ACWL, jak je probíráno v následující části.

Další z možností je využít pomoci univerzit či jiných akademických institucí, které se specializují na právo WTO. Rozvojové země mohou spolupracovat s odborníky z těchto institucí, jak doposud činily především vyspělé země (např. v případě sporu Peru proti EU, který je podrobněji popisován v podkapitole 4.3). Shaffer (2006) však věří, že mnoho z těchto akademiků přivítá možnost pomoci rozvojovým zemím v jejich sporech, a to i z důvodu rozšiřování svých znalostí. Bown a Hoekman (2005) navíc přináší poměrně zajímavou myšlenku nepřímé právní podpory rozvojových zemí, která by měla být poskytována zahraničními univerzitami. Taková podpora by měla být usku-

tečnována prostřednictvím tvorby dotovaných vzdělávacích programů, které mají být určeny pro ty studenty právních oborů, kteří jsou ochotni pracovat namísto vysoce placených míst v soukromém sektoru právě na veřejně prospěšných pozicích, a tedy např. v již zmíněných centrech právní pomoci. Takové programy existují v rámci prestižních univerzit v USA (např. v rámci Kolumbijské univerzity). Konkrétní programy cílené přímo na oblast obchodních sporů však v těchto programech nebyly nalezeny, a je tedy na organizacích se zájmem o podporu rozvojových zemí v systému řešení sporů, aby hledaly cesty, jak by takovým způsobem mohly s univerzitami spolupracovat.

4.1.1 Role Poradního střediska pro právo WTO

Schopnost rozvojových zemí využít systém řešení sporů byla posílena vytvořením Poradního střediska pro právo WTO, které je jedním z mála konkrétních výsledků Konference ministrů konaného v Seattlu v roce 1999. Poradní středisko pro právo WTO vzniklo v roce 2001 jako nezávislá mezivládní organizace fungující mimo orgány WTO. Jeho primárním cílem je poskytovat rozvojovým a nejméně rozvinutým zemím právní podporu, která je nezbytná k tomu, aby tyto země mohly plně využívat všech příležitostí, které jim WTO nabízí (ACWL, nedatováno). ACWL má k dnešnímu dni 41 členských zemí, z nichž 30 je oprávněno využívat nabízené služby. Navíc všechny nejméně rozvinuté země, které jsou členy WTO nebo jsou v procesu přistoupení, mají nárok na využití služeb ACWL, aniž by musely patřit mezi oficiální členy. Služby organizace tedy může využívat více než polovina všech rozvojových členských zemí WTO. V příloze č. 5 je možné vidět všechny členské i nečlenské země ACWL, kterým je umožněno využívat služby střediska. Každý z členů ACWL se podílí na financování Nadačního fondu, výše členského poplatku je však závislá na ekonomických předpokladech jednotlivých členských zemí, jak je popsáno níže. Země zařazené do kategorie vyspělých, které nemají nárok na právní služby poskytované centrem, se na financování podílejí z největší části. Mezi tyto země patří významní světoví donoři, jako je Kanada, Dánsko, Nizozemsko, Norsko či Švédsko. Někteří autoři vidí ve financování organizace potenciální problém. Jak již bylo řečeno, financování je z největší části zprostředkováváno bohatými vládami rozvinutých zemí a stejně jako u jiných iniciativ finančně podporujících rozvojové země v systému tu hrozí možný střet zájmů. Z politických důvodů mohou vlády bohatých zemí váhat ohledně financování právní pomoci pro ta-

kové organizace či iniciativy, které v konečném důsledku budou poskytovat právní asistenci přímo napadající jejich vlastní jednání. S ohledem na tyto skutečnosti je často zmiňováno to, že nejvýznamnější ekonomiky světa a také největší uživatelé systému řešení sporů, a tedy USA, EU či Japonsko, se nepřipojili k členství v ACWL.

Dokumenty, které jsou zveřejňovány střediskem, nepodávají informace o rozpočtové politice, a tudíž nelze zjistit, zda jsou příjmy organizace pro její činnost dostačující. Z výpovědi bývalého předsedy Valného shromáždění ACWL však vyplývá, že původní záměr nezávisle financovaného střediska, nebyl naplněn. Právě z důvodu nezávislosti poskytované právní pomoci bylo rozhodnuto o vytvoření Nadačního fondu, do kterého přispělo devět zakládajících vyspělých zemí ne menší částkou než 1 milionem amerických dolarů. Rozvojové země se mají na financování rovněž podílet, a to jednorázovým členským příspěvkem.⁵¹ Výnosy tohoto fondu měly spolu s poplatky za právní služby a externími dobrovolnými příspěvky financovat přechodné období prvních pěti let fungování organizace. Tento model financování se však ve světle globální hospodářské krize ukázal jako nereálný a přistoupeno tak bylo k dalšímu financování ze strany vyspělých zemí. To však vyžaduje zvýšené úsilí o naplnění rozpočtových potřeb, které bude s postupem času stále těžší naplňovat. Autor příspěvku poukazuje na nedostatečné zapojení dalších vyspělých zemí – k původním devíti zakladatelům se dodnes přidaly pouze dvě země, a to Švýcarsko a Austrálie (ACWL, 2011A).

Hlavním cílem organizace je pomáhat členům překonat kapacitní omezení, kterým ve WTO čelí, za pomoci právních služeb zajišťovaných týmem vysoce kvalifikovaných právníků. Kromě poskytování všeobecného právního poradenství v otázkách WTO a pořádání školení a stáží pro právní úředníky rozvojových zemí, je hlavní náplní centra poskytovat zemím dotovanou právní podporu při jejich zapojení v systému řešení sporů (a to ať už jako žalobcům, žalovaným nebo třetím stranám). Práce centra zde spočívá v zastupování členské země, a tedy pomoci při rozhodování, zda zahájit konkrétní spor, při přípravách sporu nebo prosazování rozhodnutí DSB a vynuovení závazků. Sazby ACWL za právní služby v rámci řešení sporů jsou podstatně nižší než ty nabízené soukromými právníckými firmami a uplatňovány jsou i cenové stropy. Celková cena právních služeb se pro jednotlivé členské země liší v závislosti na jejich ekonomické

---

⁵¹ Výše tohoto příspěvku se pohybuje od 50 tisíc amerických dolarů pro země kategorie C až po 300 tisíc amerických dolarů pro země kategorie A. Tyto kategorie jsou definovány níže v textu.

výkonnosti. Země jsou v ACWL rozděleny do tří kategorií (A, B, C), jak je vidět v příloze č. 5, a to dle jejich podílu na světovém obchodu a HDP na osobu. Podle těchto kategorií jsou pak určovány ceny⁵², které země platí za právní zastoupení v rámci případu, ale i jednorázový příspěvek, který je odváděn do společného Nadačního fondu.

I přes poměrně krátkou existenci ACWL lze tvrdit, že se tomuto centru poměrně úspěšně daří vyrovnávat nerovnosti spojené s právními kapacitami některých rozvojových zemí. Mnoho studií prokázalo, že přístup k dotované právní pomoci a školením v oblasti práva WTO dále zvyšuje účast těchto zemí na systému s tím, jak se stávají zkušenějšími hráči (Davis, Bermeo, 2009). Od doby svého založení se ACWL podílelo na 45 případech formálně přednesených ve WTO, kde zastupovalo 17 ze svých členských zemí. Častěji jsou právníci ACWL najímáni, aby zastupovali členské země v pozici žalobců (29), méně pak v pozici třetích stran (11) a obžalovaných (5).⁵³ Co se týká pozice žalobce, dá se říci, že je ACWL jedním z nejčastějších účastníků systému. V porovnání s ostatními členskými zeměmi, které se účastnily systému za stejné období, jsou to pouze Spojené státy a Evropská unie, které podaly více žádostí o konzultace. Mezi hlavní uživatele ACWL patří Thajsko, Filipíny, Indie, Guatemala či Kostarika. Studie Bowna a McCulloha (2010) zkoumá některé z dopadů činnosti ACWL a i přes poměrně krátké časové období a málo případů potřebných k verifikaci hypotéz, přináší některé dílčí závěry. Jednou ze zkoumaných otázek je např. to, zda snížení nákladů nějakým způsobem mění charakter případů, které jsou v systému řešeny. V souvislosti s předpokladem zmíněným v podkapitole 3.3.1 může být jedním z ukazatelů úspěšnosti ACWL tedy i to, zda ACWL zastupovala své klienty v takových sporech, které zahrnovaly menší hodnoty. Zatím poměrně malý vzorek případů podporuje tuto domněnku a ukazuje, že ve sporech zahájených s pomocí ACWL šlo i o menší částky, než ve sporech, které nebyly dotovány.

---

⁵² V kategorii A, do které jsou zařazeny např. Tchaj-wan a Hongkong, jsou střediskem nastavená hodinová sazba za právní služby zlevněná nejméně – přibližně o 20 %. Do druhé kategorie jsou zařazeny země jako Turecko, Thajsko, Kolumbie či Egypt, jejichž sazby se v ACWL snižují přibližně o 40 %. Země kategorie C, které mají sazby snižené až o 60 %, zahrnují např. Bolívii, Srí Lanku, El Salvador či Keňu. Pro nejméně rozvinuté země jsou sazby za právní služby snižovány o 90 %.

⁵³ Pokud by v ACWL došlo ke konfliktu zájmů, může být zemi poskytnuta podpora skrze externí právní pomoc devíti spolupracujících soukromých advokátních kanceláří. Tzn., že v případě, kdy jsou žalobce i obžalovaný členy ACWL a chtějí využít jeho služeb, může být jedna z členských zemí odkázána na služby soukromé právní firmy, která své služby může poskytovat pro bono či uplatňovat stejné sazby jako ACWL (ACWL, nedatováno).

Je nepopíratelné, že ACWL může podstatně snížit náklady na vedení sporů a ulehčit tak rozpočtům rozvojových zemí. Přínosy ACWL pro rozvojové země jako skupinu jsou však v některých ohledech diskutabilní. Primárně je nutné mít na paměti, že služby střediska nejsou zcela zdarma a pro velmi chudé či malé země mohou i takto dotované ceny znamenat vysoké náklady. Navíc je třeba zdůraznit, že přítomnost samotné ACWL nestačí a efektivní vedení sporů do značné míry záleží na úrovni vnitřních kapacit členských zemí. Bown a McCulloch (2010) např. upozorňují na fakt, že naprostá většina zemí využívajících služby centra měla se systémem řešení sporů zkušenosti i před založením ACWL. Jediné členské země, které se nikdy dříve neúčastnily systému před využitím služeb ACWL, byly ty patřící mezi LDCs – Čad a Bangladěš.⁵⁴ Dá se tedy konstatovat, že ACWL neposkytuje dostatečné pobídky těm zemím, které se systémem doposud neměly zkušenosti. Vysvětlení dle autorů, alespoň z části, tkví v samotném mandátu a roli ACWL. Organizace totiž není oprávněna jednat a udržovat kontakty s vývozci ani aktivně vyhledávat informace s cílem zahájení případu, ale může svým klientům pomáhat jen v případě, když o to oficiálně požádají. Stejně jako samotné vedení sporu je i pomoc od ACWL vázána na vlastní iniciativu vlády a nikoli soukromých obchodních subjektů.

Za problematický může být považován také fakt, že ACWL v současné době pozbývá ve svých řadách profesionální ekonomy. A tak nemůže poskytovat odborné ekonomické poradenství, což je při sledování případů nebo odhadování nákladů či přínosů vedení sporu zásadní. Země, která má zájem na využití služeb ACWL, tak nemusí mít dostatek informací pro rozhodování ohledně případu. Navíc, v případě již probíhajících sporů se mohou objevit problémy s nedostatkem silných argumentů, které stále častěji vyžadují značnou ekonomickou a statistickou podporu (Bohl, 2009). Existují také domněnky, že v některých ohledech mohou mít dotované právní služby i nežádoucí vlivy. Jedná se opět o oblast vyhledávání informací. Jak je tomu v běžné právní praxi všude na světě, jednou ze strategií advokátních kanceláří, jak nalákat nové klienty, je vlastní vyhledávání takových informací, které by mohly vést k případnému soudnímu sporu. Pokud jde o obchodní spory WTO, dříve využívané právnícké firmy ale mohou ztrácet motivaci investovat do takového aktivního vyhledávání informací tam, kde jsou členské země

---

⁵⁴ Čad využil služeb ACWL, když se jako třetí strana účastnil již zmíněného sporu Brazílie proti USA v záležitosti dotací v bavlnářském odvětví. Služeb střediska využil i Bangladěš, který zahájil spor proti Indii, který se týkal zavedení antidumpingových opatření (DS 306 India — Anti-Dumping Measure on Batteries from Bangladesh).

oprávněny využít dotovaných služeb, a tedy kde nevidí návratnost svých investic. Možným důsledkem činnosti ACWL či jiných podobných iniciativ je zvýšená potřeba jiných mechanismů, které tyto informace budou poskytovat (Bown, McCulloch, 2010).

Teorie a prozatím nepřilíš empirických důkazů o činnosti ACWL v oblasti vynuucování zásad WTO naznačují, že pro rozvojové země hraje toto centrum klíčovou roli. Ovšem tvrzení opět neplatí pro všechny tyto země. ACWL je organizací sloužící především těm zemím, ve kterých již byly vyvinuty nějaké mechanismy, jak identifikovat případy. Tyto země pak těží z členství v organizaci, sledují více případů a jsou více schopné vést případy bez pomoci větších států a dovést je dále, než tomu bylo bez pomoci ACWL. Je u nich také možné pozorovat, že spory podporované ACWL nemusí nutně zahrnovat ty případy, kde jde jen o vysoké hodnoty ztraceného obchodu (Bown, McCulloch, 2010). Zdá se tedy, že organizace může otevírat cestu i pro spory s menšími hodnotami nebo také spory menších ekonomik.

Bohl (2009) navrhuje některé cesty, jimiž by se centrum mohlo ubírat s cílem rozšířit podporu poskytovanou rozvojovým zemím. V první řadě prosazuje doplnit podpůrný potenciál celého střediska a kromě právních odborníků najmout také ekonomy, kteří by měli být zaměřeni na rozvoj a pomáhat zemím analyzovat potenciální spory z hlediska nákladů a přínosů, aby mohly vytvářet plně informovaná a strategická rozhodnutí o případných žalobách. Shaffer (2006) navrhuje po vzoru podobných organizací spojit činnost ACWL s nějakou vzdělávací institucí. Navíc také zmiňuje možnost rozšířit působnost střediska i mimo Ženevu, např. do Washingtonu, kde existuje významné právní zázemí a kde by bylo např. pro země střední Ameriky snadnější hledat podporu. Horlick a Fennel (2011) navíc upozorňují na potřebu rozšíření působnosti celé organizace. Tito autoři uvažují o vytvoření regionálních poradních středisek (zejména na africkém kontinentu), jejichž služby by měly být pro tyto členské země poskytovány zdarma. Všechny tyto návrhy však vyžadují značné finanční vstupy, a tak je třeba, aby organizace v první řadě zajistila dostatek financí i do budoucích let. Proto by také mělo být usilováno o začlenění dalších zemí do ACWL, a to především těch mocných a bohatých.

4.2 Mechanismy vyhledávání informací

Jedním z nejčastěji zmiňovaných nedostatků ACWL je to, že tato organizace zaměřuje svou pomoc pouze na tzv. „spodní“ dimenzi řešení sporu (downstream dimension) a nikoli tu vrchní (upstream) část celého procesu, kde jsou shromažďovány informace pro potenciální spory (Hoekman, Kostecki, 2011). Bohl (2009) se domnívá, že aktivní vyhledávání případů by bylo cenným prostředkem pomoci a mělo by být zahrnuto mezi pravomoci této organizace. Zatím je však především na samotných vládách členských zemí, aby po vzoru vyspělých zemí, jak je zmíněno v podkapitole 3.3.3, vyvíjely dostatečně efektivní mechanismy zjišťování informací o obchodních bariérách. Pro rozvojové země je však uplatnění takových praktik finančně velmi nákladné a jen těžko proveditelné. Klíčovým bodem, jak se vyrovnat s problémem shánění informací, je zapojit soukromý sektor, který by měl spolupracovat a vytvářet mechanismy, skrze které budou shromažďována a analyzována data o obchodních a investičních bariérách.

Rozvojové země by v tomto ohledu mohly využít pomoci velkých rozvojových agentur (Shaffer, 2006). Autor nabízí příklad Světové banky, která společně s UNCTAD⁵⁵ vyvinula programový software – tzv. SMART (Software for Market Analysis and Restrictions on Trade), jenž měl pomáhat rozvojovým zemím během Uruguayského kola vyjednávání. Zemím bylo pomocí tohoto mechanismu umožněno spustit simulaci účinků obchodních překážek na jejich obchod, aby dle těchto informací mohly přizpůsobovat své vyjednávací strategie. Podobné systémy by mohly být vypracovány pro účely podpory v rámci systému řešení sporů.

Některé informace o obchodních praktikách mohou být získávány skrze Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky WTO (Trade Policy Review Mechanism, TPRM), jehož rolí je přispívat k větší transparentnosti a snadnějšímu fungování mnohostranného obchodního systému. Prostřednictvím tohoto mechanismu je všem členským zemím dána příležitost porozumět obchodní politice a praktikám členů WTO. S ohledem na systém řešení sporů však pro rozvojové země nemusí být tento mechanismus příliš

---

⁵⁵ Konference OSN o obchodu a rozvoji (United Nations Conference on Trade and Development).

užitečný, jelikož přezkoumávání se provádí pouze jednou za několik let⁵⁶ a navíc se tento proces zaměřuje pouze na obecné směry obchodních politik (Hoekman, Mavrodīs, 2000).

Zdá se tedy, že zmíněné návrhy mohou být brány pouze jako doplňkové. Hlavní břemeno vyhledávání informací zůstává na zemi samotné, a především pak na soukromém sektoru, jak již bylo naznačeno.

4.3 Pomoc politických a ekonomických skupin a nevládních organizací z vyspělých zemí

Dalším z často zmiňovaných problémů, kterým rozvojové země v systému řešení sporů čelí, je strach z politických a ekonomických dopadů, pokud chtějí vyvolávat spory proti vyspělým členským zemím. Dle Shaffera (2006) mohou mocné země lehce využívat nerovnováhy sil a ekonomické zranitelnosti rozvojových zemí v rámci systému řešení sporů ve svůj prospěch a mohou tak podryvat víru rozvojových zemí v účinnost tohoto systému. K jedné z mála možností, jak alespoň částečně omezit tyto praktiky, patří podle tohoto autora využití politických skupin či sdružení ve vyspělých zemích a spolupráce s nejrůznějšími sdruženími či mezinárodními nevládními organizacemi s cílem vytvářet politický tlak na vládní představitele vyspělých zemí. Jako příklad autor uvádí spolupráci mezi rozvojovými zeměmi a nevládní organizací Lékaři bez hranic a dalších skupin, které se zasadily o prosazování práv na využívání farmaceutických patentů vyspělých zemí v rámci dohody TRIPS. Za pomoci tlaků aktivistické skupiny bojující proti AIDS bylo dosaženo toho, že Spojené státy stáhly svou hrozbu uplatňování těchto práv vůči Jihoafrické republice. Podobně by této spolupráce mohlo být využíváno i v případech obchodních sporů

Další možností pro rozvojové země může být spolupráce se spotřebitelskými skupinami vyspělých zemí. Takové pomoci využilo Peru ve sporu proti Evropské unii v záležitosti

---

⁵⁶ Frekvence provádění revize se u jednotlivých členských zemí liší v závislosti na jejich podílu na světovém obchodu. Největší obchodní národy jsou přezkoumávány jednou za 2 až 4 roky, pro ostatní členské země je interval šestiletý (WTO, nedatovánoH).

označení svého vývozního artiklu.⁵⁷ Peru vzneslo stížnost proti nařízení Evropské unie, které zakazovalo, aby byly peruánské rybí produkty v zemích EU prodávány pod označením „sardinky“. Země využila pomoci britské asociace spotřebitelů (United Kingdom Consumers' Association) – jednoho z největších sdružení spotřebitelů v Evropě i na světě – která vydala zprávu na základě tzv. amicus curiae brief⁵⁸ (zprávy, která se vyjadřuje k případu, avšak není vyžádána ani jednou stranou sporu, přičemž rozhodnutí, zda přijmout takovou informaci záleží na úvaze příslušného soudního orgánu). Tato zpráva obsahovala šetření, jak evropští spotřebitelé vnímají toto nařízení EU, a dospěla k závěru, že nařízení nijak nepodporuje zájmy evropských spotřebitelů⁵⁹ a představuje jasný příklad protekcionistické politiky ve prospěch určitého odvětví EU (konkrétně španělského rybářského průmyslu). Dá se říci, že zpráva měla dopad na rozhodnutí Panelu, který nakonec shledal, že neexistuje žádný důvod, proč by peruánský druh ryby nemohl být na evropských trzích prodáván pod označením sardinky.

4.4 Učení se praxí a účast třetích stran

Již bylo řečeno v předchozí kapitole, jeden z důvodů nízké participace rozvojových zemí v systému je, že by tyto země při vedení sporů čelily až příliš vysokým nákladům. Davis a Bermeo (2008) nabízí, dá se říci, jednodušší teorii a řešení vidí především v získávání zkušeností. Ačkoli je nepopíratelné, že vysoké počáteční výdaje rozvojovým zemím velmi ztěžují prvotní přístup k systému řešení sporů, tyto autorky ve své studii prokazují, že se náklady poměrně rychle snižují spolu s tím, jak přibývá zkušeností těchto zemí se systémem. Jakmile země učiní nezbytnou počáteční investici při vedení sporu (ale i v případě, že čelí žalobě), v následujících sporech již budou náklady podstatně sníženy, s tím jak se uplatní úspory z rozsahu.

V souvislosti s tím je mnoha autory zmiňováno, že jedním ze způsobů jak zvýšit kapacity a znalosti rozvojových zemí o užívání systému je účastnit se více jako třetí strany. Tento způsob účasti v systému je hojně využíván všemi skupinami zemí. Např. Spojené

---

⁵⁷ DS 231 – European Communities — Trade Description of Sardines.

⁵⁸ Amicus curiae doslova znamená „přítel soudu“, tedy osoba mající právo činit procesní úkony v soudním řízení, aniž je jeho účastníkem (Chromá, 1997).

⁵⁹ Dle zprávy Odvolacího orgánu evropští spotřebitelé nebudou uváděni v omyl, pokud budou sardinky z Evropy a sardinky z Peru v obchodním názvu rozlišeny jen přidáním zeměpisného označení (WTO, 2002).

státy, Evropská unie, ale i Japonsko se takto účastní téměř všech sporů, ve kterých nefigurují jako řádné strany sporu, tedy i v těch na kterých nemají přímý zájem. Důvod k tomu je poměrně logický. Jako třetí strany mohou vyjadřovat své názory a ovlivňovat rozhodnutí orgánů DSU, což jim do jisté míry umožňuje podílet se na tvorbě práva WTO, a tedy chránit své obchodní zájmy (Albashar, Maniruzzaman, 2010). Stejně tak mohou této možnosti využívat i rozvojové země. Je sporné, zda účast na pozici třetí strany může zaručit výsledky takové úrovně, jaké by země mohly dosáhnout při podání klasické žaloby.⁶⁰ Z pohledu rozvojových zemí může být taková účast prospěšná především s ohledem na vedení budoucích sporů. Mnozí autoři věří, že účastnit se jako třetí strana bude prospěšné především pro země, které zatím z důvodu omezených rozpočtů nemají příliš zkušeností se systémem (a to je případ většiny rozvojových zemí). Takováto účast jim může pomoci získávat zkušenosti a znalosti o fungování celého systému a budovat nezbytné právní kapacity, avšak neznamená takové finanční náklady a vyžaduje méně právních dovedností než klasické vedení sporu. Jako příklad zde může být uvedena Čína, která této levnější a méně zavazující možnosti využila také jako prostředku k získání zkušeností a znalostí o systému a jako odrazového můstku pro budoucí participaci v pozici žalobce i obžalovaného⁶¹ (Albashar, Maniruzzaman, 2010).

Nicméně pokud jde o celkové fungování systému, Busch a Reinhardt (2007) se domnívají, že přítomnost třetích stran ve sporech má za následek prodlužování celého procesu řešení sporu a může tak ve svém důsledku působit kontraproduktivně. Nejlepších výsledků ve smyslu liberalizace obchodu je totiž dle těchto autorů dosahováno v časných fázích procesu řešení sporů.

4.5 Shrnutí

Aby členské země mohly úspěšně využívat systému řešení sporů, musí vyvinout nákladově efektivní mechanismy, které budou v první řadě identifikovat nelegální obchodní

---

⁶⁰ DSU sice třetím stranám přiznává právo účastnit se některých slyšení a zároveň podávat písemná vyjádření v konkrétním sporu, mnohými kritiky je však zdůrazňováno, že jejich zájmy nemusí být rozhodovacími orgány DSU nijak zohledněny (Sharmin, 2012).

⁶¹ Čína do WTO vstoupila až v roce 2001 a se systémem řešení sporů logicky neměla žádné zkušenosti. Před tím, než se začala aktivněji účastnit jako žalobce, tak hojně využívala možnosti účastnit se pouze jako třetí strana. V tomto mezidobí (od roku 2001 do roku 2007) se účastnila více jak šedesáti sporů zahájených jinými členskými zeměmi (WTO, nedatovánoG).

praktiky, rozpoznávat, kdo je za ně zodpovědný a následně mobilizovat zdroje, tak aby mohlo být sjednáno co nejpříjemnější řešení. Zdá se, že pro většinu rozvojových zemí to představuje nelehký úkol. Ačkoli se mnoho z nich učí, jak používat systém řešení sporů efektivněji, je před nimi ještě dlouhá cesta. Mnozí v současné době považují za jeden z hlavních mechanismů, který by jim na této cestě mohl pomoci, Poradní středisko pro právo WTO (ACWL). Dá se říci, že ACWL v současné době nabízí pro své členy jedno z nejjednodušších řešení, jak snížit náklady na vedení sporu. Avšak nemá mandát k tomu řešit všechna omezení, kterým rozvojové země čelí, především pak ta, která zahrnují shromažďování informací o potenciálních sporech. Navíc financování této organizace je do jisté míry problematické, vzhledem k tomu, že za jeho podstatnou část je zodpovědných pouze 11 vyspělých zemí. ACWL by tak do budoucna mohla postrádat potřebné zdroje k uspokojení veškeré poptávky po právním poradenství ze strany rozvojových zemí. Dosavadní důkazy o činnosti organizace také naznačují, že jejich služeb zatím využívaly spíše bohatší rozvojové země, které už se systémem řešení sporů měly předchozí zkušenosti.

Je tedy nutné zapojit i jiné subjekty, kombinovat právní a ekonomické poradenství a spolupracovat např. se vzdělávacími institucemi či nevládními organizacemi s cílem rozšířit celkovou nabídku možností, kterých by v rámci systému mohlo být využito. Zatím však existují spíše osamocené programy tohoto typu, které navíc postrádají dostatečnou podporu. Klíčovou strategií rozvojových zemí tak patrně zůstává jejich vlastní snaha o zvyšování kapacit, posilování soukromého sektoru a jeho partnerství s tím veřejným. Jak bylo ukázáno na příkladu Brazílie, která se stala jednou z nejúspěšnějších uživatelů systému, právě v posilování vnitřních kapacit a budování vztahů a principů společné odpovědnosti mezi soukromým a veřejným sektorem vidí mnozí akademici hlavní klíč úspěchu. To vše je potřeba, aby země mohly získávat zkušenosti se systémem, což je považováno za jeden ze zásadních faktorů jeho dalšího využívání.

5 REVIZE MECHANISMU ŘEŠENÍ SPORŮ – PODPORA ROZVOJOVÝCH ZEMÍ

Hlavním cílem této kapitoly je zhodnotit některé z nově navrhovaných úprav systému, ale i stávajících možností, které by mohly rozvojovým zemím pomoci více a lépe využívat mechanismus řešení sporů WTO. Ujednání o pravidlech a postupech řízení řešení sporů (DSU) je již od roku 1997 předmětem vyjednávání, které má vyjasnit některá jeho pravidla a zlepšit jeho uplatňování. Revize mechanismu řešení sporů byla zařazena i mezi hlavní témata jednacího kola z Dohá započatého v roce 2001.⁶² Katarské kolo vyjednávání však doposud nedospělo ke konci, a také vyjednávání týkající se mechanismu řešení sporů zatím nepřinesla žádné konkrétní výsledky. Nicméně, v rámci tohoto kola jednání i mimo něj bylo učiněno mnoho návrhů, jak celý systém revidovat a případně změnit, aby byl více nakloněn zájmům a potřebám rozvojových zemí. Rozsah diplomové práce však neumožňuje zabývat se všemi těmito navrhovanými změnami či úpravami systému řešení sporů. V závěrečné kapitole tak budou podrobněji zkoumány jen vybrané návrhy, a to s odkazem na některé z těch omezení rozvojových zemí, která byla probírána v části 3.3.

5.1 Usnadnění přístupu rozvojových zemí k systému řešení sporů WTO

Tato podkapitola se zabývá existujícími i navrhovanými možnostmi, jak lze samotný systém řešení sporů zefektivnit, zlevnit či zpřístupnit, a to především ku prospěchu malých a chudých členských zemí. Jak bylo popsáno v části 3.3.1, země, které neobchodují dostatečné množství zboží, se jen velmi zřídka stávají uživateli systému řešení sporů. Nordström a Shaffer (2007) ve své práci dokazují, že současný systém nezohledňuje rozdíly v ekonomické síle a obchodním potenciálu jednotlivých členů, protože

---

⁶² Nové kolo multilaterálního obchodního jednání bylo členskými zeměmi zahájeno v katarském Dohá, kde byl také přijat program, který je označován jako Rozvojová agenda z Dohá. Tento program obsahuje více než 20 témat pro vyjednávání, mezi které patří i mechanismus řešení sporů, ačkoli jako jediný z těchto témat nepodléhá tzv. principu jednotného závazku (*single undertaking*). Princip jednotného závazku znamená, že dokud se členské státy nedohodnou na všech probíraných záležitostech, bude se na výsledky kola nahlížet, jako by nebylo vyjednáno nic. To tedy znamená, že výsledky vyjednávání o mechanismu řešení sporů nejsou spjaty s úspěchem či neúspěchem kola jako takového

finanční a procesní náklady či časová náročnost soudního řízení nejsou úměrně snižovány s tím, jak klesá hodnota sporného nároku. Malé obchodní země jsou tak v současném systému automaticky znevýhodněny, protože se jim i v případě vítězství jednoduše nevyplatí investovat značné množství prostředků nutných k vedení sporů.

5.1.1 Více podpory rozvojovým zemím

Uvnitř WTO sice existují mnohé iniciativy finanční pomoci, které mohou rozvojové země podporovat v jejich úsilí uvnitř systému, avšak vhodnost a politická proveditelnost těchto ustanovení je, jak je popsáno v podkapitole 3.1, v mnoha ohledech přinejmenším diskutabilní. Článek 27.2 DSU sice stanovuje, že má být rozvojovým zemím od Sekretariátu poskytována technická pomoc, schopnost dostát těmto ustanovením je však velmi neuspokojivá. Právní a technická pomoc je poskytována pouze dvěma akademickými odborníky, kteří jsou zaměstnáni na částečný úvazek. Rozsah této pomoci je navíc omezen požadavkem DSU, který stanovuje, že tato pomoc může být poskytnuta až po té, co je spor předveden k WTO. I z tohoto důvodu je těchto asistenčních služeb využíváno především rozvojovými zeměmi, které jsou právě v pozici obžalovaných stran. Na početně omezený personál Sekretariátu WTO, který má být k dispozici pro řízení Panelů i Odvolacího orgánu, je tedy kladen velký tlak.

Některé návrhy, jak uvolnit tento tlak na Sekretariát se inspirovaly praxí evropského soudního dvoru, který zaměstnává tzv. generální advokáty. Ti mají v soudním systému za úkol sumarizovat argumenty daných stran, podávat doporučení o tom, kam by soudní dvůr měl směřovat svůj zájem a jaké právní záležitosti by měly být řešeny (Craig, Búrca, 2007). Někteří autoři, mezi nimi např. Chaytor (2002), navrhují, že by taková pozice poradce mohla být zřízena i v prostředí systému řešení sporů, kde by poradce mohl fungovat jako nezávislý subjekt s úkolem informovat Panely o příslušných právních předpisech GATT a dalších ustanoveních WTO včetně otázek mezinárodního veřejného práva či poskytovat nestranné názory expertů. Poradce by tedy mohl pojmout část z pracovní zátěže, které čelí Sekretariát, a ten by mohl přesunout své priority např. směrem ke kvalitnější podpoře rozvojových zemí.

Další z možností, jak usnadnit rozvojovým zemím přístup k systému je rovněž inspirována soudnictvím Evropské unie. Jak je naznačeno v předchozích kapitolách, skutečnost, že pouze vlády mohou vyvolat spor, může do jisté míry omezovat počet případů, které jsou ve WTO předneseny. Hoekman (2002) po vzoru Evropské komise navrhuje zřízení funkce tzv. zvláštního nebo veřejného prokurátora, který by měl za úkol snížit potřebu zemí jednat v systému řešení sporů tzv. na vlastní pěst. Prokurátorovi by byl udělen mandát k vyhledávání informací, identifikaci a zahajování sporu proti zemi porušující závazky WTO jménem rozvojových zemí, a to v obecném zájmu zachování smluv WTO. Dle Hoekmana by tzv. outsourcing vynucování závazků WTO mohl řešit jak nedostatek zdrojů a kapacit, tak problémy motivace, a tedy strachu z politické či ekonomické odvety, které mohou bránit vládám rozvojových zemí vést obchodní spory. Autor dodává, že i přesto, že by prokurátorem vznesený případ nemohl být podpořen hrozbou odvetných opatření, protože by nebyl přednesen jménem konkrétního státu, jeho jednání by i tak mohlo vytvářet morální nátlak na žalovanou zemi. Mnoha autory je však naznačováno, že je tato alternativa jen těžko proveditelná, a to především z důvodu obav z politické neprůchodnosti z pohledu mocných států.

Veškerá podpůrná činnost WTO totiž znamená vysokou finanční zátěž, která má plynout z již tak poměrně rozpočtu Sekretariátu. Ten je z největší části financován rozvinutými zeměmi, a jak již bylo řečeno, to může být spojeno s četnými problémy. V tomto ohledu jsou problematické i nejrůznější návrhy na vytvoření Fondu řešení sporů, který by měl být k dispozici rozvojovým zemím a měl by být rovněž z největší části financován z rozpočtu WTO.

5.1.2 Alternativní systémy řešení sporů

Další návrhy na úpravu systému řešení sporů zahrnují opatření, která by pro rozvojové země mohla vytvořit takové podmínky, které zjednoduší, zrychlí a potažmo zlevní proces řešení sporů. Jistá opatření vhodná pro případy chudých zemí již v rámci DSU existují – jsou zahrnuta v tzv. konceptu alternativního řešení sporů (Alternative dispute settlement, ADS) (Chaytor, 2002). Je to v první řadě možnost využití článku 5 DSU, který stanoví, že země může ve fázi konzultace a panelu požádat o pomoc v podobě tzv.

good offices, mediace či smírčího řízení⁶³, jak je také popisováno v podkapitole 2.2. Každá z těchto metod by mohla pro členské země znamenat méně nákladnou cestu k řešení jejich sporů. Tzv. good offices, tedy služby zprostředkování, znamenají především logistickou podporu v komunikaci mezi stranami sporu, kdy je předpokládáno, že přítomnost nějaké autority (např. generálního tajemníka WTO) může usnadnit řešení konfliktu. Mediace a smírčí řízení zahrnují aktivní účast třetí strany na jednáních mezi stranami, kdy je mediátorovi v určitých případech umožněno navrhnout nějaká řešení, jejichž přijetí stranami je však dobrovolné. Další možnost ulehčení přináší článek 25 stanovující možnost využít ve sporu zrychlené arbitrážní řízení. Toto řízení může být o dost méně nákladné, než to, které nabízí běžný proces v rámci DSU, např. proto, že se proti němu nelze odvolat. Navíc, charakter arbitrážního řízení také zaručuje vyšší pravděpodobnost, že bude prohrávající stranou rozhodnutí dodržováno. Pro uplatnění dvou výše zmíněných článků je však nutný souhlas obou zúčastněných stran a možná právě proto jich zatím v podstatě nebylo využito.⁶⁴ I když neexistují přímé důkazy o tom, že by jedna ze stran odmítla žádost druhé o využití těchto ustanovení, zdá se logické, že pokud to není v jejím přímém zájmu, strana nebude ochotna dobrovolně zlepšovat podmínky svého protivníka ve sporu. Další alternativou uvnitř DSU může být také již zmiňované ustanovení z roku 1966, které v některých případech umožňuje zrychlit celý proces řešení sporů. Uplatnění tohoto ustanovení sice nepodléhá nutnosti souhlasu obou stran, v praxi byl však zrychlený časový rámec v procesu řešení sporů využit jen jednou, a to navíc za doby GATT. I když tyto kratší časové lhůty mohou do jisté míry snížit náklad na vedení sporu, pro nezkušené rozvojové země automaticky nemusí znamenat schůdné řešení, protože ty často potřebují dostatečný prostor pro přípravu případu. Nordström a Shaffer (2007) zde upozorňují na to, že, aby pro rozvojové země mělo zrychlení procesu nějaký význam, musely by být zároveň odpovídajícím způsobem snižovány nároky, které jsou na strany sporu v procesu kladeny.

---

⁶³ V textech GATT tyto tři pojmy nerepresentují odlišné postupy, jak je to chápáno v rámci obecného mezinárodního práva, ale znamenají v podstatě stejné metody řešení sporů, které by ve skutečnosti mohly být brány souhrnně za mediaci (OECD, 1995).

⁶⁴ Článek 25 DSU byl zatím využit jen ve sporu vyvolaném Evropskou unií proti USA v záležitosti autorského zákona (United States — Section 110(5) of US Copyright Act). Rozhodčí řízení bylo dle tohoto článku vyvoláno s cílem zjistit míru anulace či narušení výhod EU v důsledku existence a používání tohoto zákona. Článek č. 5 DSU byl vyvolán také pouze jednou a to Filipínami, Thajskem a Evropskou unií ve sporu preferenčního cla poskytovaného Evropskou unií na dovážené plechovky tuňáka ze země AKT (po dohodě stran navíc nebyl spor vyvolán klasicky v rámci DSU, ale mediátor měl pouze postupovat dle článku 5 DSU).

Právě Nordström a Shaffer (2007) posunují to, co se mnozí snaží nalézt ve výše zmíněných ustanoveních, dále a navrhují vytvoření alternativního mechanismu – tzv. řízení týkající se drobných nároků (small claim procedure). Tento systém by měl koexistovat s již vyvinutým systémem DSU a měl by být použit v těch případech, ve kterých jde o malé hodnoty obchodu. Jeho zapojení do DSU má tedy především malým a nejméně rozvinutým členským zemím nabídnout přijatelnou a dostupnou alternativu. V ideálním případě by usnadnění systému a snížení finanční zátěže znamenalo, že se systém stane přístupnějším pro větší množství členských zemí, sami autoři tohoto návrhu však přiznávají, že je třeba překonat mnoho překážek, jak je nastíněno níže.

Autoři zde dávají za příklad podobné mechanismy, které fungují v jurisdicích nejvyspělejších států, ale také Evropské unie, zároveň však zdůrazňují, že je nelze jednoduše převést na úroveň WTO, tedy tam, kde se spory projednávají nikoli mezi soukromými subjekty, ale mezi státy. Nejvyspělejší vnitrostátní právní systémy dnes již většinou obsahují speciální řízení pro drobné nároky, jejichž primárním účelem je poskytnout větší přístup ke spravedlnosti těm jedincům či podnikům, pro které jsou klasické soudní systémy příliš finančně nebo časově nákladné. Např. ve Spojených státech vznikaly takovéto soudní mechanismy již na počátku 20. století s cílem podpořit střední a malé podnikatele v jejich právu vymáhat drobné pohledávky. Od roku 2009 funguje možnost využít zjednodušeného občanskoprávního řízení i na nadnárodní úrovni, a to konkrétně mezi zeměmi Evropské unie. Je však třeba zdůraznit, že tyto zkušenosti vyspělých států či EU s podobným typem právního mechanismu slouží spíše jako základní východisko či filozofie k odůvodnění, proč ho ve WTO využít, než jako institucionální model vhodný k následování. Existuje mnoho otázek, které je třeba před uvážením zavedení mechanismu v praxi zodpovědět. Především je nutné jasně určit, jak a za jakých okolností by měl mechanismus fungovat, jaké země by k němu měly přístup a jak zajistit, aby dualistický systém nevedl k problémům, pokud jde o soudržnost celé judikatury WTO. Je také nutné poznamenat, že i když je návrh na zavedení řízení o malých nárocích často zmiňován v literatuře týkající se tématu reformy DSU, prozatím zůstává jen v teoretické rovině. Pouze některé z dílčích návrhů těchto autorů (např. zavedení permanentního Panelu či omezení některých procedur) jsou zahrnuty v probíhajících jednáních o revizi DSU. Sami autoři přiznávají, že cílem celé práce je spíše vznést otázky k další diskuzi o tomto návrhu, který je navíc potřeba dále zkoumat.

Jak již bylo řečeno, řízení týkající se malých nároků má přinést především zjednodušení v systému, který je pro mnoho států příliš složitý a nákladný. V první řadě je problém v časové náročnosti procesu. Davey (2003) zde navrhuje urychlit tyto procesy zrušením některých jeho postupů⁶⁵ a zkrácením či upravením některých lhůt. V souvislosti s celkovou reformou systému DSU je jednou z nejčastěji navrhovaných změn ta týkající se zavedení Panelu se stálými zástupci. V první kapitole bylo zmíněno, že zástupci Panelu jsou v současném systému nominováni na ad hoc bázi ze seznamu, který je schvalován členy WTO. Argumenty pro stálý orgán zahrnují za prvé potenciální zkrácení fáze Panelu, protože v současném systému je složení Panelu často předmětem vleklých dohadů mezi stranami.⁶⁶ Druhým zásadním důvodem je zajištění kvalitnějšího a potažmo opět rychlejšího rozhodování, jelikož stálý Panel by znamenal větší stabilitu, jednotnost a vyšší profesionalitu v rozhodování.⁶⁷ Hoekman a Mavroidis (2000) navíc upozorňují na fakt, že členy Panelu se stávají úředníci členských zemí placeni svými vládami. Na jednu stranu lze říci, že takové pravidlo snižuje náklady WTO, pro malé rozvojové země to však znamená vysoké náklady příležitosti, vzhledem k jejich omezenému zastoupení v Ženevě i k omezeným znalostem v oblasti práva a obchodu obecně. Permanentní list zástupců Panelu by znamenal výraznější potřebu financování z rozpočtu WTO, což by na druhou stranu záviselo na podpoře většiny členských zemí.

Nordström a Shaffer (2007) jdou ve svých plánech na zjednodušení procesu opět dále a navrhují navíc omezit nutnost některých slyšení a administrativních procedur v procesu i rozsah dokumentů, které je nutné vyplnit při podání stížnosti, a také zkrátit dobu pro vydání rozhodnutí. Omezení by se mělo týkat i odvolacího řízení, které je rovněž časově i finančně velmi nákladné. V upraveném systému by nebyla automaticky přijímána žádost o odvolání, avšak z důvodu zachování dojmu soudní přesnosti by strany ve sporu mohly v případě zájmu požádat Odvolací orgán o povolení k přezkoumání jejich případu, podobně jak tomu je v soudnictví USA, který využívá tzv. principu

---

⁶⁵ Místo dvou zasedání DSB před ustanovením Panelu by probíhalo pouze jedno. Zrušen by byl např. také tzv. prozatímní přezkum (interim review) prováděný Panelem před vydáním jeho zprávy.

⁶⁶ Ve ¾ sporů přednesených v letech 2004 až 2006 nakonec o složení Panelu musel rozhodnout generální tajemník WTO, což spor prodloužilo vždy o několik měsíců (Nordström, Shaffer, 2007).

⁶⁷ Na současné Panely jsou dnes kladeny stále vyšší nároky s tím, jak se zvyšuje celková náročnost všech případů. Šest měsíců, které jsou v DSU vyhrazeny pro tvorbu rozhodnutí Panelem, je téměř ve všech případech nedostačující a dochází tak často k prodlužování lhůt.

certiorari.⁶⁸ Povolení by bylo poskytnuto pouze ve výjimečných případech, kde by Odvolací orgán zjistil, že Panel buďto neměl pravomoc, nebo že jeho rozhodnutí bylo z pohledu práva jasně chybné. Co se týká složení Panelu, autoři návrhu jsou rovněž přesvědčeni, že vytvoření orgánu se stálým zastoupením je vhodnou úpravou pro potřeby řešení malých sporů. Autoři také předpokládají, že by ustanovení trvalého orgánu pro záležitosti malých nároků mohlo otevřít cestu k ustanovení stálého Panelu v rámci celého DSU, který by pak mohl řešit oba typy sporů. Jediný stálý Panel by, kromě výše zmíněného, mohl pomoci snížit finanční zátěž, protože by např. odpadla nutnost cestovních a ubytovacích nákladů. V tomto případě je však otázkou, do jaké míry by tato výhoda byla relevantní, vzhledem k nutnosti zvýšit počet členů Panelu, kteří by navíc byli zaměstnáni na plný úvazek. Větší odbornost a důraz na zkušenosti jednotlivých členů Panelu jsou v této souvislosti žádány také z důvodu omezení možnosti odvolacího řízení a za druhé z důvodu nutnosti posuzovat, zda jsou jednotlivé spory pro tuto alternativní řízení vhodné, jak je probíráno v následujícím odstavci.

Problém totiž vyvstává s odpovědí na otázku, jaké spory by měly spadat pod upravený mechanismus. Autoři zde nabízejí tři hlediska, podle kterých by měl být přístup určován. První je logicky hledisko výše peněžní hodnoty pohledávky, o kterou v daném sporu jde. Využití alternativního řízení by tedy bylo možné pouze u nároků do předem stanovené výše. Z hlediska potenciálních dopadů, které by spor mohl mít, se nabízí otázka, zda by měla mít rozhodnutí v případech drobných nároků stejnou váhu ve smyslu tvorby judikatury WTO⁶⁹, jako mají klasická rozhodnutí Panelu či Odvolacího orgánu. Autoři návrhu se zde klaní k variantě, aby zjednodušené řízení bylo možné využít pouze u těch typů případů, které již byly ve WTO projednávány a existuje tak ohledně jejich řešení nějaký precedens. Z opačného pohledu, rozhodnutí přijatá Panelem v záležitostech malých pohledávek by neměla mít žádný precedentský význam pro budoucí případy. Tím by se dalo řešit i potenciální zneužití systému – i spory zahrnující nízké hodnoty obchodu totiž mohou mít v některých případech významné systémové či politické důsledky. Nicméně, rozhodování o tom, zda je v konkrétním sporu možné využít zjednodušeného systému, by mohlo být pro Panel v některých případech obtížné a časově náročné. Navíc požadavek zavedení precedentu pro spory o malých pohle-

---

⁶⁸ Na základě tohoto principu mohou být případy předány k vyšší instanci k přezkoumání (Chromá, 1997).

⁶⁹ Článek 3.2 DSU říká, že systém řešení sporů má sloužit k vyjasnění stávajících ustanovení dohod WTO v souladu s obvyklými pravidly výkladu mezinárodního veřejného práva (WTO, nedatovánoD).

dávkách do jisté míry zužuje celkový okruh možností, v rámci kterého by tyto malé spory mohly být řešeny. Autoři však věří, že ten by se postupem času mohl zvyšovat s tím, jak bude přibývat případů řešených klasickou cestou, které budou moci dále vytvářet judikaturu WTO.

Poslední otázkou je to, jaké země by k řízení týkající se drobných pohledávek měly mít přístup. Při uplatnění kritéria velikosti daných pohledávek by teoreticky bylo možné, aby byl upravený systém otevřen pro všechny členy WTO. Účelem celé studie je však rozvést debatu o tom, jak zlepšit přístup k systému především malým a chudým zemím. Její autoři se tak samozřejmě přiklánějí k variantě, která přístup k upravenému systému omezuje, i když uznávají, že je to politicky velmi citlivé a navíc by to mohlo zjednodušený proces paradoxně opět o něco prodloužit či zkomplikovat. Na obranu svého názoru podávají příklady z praxe některých vyspělých států, kde bylo podobně upraveného systému využíváno především bohatšími a zkušenějšími žalobci, kteří pak využívali těchto zkušeností ve sporech proti chudším a zranitelnějším soupeřům. Otázkou však zůstává, jakým způsobem určit země způsobilé využívat tohoto systému. Autoři se shodují na tom, že pro tento účel jsou rozvojové země příliš širokou, a co se týká definice, problematickou skupinou. Nejvíce se nabízí omezit přístup k systému pouze nejméně rozvinutým zemím, které jsou jasně definovány, navíc je pravděpodobné, že jsou skupinou, které by systém drobných nároků mohl nejvíce prospět. Jak je ukázáno v příloze č. 3 – nejméně rozvinuté země jsou skupinou s nejmenšími obchodními podíly na světě. Z tabulky je však také patrné, že nejsou jedinými zeměmi s velmi malými podíly na světovém obchodu. Zdálo by se tedy vhodné zpřístupnit systém např. i malým ostrovním národům a zemím s velmi nízkými příjmy. Může být např. využita metodika ACWL k určování kategorií zemí na základě jejich podílu na světovém obchodu a HDP přepočítaného na osobu, jak je popsáno v podkapitole 4.1.1. Další možností by bylo využít, jak bylo použito v dohodě o subvencích a vyrovnávacích opatřeních WTO či vymezení Světové banky, v rámci kterého jsou země rozděleny na základě jejich HND na obyvatele.⁷⁰

---

⁷⁰ Kategorie rozpoznávají země s nízkým příjmem (low income), s nižším středním příjmem (lower middle income), s vyšším středním příjmem (upper middle income) a s vysokým příjmem (high income).

5.1.3 Náhrada nákladů za právní služby

Dle Esserman a Howse (2003) je jednou z možností, jak řešit otázku nerovnováhy mezi zeměmi na různé úrovni ekonomického rozvoje, zavést pravidlo odškodnění nákladů, tzn. požadovat, aby v případě, že rozvinutá země prohraje případ proti jedné z rozvojových zemí, musí tato země zaplatit alespoň část soudních nákladů vítěze. Pokud jde o tento návrh, mnoho autorů uznává, že je jen těžko politicky průchodný. Shaffer (2003) však nabízí několik možností, jak tento návrh uplatňovat v praxi tak, aby se dospělo uspokojivého řešení pro všechny strany. Jedním z hlavních odůvodnění tohoto návrhu je nevyhovující struktura nápravných opatření poskytovaných v DSU, jak bude probíráno v následující podkapitole. Současný systém může motivovat mnoho svých uživatelů k tomu, aby protahovaly soudní spory s cílem získat výhody nad slabšími protivníky omezenými nedostatkem zdrojů. Mnoho rozvojových zemí tato praxe nutí upustit od potenciálního vedení sporu či v probíhajících případech souhlasit s rychlým kompromisem. Uplatnění pravidla náhrady by ale dle Shaffera mohlo tuto praxi omezit. Je nutné poznamenat, že konečným cílem tohoto pravidla nemá být náhrada poplatků za právní zastoupení jako taková, ale spíše vytvoření pobídek pro členské země, aby dodržovaly své závazky v rámci WTO, a to především vůči nejchudším zemím světa.

Podpora k tomuto návrhu může být hledána v soudní praxi většiny vyspělých zemí, kde je běžným pravidlem ukládat neúspěšné straně ve sporu povinnost zaplatit všechny náklady a poplatky vítězné strany. Stejně jako u návrhu v předchozí podkapitole, i zde je však velmi obtížné nalézt jednoduchou paralelu pro obchodní spory mezi jednotlivými suverénními státy na půdě WTO a uplatňování takového pravidla uvnitř DSU tak nelze přijmout bez výhrad. Shaffer (2003) se však snaží některé z potenciálních problematických míst řešit. Stanovení výše požadované náhrady by dle něj mohlo jednoduše čerpat z praxe vyspělých států. Podobně jako článek 22 DSU stanovuje, že výše pozastavení výhod při uplatnění odvetných opatření má být určena v arbitrážním řízení, by mohlo být provedeno i rozhodnutí o tom, jaká strana zvítězila a v jaké výši jí mají být právní výlohy uhrazeny. Navíc, aby toto pravidlo pro členství WTO nebylo příliš zatěžující, respektive neprůchodné, je třeba stanovit nějaký strop. S cílem vyhnout se zdoluhavým rozhodčím řízením by mohla být výše plateb omezena např. opět dle kategorií vytvořených ACWL. Stejně tak, jako jsou v této organizaci určovány ceny

za právní služby pro jednotlivé kategorie členských zemí, by i výše náhrady za právní výlohy mohla být pro jednotlivé země odstupňována. Nejméně rozvinuté země by mohly, v případě jejich vítězství ve sporu, získat plnou náhradu za své výlohy, zatímco výlohy relativně vyspělejší rozvojové země by byly hrazeny jen z části.

5.2 Účinnější nápravné prostředky

Účast na systému řešení sporů není jen o efektivním vedení daného soudního sporu, ale znamená také schopnost sjednání rychlé nápravy obžalovanou stranou v případě, že Panel či Odvolací orgán rozhodne o její vině (Warwick Commission, 2007). Následující část práce tak zaměřuje pozornost na možnosti zlepšení systému DSU s ohledem na jeho odvetná opatření. Jak je popisováno v části 2.3, mechanismus řešení sporů WTO dává vítězné straně sporu právo využít v případě potřeby jisté formy odvety. Nejméně tato odvetná opatření (v praxi s nejčastěji zvýšení obchodních bariér) mohou mít z rukou slabých zemí jen nepatrný dopad na trhy země, která byla shledána vinnou, zatímco pro rozvojovou zemi samotnou mohou znamenat významná ekonomická i sociální ohrožení. Dá se říci, že ačkoli je dnes systém WTO charakterizován silnou procesní legalizací, pokud jde o pravidla vynucování rozhodnutí, zůstává stále výrazně mocensky orientovaný (Shaffer, 2008). Při pohledu na dosavadní užívání systému řešení sporů v GATT i WTO, jak je ukázáno v podkapitole 3.3.4, se však ukazuje, že odvěta jako taková v systému nehraje tak velkou roli, jak by se mohlo zdát. Avšak nehledě na to, co ukazuje vývoj celého systému, mnozí považují mechanismus odvetných opatření za nevyhovující a problematický a pokud jde o reformu DSU, velmi hodně návrhů adresuje právě tyto aspekty. I přesto, že mnoho z nich je často považováno za velmi kontroverzní, je potřeba, aby rozvojové země i nadále hledaly průchodné způsoby, jak reformovat nápravný systém a zároveň se snažily pochopit současná pravidla hry tak, aby je mohly co nejlépe využít ve svůj prospěch. Je však nutné mít na paměti, že všechny navrhované reformy by měly být nastaveny tak, aby odvěta nebyla brána jako cíl, ale jako prostředek k co nejrychlejšímu dosažení dodržování pravidel WTO.

5.2.1 Kolektivní odvěta

Jednou z možných cest k nápravě nerovnováhy ekonomické moci a obchodního potenciálu mezi stranami sporu a zvýšení efektivity dosavadních odvetných opatření je myšlenka kolektivní odplaty. Tento návrh byl poprvé předložen již v roce 1965 Brazílií a Uruguají, avšak ostatními smluvními stranami GATT nebyl podpořen. Za působení současného DSU pak opakovaně přichází podobné návrhy, a to nejčastěji z řad rozvojových zemí. Africká skupina předkládající reformu DSU v ní navrhuje mimo jiné to, aby byly všechny rozvojové země oprávněny kolektivně uplatňovat odvetná opatření, tedy společně zvýšit obchodní bariéry proti rozvinuté členské zemi, která byla v systému DSU shledána vinnou (Mosoti, 2003). To vše má být navíc prováděno bez ohledu na požadavek zmíněný v článku 22.4 DSU, který stanoví tzv. standard ekvivalence, tedy že rozsah odvetné akce (pozastavení výhod či jiných závazků) má být ekvivalentní úrovni snížených výhod, které byly původním předmětem sporu. Ve stanovisku skupiny nejméně rozvinutých zemí je navíc navrhováno, aby bylo využití kolektivní odplaty v případě výhry rozvojové nebo nejméně rozvinuté země povoleno automaticky, a to na základě konceptu zvláštního a rozdílného zacházení (Sharmin, 2012).

Tento návrh, který by znamenal významný zásah do struktury DSU, však čelí silné opozici ze strany některých vyspělých zemí. I když by z teoretického hlediska mohla tato úprava nápravných prostředků DSU poskytnout rozvojovým zemím účinný prostředek k vymáhání práv WTO, proveditelnost tohoto návrhu naráží na několik praktických překážek. Jednou z nich je již zmíněná ignorace souladu mezi výší odvetných opatření a původním porušením obchodních pravidel WTO odsouzenou členskou zemí. Pokud by kolektivní odplata měla být uplatňována podle tohoto pravidla, je otázkou, jak a do jaké míry by právo využít jí mělo být rozděleno mezi jednotlivé participující členy. Navíc, lze očekávat, že by takový druh odvety měl velký vliv na tradiční bilaterální charakter řešení sporů WTO – kolektivní odplata by znamenala spíše trest, což je v rozporu se samotnou podstatou a účelem nápravných opatření ve WTO.

Dalším praktickým problémem kolektivní odplaty může být, to že znamená přímé vměšování do suverenity jednotlivých členských států (Hoekman, 2011). Je totiž otázkou, zda by členové, kterých by se porušení pravidel WTO přímo netýkalo, byli ochotni podílet se na odvetě, která by potenciálně poškozovala či narušovala jejich obchodní

vztahy s obžalovanou členskou zemí. Navíc, i kdyby tyto země byly ochotné podstoupit tato rizika, stejně by postrádaly vnitřní pobídky k provádění této odvety, jak je běžné u bilaterálního modelu odplaty. V tom případě má totiž stěžující členská země, která zvítězila v obchodním sporu, dostatečné důvody k tomu uplatňovat takovou strategii odplaty, která maximalizuje soulad obžalované země s rozhodnutím orgánů DSU. Tak je tomu z důvodu tlaku domácích exportních skupin, jejichž zájem je vrátit původní narušení obchodních pravidel do původního stavu. V případě kolektivní odvety, kde třetí strany nejsou nijak ovlivněny obchodní politikou obžalovaného státu, však takové podněty neexistují a potenciální odvetná strategie se tak nebude ubírat směrem k navození souladu s pravidly WTO, ale spíše k uspokojení potřeb domácích protekcionistických skupin. Dá se tedy říci, že uplatnění kolektivní odplaty by ve svém důsledku spíše zvyšovalo globální obchodní bariéry mezi státy, než tlačilo na odsouzené země, aby své nekonzistentní obchodní politiky odstraňovaly (Nzelibe, 2007).

Tyto předpoklady tak vysvětlují, proč návrh kolektivní odvety není schopen dosáhnout výraznější podpory. Shadikhodjaev (2009) však nevylučuje, že do budoucna by se to mohlo změnit a kolektivní odplata nebo některá z částí tohoto návrhu by mohla být zavedena. Poznává zde, že v éře globalizace se může charakter řešení sporů WTO v průběhu času měnit a potřeba jiných než bilaterálních mechanismů vynucování závazků by se mohla stát reálnější. V každém případě je ale třeba brát kolektivní odplatu více realisticky. Přijatelnějším krokem by tak bylo omezit rozsah členů způsobilých k jejímu využití pouze na ty země, které jsou v daném případě nějakým způsobem ovlivněny. Zde by pak menší rozvojové země mohly těžit z přítomnosti silnějších spolužalobců, protože odvetná síla by byla poměrně rozdělena mezi slabší a silnější členské země. Důležité by také bylo dodržovat tzv. standard ekvivalence, a tedy omezit rozsah odplaty pouze na úroveň původního poškození.

5.2.2 Křížová odvěta

Další z možností, na kterou se upírá mnoho pozornosti, a která by dle mnoha akademiků mohla vyrovnat slabé vyhlídky rozvojových zemí na vynucování jejich práv ve WTO, v rámci DSU již existuje. Je jí již zmíněná křížová odvěta, které je dle článku 22.3 DSU možno využít v tom případě, kdy je v arbitrážním řízení zemi přiznáno, že není možné

nebo efektivní pozastavit koncese, tedy vzájemná obchodní zvýhodnění, ve stejném odvětví nebo dohodě, kde bylo nalezeno porušení. V řízení má být také prokázáno, že okolnosti jsou natolik závažné, že je třeba usilovat o pozastavení koncesí v rámci jiných sektorů či dohod, než ve kterých byl původní spor řešen. Při pohledu na případy řešené v systému řešení sporů zjišťujeme, že takováto odvěta byla Orgánem pro řešení sporů povolena pouze třikrát a k faktickému použití zatím nedošlo ani jednou. Na druhou stranu, ve všech třech případech šlo o povolení pro rozvojovou zemi.⁷¹ Dá se říci, že se zde jedná o jistý paradox vzhledem k tomu, že křížová odvěta byla do DSU zahrnuta na žádost vyspělých zemí, nejvýrazněji pak z iniciativy USA. Tyto země měly pocit, že pokud by došlo na spory týkající se práv duševního vlastnictví zaměřených proti rozvojovým zemím, které by následně neplnily své povinnosti s ohledem na rozhodnutí DSB, odvetná opatření by byla efektivní, jen pokud by byla cílena na oblast zboží. To je vcelku logické, vzhledem k tomu, že většina z rozvojových zemí vlastní jen málo, pokud nějaké ochranné známky či patenty. I přes velké námitky rozvojových zemí bylo ustanovení o odvetě křížem nakonec přijato (Hudec, 2002). Jak již bylo řečeno, jediné tři případy této odvěty byly doposud povoleny rozvojovým zemím.

Potenciál tohoto ustanovení DSU však zatím nebyl plně využit, a je tak těžké určit, zda je pro rozvojové země vhodným prostředkem k vyrovnání podmínek při uplatňování nápravných opatření. Spadano (2008) se zabývá touto otázkou, přičemž zužuje možnost využití křížové odplaty pouze pro oblast dohody TRIPS, která dle něj může být pro rozvojové země nejvíce prospěšná. Své tvrzení zdůvodňuje tím, že taková odplata dává z ekonomického hlediska větší smysl než ta opatření namířená proti oblastem týkajícím se zboží i služeb. Zvyšovat obchodní bariéry totiž pro rozvojovou zemi může znamenat vlastní ohrožení ekonomického rozvoje, jak již bylo probíráno výše. A naopak, pozastavení ochrany práv duševního vlastnictví bude pro rozvojové země spíše přínosem, protože využití těchto práv by mohlo být k dispozici za nižší ceny. Jinými slovy, odplata v rámci dohody TRIPS je na rozdíl od klasické možnosti cílena k faktickému prospěchu rozvojové země. Hudec (2002) zmiňuje další možnou výhodu takové odvěty, a to, že cílí na některé velmi významné a mocné ekonomické sektory. Vlastníci např. farma-

---

⁷¹ Prvním případem byl možná nejznámější spor v historii WTO přednesený Ekvádorem a dalšími třemi latinskoamerickými zeměmi a Spojenými státy proti Evropské unii v záležitosti preferenčního režimu uplatňovaného Evropskou unií na dovoz banánů. Oba zbývající spory, kde Orgán pro řešení sporů povolil odvetu křížem, byly namířeny proti USA. V prvním případě to byla Antigua a Barbuda ve sporu týkající se poskytování hazardních a sázkových služeb a ve druhém to byla Brazílie, které bylo povoleno využít této odplaty ve sporu týkajícím se dotací na bavlnu, jak je podrobněji popisováno v kapitole 3.3.4.

ceutických firem či společností v oblasti informačních technologií jsou zaštitěni mocnými lobbistickými skupinami a v případě legitimního snížení jejich práv k duševnímu vlastnictví na základě odvety WTO je pravděpodobné, že budou usilovat o rychlou nápravu. A tak, i když rozvojové země v porovnání s vyspělými členy disponují malou odvetnou silou, tato malá síla může mít v případě narušování práv duševního vlastnictví podstatně závažnější účinky.

Možnost využít křížové odplaty v oblasti práv duševního vlastnictví by však neměla být přeceňována (Hudec, 2002). Potenciální narušení povinnosti TRIPS přináší některé právní, ekonomické i administrativní obtíže, které jsou v porovnání s klasickým odvetným opatřením, kde jde o pouhé zvyšování obchodních bariér, nesrovnatelné. Především malé rozvojové země nemusí být připraveny těmito překážkám čelit. Dá se také předpokládat, že bude poměrně obtížné odůvodnit v procesu řešení sporu použití křížové odplaty, a to platí naopak především pro větší rozvojové země. Jak se ukázalo v případě Ekvádoru, který je poměrně malou rozvojovou zemí, i zde bylo odůvodnění pro využití odplaty křížem v některých ohledech problematické a země jen částečně přesvědčila rozhodce o tom, že splňuje podmínky pro využití této odvety pro dohodu TRIPS.⁷² V souvislosti s tím je zmiňován návrh skupiny devíti rozvojových zemí⁷³, které požadují, aby žalující rozvojové země, která ve sporu proti některé z těch vyspělých, dospěla do bodu využití odvetných opatření, bylo automaticky, tedy bez nutnosti udání důvodů zmíněných v článku 22.3 DSU, umožněno pozastavit výhody a další povinnosti vyplývající z WTO v rámci odvětví i dohod dle jejího vlastního výběru. Právě proto, že by tato úprava nejlépe sloužila především těm velkým rozvojovým zemím, je nepravděpodobné že by byla ve WTO přijata. Sharmin (2012) navrhuje omezit právo na automatické povolení odvety křížem pouze pro velmi chudé rozvojové země.⁷⁴ Nicméně, jak již bylo řečeno, právě tyto země budou mít s využitím odvety křížem největší praktické problémy. Pokud jde výhradě o nejméně rozvinuté země, aby tyto země mohly uvažovat o možnostech nápravných opatření v potenciálních sporech,

---

⁷² Na rozhodčích bylo, zda uznají, že využití klasických odvetných opatření není v případě Ekvádoru efektivní podle článku 22.3. Hudec (2002) upozorňuje na to, že ve skutečnosti arbitři, v tomto vůbec prvním případě řešícím možnost využití křížové odvety, rozhodovali také o dlouho přetrvávající domněnce, že obchodní odplata je pro rozvojové země neúčinným nástrojem.

⁷³ Mezi země, které navrhly tuto reformu DSU, patří Indie, Kuba, Honduras, Indonésie, Malajsie, Pákistán, Srí Lanka, Tanzanie a Zimbabwe.

⁷⁴ Například pro členské rozvojové země uvedené v příloze VII dohody o subvencích a vyrovnávacích opatřeních, tj. nejméně rozvinuté země a rozvojové země s HDP na obyvatele menším než 1000 amerických dolarů.

je před nimi ještě dlouhá cesta. Navíc, vzhledem k tomu, že tyto země až do 1. července 2013 nejsou povinny řídit se dohodou TRIPS⁷⁵(WTO, 2005), prozatím ani nemají prostor pro uplatnění odvetných opatření v této oblasti.

5.2.3 Finanční kompenzace

Jednou z nejčastěji navrhovaných alternativ je žádat namísto obchodní odplaty (zvyšování obchodních bariér) peněžní kompenzaci či finanční náhradu škody. V rámci systému existuje jistá možnost uchýlit se k finanční kompenzaci, a to před tím, než má dojít k odvetným opatřením. V tomto případě se strany mají dohodnout na vzájemně přijatelném řešení, které může mít i podobu finančního vyrovnání. Této možnosti již bylo využito, a to ve sporu, který byl vyvolán Evropskou unií proti USA v záležitosti autorského zákona. Nejruznější návrhy na zahrnutí finančních kompenzací mezi nápravná opatření systému řešení sporů jsou zahrnuty do probíhající revize DSU. Jedná se např. o návrhy jdoucí od finančních pokut, které by měly být vypláceny namísto klasické obchodní odvety, až po tzv. retrospektivní finanční náhradu škody, kde by zemi měla být proplacena částka úměrná újmě způsobené činnostmi, která byla v procesu sporu shledána jako neslučitelná s pravidly a povinnostmi WTO. Návrh zpětného peněžního odškodnění rozvojových zemí se v systému objevil už v roce 1965, kdy byl však stejně jako zmíněná kolektivní odplata zamítnut. I v současné době je proti podobným návrhům vznášeno mnoho námitek. Problém je dle mnohých spatřován v tom, že finanční kompenzace by nejpravděpodobněji byla financována ze státních rozpočtů, tedy od daňových poplatníků, což by mohlo v některých případech znamenat ekonomické či politické obtíže (Nzelibe, 2007).

Mnoho studií však poukazuje na to, že pro rozvojové země by mohlo být prospěšnější žádat finanční odškodnění spíše než využívat konvenční odplaty v podobě zvyšování obchodních bariér, které jim v konečném důsledku mohou spíše uškodit. Jednou ze zásadních výhod této alternativy je to, že finanční platba neomezuje obchod mezi členskými zeměmi a nenarušuje tedy princip volného obchodu, který je podstatou existence WTO (Bronckers, Van den Broek, 2005). Finanční kompenzace navíc nebude

---

⁷⁵ Výjimka pro farmaceutické patenty a některá marketingová práva platí až do roku 2016 (WHO, nedatováno).

zatěžovat „nevinné“ spotřebitele ani podnikatele členské země, která vykonává odvetu. V určitých případech by také mohla pomoci odškodnit soukromé subjekty, které byly poškozeny nelegálními opatřeními některého člena WTO. Zastánci této alternativy také upozorňují na některé mezinárodní obchodní dohody, kde možnost nápravy v podobě finančních plateb již funguje.⁷⁶ Horlick a Fennel (2011) mají za to, že možnost finančního vyrovnání by pro potenciálně žalující rozvojovou zemi mohla znamenat vidinu nějaké skutečné úlevy v procesu sporu a pozměnit tak analýzu nákladů a přínosů vedení sporu zmíněnou v části 3.3. V konečném důsledku by tato alternativa mohla znamenat větší účast rozvojových zemí v systému.

Nicméně stejně jako předchozí návrhy na reformu nápravných opatření DSU se i tento potýká se značnými teoretickými i praktickými problémy. Mnoha kritiky je zdůrazňován fakt, že i v případě využití finanční kompenzace stále zůstává jeden z hlavních problémů odvetných opatření z pohledu rozvojových zemí, a to jak přinutit zemi, aby sjednanou finanční pokutu zaplatila (Mercurio, 2008). Na druhou stranu, jedním z často zmiňovaných praktických problémů je i to, že finanční kompenzace budou podněcovat (především velké a bohaté země) k tomu, aby se z dodržování pravidel WTO vykupovaly (Shaffer, 2003). Jinými slovy, velké země by se v některých např. citlivých případech mohly uchýlit k využití dlouhodobé finanční kompenzace vůči žalujícímu státu, spíše než k odstranění narušujících obchodních praktik.

Pokud jde o reformu odvetných opatření DSU, jedním z problémů návrhu finanční kompenzace může být i jeho nejednotnost. Pro prosazení reformy je tedy důležité stanovit nějaká jasná pravidla a především určit to, jakým způsobem a za jakých okolností by této možnosti mohlo být využito. Jednu z cest, kterými by se tato reforma mohla ubírat, podává Davey (2010). Ten navrhuje využít peněžních plateb pouze jako alternativy existující vedle klasického odvetného opatření, potažmo vedle křížové odvetty. Pro využití této alternativy by bylo stejně jako u křížové odvetty nutné dokázat, že konvenční odvetné opatření není v konkrétním sporu účinné. Klasická odveta ve formě zvýšení obchodních bariér by pak měla zůstat jako poslední instance, ke které

---

⁷⁶ Finanční kompenzace byla zavedena např. v rámci některých aspektů Dominikánsko – středoamerické dohody o volném obchodu – DR-CAFTA (Dominican Republic–Central America Free Trade Agreement) nebo v dohodách o volném obchodu mezi USA a Marokem, Singapurem či Chile. V těch je stanoveno, že strana, která poruší dohodu, může jako kompenzaci zaplatit roční peněžní pokutu, namísto toho, že jí budou pozastaveny některé z výhod vyplývajících z dohody (Bronckers, Van den Broek, 2005).

by se poškozená země mohla uchýlit v případě, kdyby žalovaná strana nedostála svým povinnostem v podobě platby finanční kompenzace. Limão a Saggi (2008) se však domnívají, že pokud bude v rámci systému finanční kompenzace nakonec stejně využito obchodní odvety, nebude mít tato možnost velký efekt. Dle těchto autorů by finanční kompenzace mohla být mezi státy sjednávána bilaterálně jako součást vzájemně přijatelného řešení. Takový systém by však mohl fungovat jen v případě, že se země předběžně dohodnou na vytvoření vázaného účtu pro tyto platby, do kterého budou všichni přispívat. Pokud by bylo dosaženo takové dohody, hrozba obchodní odvety by dále nebyla potřeba. Autoři také dodávají, že chudé země by mohly být od nutnosti placení těchto příspěvků osvobozeny.

5.3 Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo poukázat jen na některé z mnoha návrhů na změnu systému řešení sporů a zhodnotit jejich potřebnost i potenciální využitelnost v praxi. Ačkoli revize systému, která probíhá v rámci rozvojové agendy z Dohá, není závislá na celkovém úspěchu či neúspěchu celého vyjednávacího kola, zatím nebylo dosaženo konkrétních výsledků. Je zřejmé, že existuje jisté napětí mezi snahou zavést spravedlivější a pro rozvojové země příznivější systém řešení sporů a skutečnou politikou mezinárodního vyjednávání (Shaffer, 2003). Pravděpodobnost dosažení třebaže jen některých z nabízených změn je mnohými považována, a to i díky celkovému pohledu na mezinárodní obchodní vyjednávání, jako velmi nízká. Na druhou stranu však pro mnohé z těchto návrhů existují pádné důvody, a tak je třeba pro jejich případný úspěch alespoň připravovat půdu – dále je detailně a pragmaticky zkoumat a ověřovat případné způsoby a důsledky jejich provedení.

Pro mnoho rozvojových zemí jsou částky potřebné na vedení sporu tak zásadní, že o účasti na systému ani neuvažují. Zdá se však, že právní pomoc poskytovaná v rámci Sekretariátu WTO není pro potřeby rozvojových zemí dostatečná a alternativní systémy řešení sporů zase nejsou správně nastaveny, jak dokazuje jejich zanedbatelné využívání. I když se tento návrh zatím vyskytuje pouze v teoretické rovině, ustanovení paralelního systému řešení sporů pro spory zahrnující malé hodnoty obchodu by do budoucna mohlo být jedním z vhodných řešení problému nedostatku zdrojů a kapacit

v rozvojových zemích. Jedním z prvních kroků jdoucích touto cestou by mohla být snaha o prosazení permanentního Panelu, ale také omezování rozsahu dokumentů potřebných k vedení sporů i některých lhůt rozhodovacích orgánů či sledování a označování vhodných případů pro tento typ systému prováděné Panelem a Odvolacím orgánem (Bohl, 2009).

Mnoho návrhů, které jsou součástí probíhající revize DSU a často se objevují i v odborné literatuře, se snaží řešit nerovnost v odvetné kapacitě členských zemí i ekonomickou neefektivnost, kterou odvetná opatření v podobě zvyšování obchodních bariér, představují. Jednou z nejdéle prosazovaných možností je využít zde nediskriminačního přístupu a prosazovat kolektivní odvetu. Dá se však říci, že silnější nástroje odvety sice mohou vést k větší shodě s pravidly WTO, ale za cenu narušení spolupráce mezi zeměmi. Jak tvrdí oponenti tohoto, návrhu – cílem odvety nemá být trest, avšak nastolení rovnováhy mezi právy a povinnostmi. Za jistých okolností by pákový efekt v rámci vynucování závazků WTO mohla zvýšit v systému již existující možnost křížové odvety. Doposud však této alternativy příliš využíváno a její úspěch tak do značné míry bude záviset na tom, zda budou podávány další žádosti o taková oprávnění a zda budou v případě povolení úspěšně realizována (Spadano, 2008). Nedávný případ Brazílie, která získala povolení ke křížové odplatě ve sporu proti USA, by mohl povzbudit i další rozvojové země k následování této možnosti. Možná nejschůdnější cestou, jak řešit neadekvátnost nápravných opatření, by mohlo být prosazení finanční kompenzace, jako součásti vzájemně přijatelného řešení mezi stranami sporu. Rozhodnutí Kongresu Spojených států o ustanovení fondu pro financování právě takových kompenzací by mohlo znamenat, že se změna v systému odvetných opatření může posouvat právě tímto směrem (Hoekman, Kostecki, 2011).

6 ZÁVĚR

V současné době je účinný mechanismus řešení obchodních konfliktů zásadním předpokladem pro fungování mnohostranného obchodního systému. Většina mezinárodních organizací doposud spoléhá na diplomatické způsoby řešení sporů, což je však v některých případech problematické, protože při rozhodování budou vždy brány v potaz především ekonomické a mocenské rozdíly mezi státy. Vytvoření formálního a závazného systému řešení sporů v rámci WTO je tak oprávněně považováno za jeden z největších úspěchů této organizace. V rámci nového Ujednání o řešení sporů dochází k zefektivnění celého systému, a to především pokud jde o jeho rozhodovací mechanismy. Zatímco za doby fungování GATT mohlo být jakékoli rozhodnutí ohledně sporu vetováno byť jediným členem, dnes systém funguje na základě tzv. negativního konsensu, tedy nepřijetí rozhodnutí ve sporu pouze v případě shody všech členských zemí WTO.

V souvislosti s vytvořením formálního a na pravidlech založeného mechanismu řešení sporů bylo očekáváno, že nová ustanovení a pravidla budou mít za následek zvýšení účasti v systému, a to především pokud jde o malé a chudé země. Závazný charakter mechanismu řešení sporů měl rozvojovým zemím umožnit řešit i ty případy porušování závazků WTO, kde by jinak neměly dostatečnou politickou nebo ekonomickou moc napadnout vyspělé země jako jsou Spojené státy či Evropská unie. Výsledky šetření diplomové práce ukazují, že členské země WTO užívají systém v podstatně větší míře, než tomu bylo za éry GATT. Rozvojové země se jako skupina podílely přibližně na jedné třetině všech sporů přednesených před WTO a právě USA a EU byly jejich nejčastějšími protivníky. Avšak opravdu aktivně se v systému řešení sporů účastnilo jen velmi málo z rozvojových zemí, přičemž nejčastěji šlo o velké země či státy s relativně vyššími příjmy. Zatímco pouze deset států, mezi kterými lze zmínit např. Indii, Brazílii, Čínu, Argentinu či Thajsko, stálo za bezmála 80 % veškeré aktivity rozvojových zemí v systému, více než dvě třetiny zemí z této skupiny doposud nebyly ani jednou v pozici žalující nebo žalované strany. I přes teoretické předpoklady, že systém řešení sporů nabízí rovné příležitosti pro všechny své členy, se v praxi ukazuje, že zde stále existují jisté okolnosti, které rozvojovým zemím brání v plném využití těchto předpokladů.

Řada autorů se snaží nalézt důvody pro nižší účast rozvojových zemí v systému a dochází k souhrnnému názoru, že klíčovým determinantem participace jakékoli členské země jsou charakteristiky jejího hospodářství a obchodní činnosti – tedy především podíl, který má země na světovém obchodu, složení obchodu a také příjem země na osobu. Malé a chudé země, které ve srovnání s velkými či vyspělými zeměmi obchodují jen nepatrné množství zboží a služeb, jsou automaticky v horší pozici, protože potenciální návratnost investic do vedení sporů je pro ně velmi nízká. Jinými slovy, náklady na vedení sporu v případě rozvojových zemí téměř vždy převýší potenciální zisky.

Existují však i další omezení, kterým rozvojové země v systému čelí. Mezi nejzávažnějšími z těchto omezení lze jmenovat nízkou právní a institucionální kapacitu malých a chudých zemí a jejich obecný nedostatek finančních zdrojů, jež jsou však pro efektivní využití systému, který dnes stále více staví na právních, ekonomických i vědeckých poznatcích, zásadním předpokladem. Na účast zemí v systému má vliv i nedostatečná spolupráce jejich soukromého a veřejného sektoru, která je pro prosazování sporů v rámci WTO rovněž klíčová. Soukromé subjekty jsou v rozvojových zemích velmi rozptýlené a vzhledem k nízkým výnosům, které plynou z jejich obchodních činností, je pro ně velmi obtížné se organizovat. Navíc tyto podniky postrádají vhodné institucionální vazby, prostřednictvím kterých by mohly koordinovat své zájmy s příslušnými vládami.

I přes právní posílení systému řešení sporů v něm stále přetrvávají některé z politických a mocenských asymetrií mezinárodních vztahů. To se projevuje především v neschopnosti rozvojové země vyvolat dostatečně účinné hrozby v případě, že vyspělá země odmítá plnit rozhodnutí orgánů DSU. Pro rozvojovou zemi může navíc uplatnění obchodní odvety znamenat významná ekonomická i sociální ohrožení. Chování rozvojových zemí v systému řešení sporů může být ovlivněno také politickými a ekonomickými vztahy s mocnými státy, a to skrze závislost těchto zemí na rozvojové pomoci, politických či vojenských partnerstvích či preferenčních obchodních dohodách.

Revize Ujednání o řešení sporů, která započala před více než deseti lety, si dala za cíl řešit mnoho z omezení, kterým rozvojové země v systému čelí. V rámci tohoto vyjednávání i mimo něj bylo učiněno velmi mnoho návrhů, jak celý systém upravit. Zatím

však z vyjednávání nezešly žádné konkrétní výsledky. Z pohledu rozvojových zemí by klíčovou strategií mohlo být zaměřit se v první řadě na všeobecné posilování právní a technické pomoci poskytované v rámci DSU, která je dnes považována za velmi nedostačující. Problémem je především finanční stránka těchto návrhů, vzhledem k potřebě financovat tyto snahy z rozpočtů členských zemí. Vyrovnávání kapacitních rozdílů mezi zeměmi má za cíl i ta skupina reforem, která navrhuje učinit celý proces řešení sporů rychlejší, jednodušší a hlavně levnější. Významný posun by v tomto ohledu znamenalo prosazení paralelního systému řešení sporů pro spory zahrnující malé hodnoty obchodu, který by zahrnoval méně procedurálních závazků a také ustanovení permanentního Panelu. Ten by měl jednat ve zrychleném časovém rámci bez automatické možnosti odvolání.

Možná nejvíce návrhů cílí na reformu nápravných prostředků nabízených systémem, které jsou především z pohledu rozvojových zemí velmi neefektivní. Důležitým bodem však bude vybrat z velkého množství těchto návrhů ty potenciálně nejúčinnější a zároveň ty, které mají největší šanci na všeobecné přijetí. Jedním z nich by mohlo být prosazení finanční kompenzace namísto obchodní odvety. Jedna z největších výhod tohoto návrhu je, že by rozvojové země v rámci tohoto odvetného jednání neohrožovaly vlastní ekonomiky. Návrh vytvoření fondu pro platby s tímto účelem by mohl být potenciálně prosaditelný i díky tomu, že jistý krok v tomto ohledu již byl učiněn Spojenými státy.

Zda někdy dojde k přijetí byť některých z mnoha návrhů na reformu DSU, je však velmi nejisté. Mnohými učenci je vyjadřován názor, že není potřeba reformovat systém, který, i přes své zjevné nedostatky, doposud fungoval poměrně zdárně. Lawrence (2003) navíc poukazuje na fakt, že reformy prosazující další posilování celého systému řešení sporů mohou mít ve svém důsledku negativní vliv na chování zemí ve WTO, které by pod tlakem těchto změn mohly činit méně obchodních závazků. Je více než možné, že většina z návrhů nakonec nebude odsouhlasena, a tak je třeba, aby se rozvojové země zaměřovaly i na jiné na těchto reformách nezávislé možnosti, jak systém řešení sporů WTO lépe využít.

Zlepšení situace rozvojových zemí v systému řešení sporů bude zřejmě vyžadovat kombinaci několika možných strategií. Mnoha autorům se jako nejlepší volba pro rozvojové země jeví možnost využít právní či podpůrné pomoci poskytované nezávislými organi-

zacemi, subjekty soukromého sektoru či nevládními organizacemi. Služby ACWL nabízí v současné době pro tyto země jedno z nejperspektivnějších řešení. Avšak ani tato organizace není s ohledem na pomoc chudým zemím bez sporných otázek. I když se středisku v některých případech daří snižovat náklady potřebné k vedení sporů a usnadnit tak rozhodování rozvojových zemí ohledně přistoupení k případu, slouží zatím jenom těm zemím, které již se systémem mají nějaké zkušenosti. Mnozí také vidí klíčovou strategii v prosazování rozsáhlých systémových změn v samotných rozvojových zemích, posilování jejich vnitřních kapacit a budování vztahů a principů společné odpovědnosti mezi soukromým a veřejným sektorem. Jak bylo ukázáno na příkladu Brazílie, která je jedním z nejčastějších a také neúspěšnějších uživatelů systému, právě tyto strategie byly pro její úspěch rozhodující. Nicméně, co se týká většiny menších rozvojových zemí, investovat do rozvoje těchto koordinačních mechanismů a zvyšování vnitřních kapacit může být jak pro vládu, tak pro subjekty soukromého sektoru velmi problematické.

Zároveň s výčtem omezení, kterým rozvojové země v systému čelí, i strategií, kterých by tyto země na cestě k jejich překonání mohly využít, je třeba zmínit, že dosavadní výkon systému nemůže být z pohledu chudých zemí hodnocen pouze negativně. Všechny členské země totiž mohou těžit i z nepřímých výhod a systémových dopadů, které vyplývají ze samotné existence mechanismu řešení sporů WTO. Tím je myšleno např. působení principu doložky nejvyšších výhod, díky němuž mohou být v rámci některých případů otevírány trhy i pro země, které nebyly původními účastníky daného sporu. A tak ačkoli je nesporné, že většina z rozvojových zemí zatím nebyla schopna aktivně využívat systém řešení sporů, i tak může být řečeno, že je pro ně přítomnost v organizaci stále spíše přínosem.

POUŽITÁ LITERATURA

- Abbott, R. 2007. Are Developing Countries Deterred from Using the WTO Dispute Settlement System? *Working paper No. 1*. European Centre for International Political Economy. Dostupné z: <http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/are-developing-countries-deterred-from-using-the-wto-dispute-settlement-system.pdf>
- ACWL (Advisory Centre on WTO Law). nedatováno. *The ACWL's Mission*. Dostupné z: <http://www.acwl.ch/e/about/about_us.html>
- ACWL (Advisory Centre on WTO Law). 2011A. *The ACWL at Ten: Looking Back, Looking Forward*. Conference held at the WTO. Dostupné z: <<http://www.acwl.ch/e/documents/reports/ACWL%20AT%20TEN.pdf>>
- ACWL (Advisory Centre on WTO Law). 2011B. *Report on Operation*. Dostupné z: <http://www.acwl.ch/e/documents/reports/Oper_2011.pdf>
- Albashar, F., Maniruzzaman, M. 2010. Reforming the WTO Dispute Settlement System: A Rethink of the Third Party Right of Access to Panel and Appeal Processes from Developing Countries” Perspectives. *Journal of World Investment and Trade* 11 (3), 311–374.
- Besson, F., Mehdi, R. 2004. Is WTO Dispute Settlement System Biased Against Developing Countries? An Empirical Analysis. *Paper presented at the Second International Conference on “European and International Political & Economic Affairs”* Dostupné z: <<http://www.docstoc.com/docs/3828360/Is-WTO-Dispute-Settlement-System-Biased-Against-Developing-Countries-An>>
- Bohl, K. 2009. Problems of Developing Country Access to WTO Dispute Settlement. *Chicago-Kent Journal of International & Comparative Law* 9, 130–200.
- Bown, C. P. 2009. *Self-Enforcing Trade: Developing Countries and WTO Dispute Settlement*. Washington: Brookings Institution Press.

- Bown, C. P., Hoekman, B. M. 2005. WTO Dispute Settlement and the Missing Developing Country Cases: Engaging the Private Sector. *Journal of International Economic Law* 8 (4), 861–890.
- Bown, C. P., McCulloch, R. 2010. Developing Countries, Dispute Settlement, and the Advisory Centre on WTO Law. *Policy Research Working Paper 5168*. The World Bank, Development Research Group. Dostupné z: <http://www.ycsg.yale.edu/focus/gta/wto_dispute.pdf>
- Bronckers, M., Van den Broek, N. 2005. Financial Compensation in the WTO, Imposing the Remedies of WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law* 8 (1), 101–126.
- Busch, M. L., Reinhardt, E. 2000. Bargaining in the Shadow of the Law: Early Settlement in GATT/WTO Disputes, *Fordham International Law Journal* 24 (1, 2), 158–172.
- Busch, M. L., Reinhardt, E. 2003. Developing Countries and General Agreement on Tariffs and Trade/World Trade Organization Dispute Settlement. *Journal of World Trade* 37(4), 719–735.
- Busch, M. L., Reinhardt, E. 2007. *With a Little Help From Our Friends? Developing Country Complaints and Third Party Participation*. Prepared for presentation at the conference on „Developing Countries in the WTO Legal System“, University of Minnesota Law School. Dostupné z: <<http://www9.georgetown.edu/faculty/mlb66/Busch%20&%20Reinhardt-Developing%20Countries%20and%20Third%20Parties.pdf>>
- Busch, M. L., Reinhardt, E., Shaffer, G. 2009. Does legal capacity matter? A survey of WTO Members. *World Trade Review* 8 (4), 559–577.
- Chaytor, B. 2002. *Reforming Dispute Settlement for Sustainable Development*. Institute for International and European Environmental Policy. Dostupné z: <<http://www.steptoec.com/assets/attachments/1236.pdf> >

- Craig, P., Búrca, G. 2007. *EU Law: Text, Cases and Materials*. Oxford: Oxford University Press.
- Davey, W. J. 2003. The Case for a WTO Permanent Panel Body. *Journal of International Economic Law* 6, 175–186.
- Davey, W. J. 2010. Sanctions in the WTO: Problems and Solutions. In Bown, C., Pauwelyn J. (eds). *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davis, C. L., Bermeo, S. B. 2009. Who Files? Developing Country Participation in GATT/WTO Adjudication. *The Journal of Politics* 71 (3), 1033–1049.
- Delich, V. 2002. Developing Countries and the WTO Dispute Settlement System. In Hoekman, B., Matoo, A., English, P. (eds). *Development, Trade, and the WTO: A Handbook*. Washington, DC: The World Bank.
- Delich, V., Tussie, D. 2004. *The Political Economy of Dispute Settlement: A Case from Argentina*. Latin American Trade Network. Dostupné z: http://ictsd.org/downloads/2010/12/diana-tussie-arg_chile-final-version.pdf >
- Esserman, S., Howse, R. 2003. The WTO on Trial. *Foreign Affairs* 82 (1), 1–6.
- Footner, M. E. 2001. Developing Country Practice in the Matter of WTO Dispute Settlement. *Journal of World Trade* 35(1), 55–98.
- The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT). 1947. Dostupné z: <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/gatt.pdf>>
- Grimmett, J. J. 2010. *Dispute Settlement in the World Trade Organization (WTO): An Overview*. Congressional Research Service. Dostupné z: <http://fpc.state.gov/documents/organization/141573.pdf>>

- Hoekman, B. 2002. Strengthening the Global Trade Architecture for Development. *World Bank Policy Research Working Paper No. 2757*. World Bank. Dostupné z: <<http://www.eclac.cl/prensa/noticias/noticias/3/9273/hoekman.pdf>>
- Hoekman, B. 2011. Proposals for WTO Reform. A Synthesis and Assessment. The World Bank, International Trade Department. *Policy Research Working Paper 5525*. Dostupné z: <http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2011/01/10/000158349_20110110095113/Rendered/PDF/WPS5525.pdf>
- Hoekman, B. M, Mavroidis, P. C. 2000. WTO Dispute Settlement, Transparency and Surveillance. *The World Economy* 23 (04), 527–542.
- Hoekman, B., Kostecki, M. 2010. *The Political Economy of the World Trading System*. New York, NY: Oxford University Press.
- Horlick, G. N., Fennel, K. 2011. WTO Dispute Settlement from the Perspective of Developing Countries. In Lee, Y., Horlick, G. N., Choi, W., Broude, T. (eds). *Law and Development Perspective on International Trade Law*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Horn, H., Mavroidis, P., Nordström H. 1999. Is the Use of the WTO Dispute Settlement System Biased? *Center for Economic Policy Research Discussion Paper 2340*. Dostupné z: <<http://www.econ-law.se/Papers/Disputes000117.PDF>>
- Horn, H., Johannesson, L., Mavroidis, P. C. 2011. The WTO Dispute Settlement System 1995–2010: Some Descriptive Statistics. *IFN Working Paper No. 891*. Dostupné z: <<http://www.ifn.se/wfiles/wp/wp891.pdf>>
- Hudec, R. 2002. The Adequacy of WTO Dispute Settlement Remedies. In Hoekman, B., Matoo, A., English, P. (eds). *Development, Trade, and the WTO: A Handbook*. Washington, DC: The World Bank.
- Hudec, R. 1993. *Enforcing International Trade Law: The Evolution of the Modern GATT Legal System*. Salem, NH: Butterworth Legal Publishers.

- Chromá, M. 1997. *Anglicko-český právní slovník*. 2. vydání. Praha: Leda.
- Jackson, J. H. 1997. *The World Trading System, 2nd Edition: Law and Policy of International Economic Relations*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Jackson, J. H. 1998. Dispute Settlement and the WTO Emerging Problems. *Journal of International Economic Law* 1 (3), 329–351.
- Lawrence, R. 2003. *Crimes and Punishment: Retaliation under the WTO*. Washington DC: Institute for International Economics. Dostupné z: <http://www.hks.harvard.edu/fs/rlawrence/Crimes%20and%20Punishments%20Final%20June%2025.pdf>
- Limão, N., Saggi, K. 2008. Tariff retaliation versus financial compensation in the enforcement of international trade agreements. *Journal of International Economics*, 76 (1), 48–60.
- Lippoldt, D., Kowalski, P. 2005. Trade Preference Erosion: Potential Economic Impacts. *OECD Trade Policy Working Paper No. 17*. Dostupné z: <http://www.unctad.info/upload/TAB/docs/TechCooperation/NAMA/OECD-Douglas.pdf> >
- McRae, D. 2008. Measuring the Effectiveness of the WTO Dispute Settlement System. *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy*, 3 (1), 1–20.
- Mercurio, B. 2008. Why compensation cannot replace trade retaliation in the WTO Dispute Settlement Understanding. *World Trade Review* 8 (2), 315–338.
- Mitchel, D. A. 2006. A legal principle of special and differential treatment for WTO disputes. *World Trade Review* 5 (3), 445–469.

- Mosoti, V. 2003. Does Africa Need the WTO Dispute Settlement System? In Shaffer, G., Mosoti, V., Quershi, A. Towards a Development-Supportive Dispute Settlement System in the WTO. *International Centre for Trade and Sustainable Development, Resource Paper no. 5*. Geneva: ICTSD. Dostupné z: <http://ictsd.org/downloads/2008/06/dsu_2003.pdf>
- Nordström, H., Shaffer, G. 2007. Access to Justice in the WTO: The Case for a Small Claims Procedure: a Preliminary Analysis. *ICTSD Dispute Settlement and Legal Aspects of International Trade Issue Paper No. 2*. Geneva: ICTSD.
- Nottage, H. 2009. Developing countries in the WTO Dispute Settlement System. *Working Paper 2009/47*. Global Economic Governance. Dostupné z: <<http://www.globaleconomicgovernance.org/wp-content/uploads/nottage-working-paper-final1.pdf>>
- Nzelibe, J. 2007. The Case Against Reforming the WTO's Enforcement Mechanism. *University of Illinois Law Review*, 319–358.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development). 1995. *Dispute Settlement in the WTO*. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD%2895%29140&docLanguage=En>>
- Palmeter, D., Mavroidis, P. C. 2004. *Dispute Settlement in the World Trade Organization, Practice and Procedure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Persson, K. 2007. *The Current and Future WTO Dispute Settlement System – Practical problems discussing Article 21.5 and Article 22 of the DSU*. Master thesis. Department of Law, School of Business, Economics and Law. Göteborg University. Dostupné z: <http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/9862/1/Kajsa_Persson_Thesis.pdf>

- Read, R. 2007. Dispute settlement, compensation and retaliation under the WTO. In Kerr, W. A., Gaisford, J. D., (eds). *Handbook on International Trade Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Reynolds, K. M. 2009. Why Are So Many WTO Disputes Abandoned? In Hartigan, J. C., (ed). *Trade Disputes and the Dispute Settlement Understanding of the WTO. An Interdisciplinary Assessment*. Bradford: Emerald Group Publishing.
- Roberts, L. D. 2003. Beyond Notions of Diplomacy and Legalism: Building a Just Mechanism for WTO Dispute Resolution. *American Business Law Journal* 40 (3), 511–562.
- Sanchez, M. R., Shaffer, G, Rosenberg, B. 2010. Winning at the WTO: the development of a trade policy community within Brazil. In Shaffer, G., Melandéz-Ortiz, R. (eds.). *Dispute Settlement at the WTO: The Developing Country Experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schnepf, R. 2010. Brazil's WTO Case Against the U.S. Cotton Program. *Congressional Research Service Report RL32571*. Dostupné z: <<http://www.nationalaglawcenter.org/assets/crs/RL32571.pdf>>
- Shadikhodjaev, S. 2009. *Retaliation in the WTO Dispute Settlement System*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International. The Netherlands.
- Shaffer, G. 2003. How to Make the WTO Dispute Settlement System Work for Developing Countries: Some Proactive Developing Country Strategies. In Shaffer, G., Mosoti, V., Quershi, A. Towards a Development-Supportive Dispute Settlement System in the WTO. *International Centre for Trade and Sustainable Development, Resource Paper no. 5*. Geneva: ICTSD. Dostupné z: <http://ictsd.org/downloads/2008/06/dsu_2003.pdf>
- Shaffer, G. 2006. The challenges of WTO law: strategies for developing country adaptation. *World Trade Review* 5, 177–198.

- Shaffer, G. 2008. Developing Country Use of the WTO Dispute Settlement System: Why it Matters, the Barriers Posed. *Minnesota Legal Studies Research Paper No. 08-50*.
- Shaffer, G., Melandéz-Ortiz, R. 2010. *Dispute Settlement at the WTO: The Developing Country Experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sharmin, J. T. 2012. *Enforcement of Market Access Rights of LDC's Through the Dispute Settlement Mechanism of the WTO*. The Sydney Centre for International Law, Faculty of Law, University of Sydney.
- Spadano, L. E. 2008. Cross-agreement retaliation in the WTO dispute settlement system: an important enforcement mechanism for developing countries? *World Trade Review* 7 (3), 511–545.
- Srinivasan, T. N. 2007. The Dispute Settlement Mechanism of the WTO: A Brief History and an Evaluation from Economic, Contractarian, and Legal Perspectives. *Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 320*.
- Stoler, A. L. 2004. The WTO dispute settlement process: did the negotiators get what they wanted? *World Trade Review* 3 (01), 99–118.
- Torres, R. 2012. Use of the WTO Trade Dispute Settlement Mechanism by the Latin American Countries – Dispelling Myths and Breaking Down Barriers. *Staff Working Paper ERSD-2012-03*. WTO Development Division. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201203_e.pdf>
- UN International Merchandise Trade Statistics. nedatováno. *Total imports and exports by regions and countries or areas*. Dostupné z: <<http://comtrade.un.org/pb/>>
- Waincymer, J. 2002. *WTO litigation: procedural aspects of formal dispute settlement*. London: Cameron May.

Warwick Commission. 2007. *The Multilateral Trade Regime: Which Way Forward? The report of the first Warwick Commission*. Coventry: University of Warwick. Dostupné z: <http://www.bmw-stiftung.de/de/asset/index/mid/16/lang/x/file/o_document_de_19.pdf>

Wilson, B. 2007. Compliance by WTO Members with Adverse WTO Dispute Settlement Rulings: The Record to Date. *Journal of International Economic Law* 10 (2), 397–403.

WHO (World Health Organization). nedatováno. *WTO and the TRIPS Agreement*. Dostupné z : <http://www.who.int/medicines/areas/policy/wto_trips/en/index.html>

WTO (World Trade Organization). 2002. *European Communities – Trade description of sardines*, Report of the Appellate Body. Dostupné z: <<http://www.worldtradelaw.net/reports/wtoab/ec-sardines%28ab%29.pdf>>

WTO (World Trade Organization). 2004. *A Handbook on the WTO Dispute Settlement System. A WTO Secretariat Publication prepared for publication by the Legal Affairs Division and Appellate Body*. Cambridge: Cambridge University Press.

WTO (World Trade Organization). 2005. *Poorest countries given more time to apply intellectual property rules*. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/news_e/pres05_e/pr424_e.htm>

WTO (World Trade Organization). 2010. *Understanding the WTO*. World Trade Organization. Information and External Relations Division. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/understanding_e.pdf>

WTO (World Trade Organization). nedatováno. *The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947)*. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_02_e.htm#articleXXII>

WTO (World Trade Organization). nedatovánoB. *The GATT years: from Havana to Marrakesh*. Dostupné z:

<http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm#rounds>

WTO (World Trade Organization). nedatovánoC. *Decision of 12 April 1989 on improvements to the GATT dispute settlement rules and procedures*. Dostupné z:

<http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/a3s1p1_e.htm>

WTO (World Trade Organization). nedatovánoD. *Dispute Settlement Understanding (DSU)*. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dsu_e.htm>

WTO (World Trade Organization). nedatovánoE. *Agreement Establishing the World Trade Organization*. Dostupné z: <http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto_e.htm#articleXVI>

WTO (World Trade Organization). nedatovánoF. *Understanding the WTO: The Organization*. Dostupné z:

<http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm>

WTO (World Trade Organization). nedatovánoG. *Dispute settlement gateway*.

Dostupné z: <http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm>

WTO (World Trade Organization). nedatovánoH. *Trade policy reviews: ensuring transparency*. Dostupné z:

<http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm11_e.htm>

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Postup procesu řešení sporů ve WTO

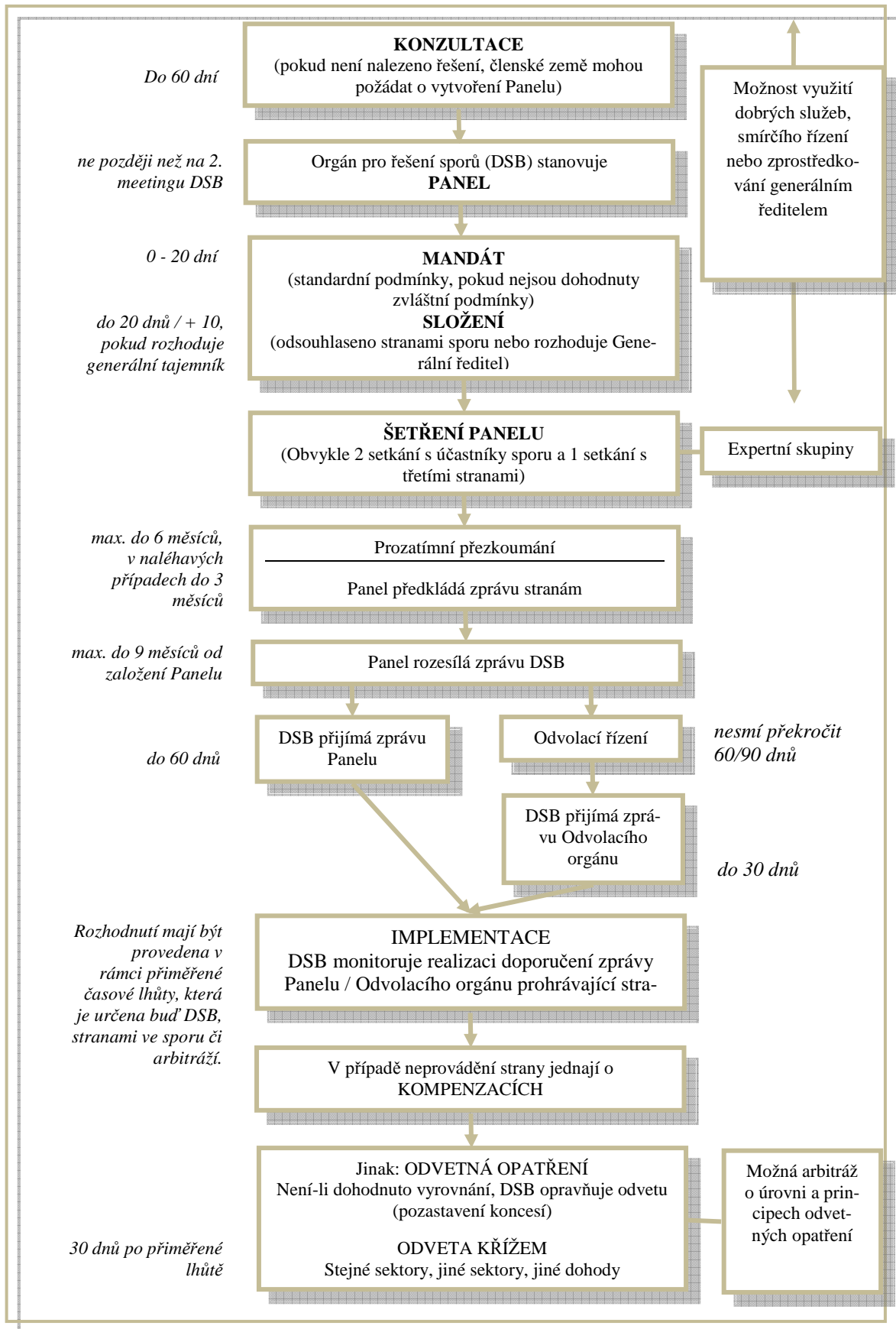
Příloha č. 2 – Klasifikace členských zemí WTO

Příloha č. 3 – Podíl členských zemí WTO na světovém exportu v roce 2010

Příloha č. 4 – Relativní význam sporného nároku činícího 1 milion amerických dolarů na vývozu členských zemí (2010)

Příloha č. 5 – Členské země ACWL a země oprávněné využívat jeho služeb

Příloha č. 1 – Postup procesu řešení sporů ve WTO

Zdroj: vlastní zpracování na základě WTO, nedatovánoD a Srinivasan, 2007

Příloha č. 2 – Klasifikace členských zemí WTO

Vyspělé země	Ekvádor	Surinam
Spojené státy americké	Egypt	Svazijsko
EU 15	El Salvador	Sv. Kryštof a Nevis
	Fidži	Sv. Lucie
Ostatní vyspělé země	Filipíny	Sv. Vincent a Grenadiny
Austrálie	Gabon	Thajsko
Bulharsko	Ghana	Tonga
Česká republika	Grenada	Trinidad a Tobago
Estonsko	Gruzie	Tunisko
Hongkong	Guatemala	Ukrajina
Chorvatsko	Guyana	Uruguay
Island	Honduras	Venezuela
Izrael	Chile	Vietnam
Japonsko	Indie	Zimbabwe
Jižní Korea	Indonésie	
Kanada	Jamajka	Nejméně rozvinuté země
Kypr	Jihoafrická republika	Angola
Lichtenštejnsko	Jordánsko	Bangladěš
Litva	Kamerun	Benin
Lotyšsko	Kapverdy	Burkina Faso
Malta	Katar	Burundi
Maďarsko	Keňa	Čad
Mexiko	Kolumbie	Demokratická r. Kongo
Nový Zéland	Kongo	Džibutsko
Norsko	Kostarika	Gambie
Polsko	Kuba	Guinea
Rumunsko	Kuvajt	Guinea-Bissau
Singapur	Kyrgyzstán	Haiti
Slovensko	Macao	Kambodža
Slovinsko	Maledivy	Lesotho
Švýcarsko	Makedonie	Madagaskar
Turecko	Malajsie	Malawi
Tchaj-wan	Maroko	Mali
	Mauricius	Mauritánie
Rozvojové země	Moldavsko	Mozambik
Albánie	Mongolsko	Myanmar
Antigua a Barbuda	Namibie	Nepál
Argentina	Nikaragua	Niger
Arménie	Nigérie	Rwanda
Bahrajn	Omán	Senegal
Barbados	Pákistán	Sierra Leone
Belize	Panama	Středoafriická republika
Bolívie	Papua Nová Guinea	Šalamounovy ostrovy
Botswana	Paraguay	Tanzanie
Brazílie	Peru	Togo
Brunej	Pobřeží slonoviny	Uganda
Čínská lidová republika	Saudská Arábie	Zambie
Dominika	Spojené arabské emiráty	
Dominikánská republika	Srí Lanka	

Příloha č. 3 – Podíl členských zemí WTO na světovém exportu v roce 2010

	%		%		%
Vyspělé země	54,926	Guatemala	0,050	Sv. Vincent a Gren	0,0004
USA	15,143	Guyana	0,007	Thajsko	1,657
EU 27*	10,836	Honduras	0,023	Tonga	0,0001
Austrálie	1,801	Chile	0,602	Trinidad a Tobago	0,095
Hongkong	3,309	Indie	1,890	Tunisko	0,139
Chorvatsko	0,100	Indonésie	1,339	Ukrajina	0,437
Island	0,039	Jamajka	0,011	Uruguay	0,057
Izrael	0,495	JAR	0,694	Venezuela	0,558
Japonsko	6,529	Jordánsko	0,060	Vietnam	0,608
Jižní Korea	3,956	Kamerun	0,033	Zimbabwe	0,021
Kanada	3,274	Kapverdy	0,000		
Lichtenštejsko	...	Katar	0,522	Nejm.rozvinuté země	0,988
Mexiko	2,529	Keňa	0,044	Angola	0,394
Norsko	1,114	Kolumbie	0,337	Bangladéš	0,120
Nový Zéland	0,274	Kongo	0,069	Benin	0,011
Singapur	2,984	Kostarika	0,079	Burkina Faso	0,010
Švýcarsko	1,576	Kuba	...	Burundi	0,001
Turecko	0,966	Kuvajt	0,560	Čad	0,029
Tchaj-wan	...	Kyrgyzstán	0,013	Dem. Rep. Kongo	0,046
		Macao	0,007	Džibutsko	0,001
Rozvojové země	35,651	Maledivy	0,001	Gambie	0,0001
Albánie	0,013	Makedonie	0,028	Guinea	0,012
Antigua a Barbuda	0,0004	Malajsie	1,686	Guinea-Bissau	0,001
Argentina	0,528	Maroko	0,149	Haiti	0,005
Arménie	0,009	Mauricius	0,019	Kambodža	0,043
Bahrajn	0,131	Moldavsko	0,013	Lesotho	0,007
Barbados	0,004	Mongolsko	0,025	Madagaskar	0,009
Belize	...	Namibie	0,035	Malawi	0,010
Bolívie	0,052	Nikaragua	0,016	Mali	0,019
Botswana	0,040	Nigérie	0,670	Mauritánie	0,015
Brazílie	1,713	Omán	0,310	Mozambik	0,027
Brunej	0,078	Pákistán	0,182	Myanmar	0,074
ČLR	13,386	Panama	0,007	Nepál	0,008
Dominika	0,0003	Pap. N. Guinea	0,046	Niger	0,008
Dominikánská r.	0,021	Paraguay	0,038	Rwanda	0,002
Ekvádor	0,148	Peru	0,302	Senegal	0,017
Egypt	0,224	Pobř. Slonoviny	0,089	Sierra Leone	...
El Salvador	0,038	Saudská Arábie	2,130	Středoafrická r.	0,001
Fidži	0,006	SAE	1,993	Šalamounovy o.	0,002
Filipíny	0,436	Srí Lanka	0,070	Tanzanie	0,030
Gabon	0,071	Surinam	0,015	Togo	0,007
Ghana	...	Svazijsko	0,013	Uganda	0,018
Grenada	0,0002	Sv. Kryštof a N.	0,0004	Zambie	0,061
Gruzie	0,013	Sv. Lucie	0,001		

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z UN International Merchandise Trade Statistics

* Nezahrnuje export uvnitř Evropské unie.
... Nežjištěno

Příloha č. 4 – Relativní význam sporného nároku čínicího 1 milion amerických dolarů na vývozu členských zemí (2010)

Pořadí	Země	Podíl na exportu (%)
1.	Tonga	12,50
2.	Gambie	6,67
3.	Grenada	4,17
4.	Dominika	2,94
5.	Svatý Vincent a Grenadiny	2,27
6.	Kapverdy	2,22
7.	Svatý Kryštof a Nevis	2,22
8.	Antigua a Barbuda	2,08
9.	Maledivy	1,35
10.	Burundi	1,00
11.	Džibutsko	1,00
12.	Guinea-B	0,85
13.	Středoafriická rep.	0,72
14.	Svatá Lucie	0,61
15.	Šalamounovy ostrovy	0,45
16.	Rwanda	0,39
17.	Barbados	0,23
...	....	...
118.	Mexiko	0,000335
119.	Singapur	0,000284
120.	Kanada	0,000259
121.	Hongkong	0,000256
122.	Jižní Korea	0,000214
123.	Japonsko	0,000130
124.	USA	0,000078
125.	Čína	0,000063
126.	EU 27*	0,000056

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z UN International Merchandise Trade Statistics

---

* Nezahrnuje export uvnitř Evropské unie.

Příloha č. 5 – Členské země ACWL a země oprávněné využívat jeho služeb

Vyspělé členské země	Členské země s oprávněné využívat služby ACWL (dle kategorií)		Nečlenské země oprávněné využívat služby ACWL	
Austrálie	Kategorie A		Afghánistán *	Malawi
Dánsko	Tchaj-wan	Hongkong	Angola	Mali
Finsko			Bangladéš	Mauretánie
Irsko	Kategorie B		Benin	Mozambik
Itálie	Egypt	Pákistán	Bhútán *	Myanmar
Kanada	Filipíny	Thajsko	Burkina Faso	Nepál
Nizozemsko	Indie	Turecko	Burundi	Niger
Norsko	Indonésie	Uruguay	Čad	Rovníková Gui-
Spojené Králov-	Kolumbie	Venezuela	DR Kongo	Rwanda
Švédsko	Omán	Vietnam	Džibutsko	Samoa *
Švýcarsko	Mauricius		Etiopie *	Senegal
			Gambie	Sierra Leone
	Kategorie C		Guinea	Středoafriká r.
	Bolívie	Kostarika	Guinea-Bissau	Sv. Tomáš a P.
	Dominikán. r.	Nikaragua	Haiti	Súdán *
	El Salvador	Panama	Jemen *	Šalamounovy o.
	Ekvádor	Paraguay	Kambodža	Tanzanie
	Guatemala	Peru	Komory *	Togo
	Honduras	Srí Lanka	Laos *	Uganda
	Jordánsko	Tunisko	Lesotho	Vanautu *
	Keňa		Libérie *	Zambie
			Madagaskar	

Zdroj: ACWL (Advisory Centre on WTO Law), 2011B

* Není členskou zemí WTO.